

kwh

ЕЛЕКТРОПРИВРЕДА СРБИЈЕ

ЕПС вреди 6,7 милијарди евра   стр. 14

Проф. др Јован Ранковић:

ПРИВАТИЗАЦИЈА - тешка грешка   стр. 4

ЕПС на Космету

(УГАЉ ЗА СТРУЈУ ВРЕДНУ 1.000 МИЛИЈАРДИ ЕВРА)

ТЕ "Косово Б"

Анка Цвијановић

Будућност ЕПС-а на Космету

Када је на првом месту питање да ли ће Србије на Косову и Метохији уопште бити, или, тачније, да ли је може иоле бити - онда свака изведеница из те непознанице више личи, барем на први поглед, на илузију него на могућу стварност. А изведеница је, у овој прилици, будућност ЕПС-а на Космету. Може ли Електропривреда Србије да осигура барем један стамен камен српске будућности на Космету?

Нећемо овде о томе шта ЕПС има право да потражује на Косову и Метохији. Право је и иначе, када је реч о Косову и Метохији, постало врло растељив појам. Зато ћемо, овога пута, о шансама да се темељи српске будућности и у датим условима учврсте. Електропривреда Србије у том погледу у бољој је позицији него многи други у Србији, што, наравно, не значи да јој је стога лакше, напротив, теже је.

Онај камен српски који би сада требало да се подупре на Космету ЕПС већ има. То су дистрибутивни објекти и мрежа у свим српским срединама, о којима брине ЕПС-ово предузеће „Електрокосмет”. До сада, ЕПС није добио Унмикову лиценцу за тај посао, ради га, са њихове тачке гледишта, неовлашћено, али га ради све време од 1999. године, и то уз сарадњу локалних Унмик администратора. Сада је управо куцнуо час да се од Унмика и званично затражи лиценца. У име равноправности српске заједнице у Покрајини. Тренутак је, такође, и сигурно га не треба пропустити, да се најозбиљније отвори питање оснивања српског електропривредног предузећа на Косову и Метохији, које би се, поред већ постојеће дистрибуције у српским срединама, бавило и производњом угља и електричне енергије, као и преносом. Ова иницијатива потекла је пре две године од Дирекције ЕПС-а за косметска предузећа, иза ње је стао Управни одбор ЕПС-а и с тим упознао ресорна министарства у Влади Србије, а предочена је и Унмик администрацији - која ју је оћутала. Е, сада, просто им не треба дозволити да ћуте. Ћутећи о много чему од када су ту, оставили су већ довољно простора да се српски интереси на Космету пониште.

Не би то српско електропривредно предузеће било „чардак ни на небу ни на земљи”. За производњу електричне енергије већ постоји хидроелектрана „Газиводе” у Зубином Поточу. Но, постоји и угаљ, и то на простору у власништву Срба, где КЕК планира да отвори коп „Сибовац”, добрим делом. Тај коп би могао да отвори и ЕПС. И још да изгради термоелектрану. Да тако упосли своје раднике и да обезбеди економску основу за будућност српске заједнице у

Покрајини. Познато је, наравно, да се ЕПС бори са мањком у својој каси. Али, заинтересованост да граде електране у Србији показали су и Немци и Чеси. Руси би можда проширили свој „енергетски пројекат за Балкан”.

Шанса да се направи конзорцијум чини се опипљивом, макар ЕПС у тај „клуб” и немао ништа друго да уложи осим радне снаге, рад оних радника чије материјално обезбеђење финансира од 1999. године, ваљда управо за овакав неки тренутак. Радници ЕПС-а са Космета знају да раде, а странцима је то често најважније. Новац имају. С друге стране, они би Србима у својој фирми осигурали безбедност на раду, без које свака српска инвестиција на Космету губи смисао. Али, без смисла ће, без сумње, остати и онај део Ахтисаријевог плана о одрживом развоју српске заједнице ако српске иницијативе изостану, ма како да се одвија убеђивање у међународној заједници о будућем статусу Косова и Метохије.

Нема ниједног озбиљног економског разлога због чега би се држава у некаквој прокламованој тежњи за свеопштом приватизацијом одрекла своје електропривреде. Које да је препусти? Ко су ти купци који су спремни да је поштено плате и да после воде рачуна о националном, а не о свом приватном интересу? По мојој оцени стратешки гледано то је тешка грешка, каже за „kWh“ др Јован Ранковић, проф. Економског факултета у Београду

страница 4

Како је за наш лист истакао др Саша Драгин, министар заштите животне средине Србије, урађени послови у 2007. години указују, на то да Србија има јасну еколошку перспективу. У реализацији еколошких пројеката министарство веома добру сарадњу има са ЈП ЕПС и то као ретким предузећем које је апсолутно свесно да се мора улагати у заштиту животне средине

страница 6

Блокови ТЕНТ Б-1 и 2, А-3 и 5, као и блок 5 у ТЕ „Колубара“, не само да су сада најбољи у ЕПС-у него постижу и светске резултате. У њих је, како каже Бошко Буха, директор Дирекције ЕПС-а за производњу енергије, највише улагано, али не само када је реч о парамима, већ и у стручном смислу. Уложени новац и знања наших стручњака омогућили су да ови блокови раде боље него када су били нови

страница 8

Уз помоћ угледног страног консултаната утврдили смо да је вредност основних средстава ЈП ЕПС, на дан 1.1.2007.године, 527 милијарди динара. По курсу НБС од 1.1.2007, то је 6,667 милијарди евра! У односу на претходну процену, с почетка 2004. године, то је у нето износу повећање од 44 одсто. Ово је у изјави за „kWh“ саопштио др Владимир Ђорђевић, генерални директор ЕПС-а

страница 14

У односу на пре неколико година, када је покушана брза приватизација ЕПС-а вреднији смо за неколико милијарди евра. Остварујемо рекордну производњу угља и струје, смањујемо увоз, повећавамо електроенергетску стабилност и независност земље. Зато је време да се покрену велике инвестиције, и повећа вредност компаније, изјавио је др Владимир Ђорђевић, генерални директор ЕПС-а, у интервјуу часопису „Геополитика“

страница 16

Купац акција Електропривреде Црне Горе, који је у јануару 2005. уложио 5.000 евра у те папире, чији је већински власник држава, већ у септембру имао је капитал вредан 77.000 евра. Монтенегро-берза, на којој се трговало „врџим“ папирима, због тога, одмах се нашла на мети инвеститора из целог света. Реч је, очигледно, о вредном капиталу, какав ће бити и акције ЕПС-а

страница 18

Потрошња електричне енергије у Србији не јењава, упркос томе што је почетак ове, као и прошле, године топлији од вишегодишњег просека. Бруто конзум Републике износио је у том месецу 3,18 милијарди киловат-часова, а просечно дневно трошило се 126,3 милиона kWh. Биланс је реализован захваљујући, пре свега, изузетном добром раду ТЕ

страница 23

Ништа није одузето док власник не пристане на то. Све остало је питање актуелног односа снага, привременог стања и надгорњавања – на краћи или дужи рок. Тако је и са српском имовином на Косову и Метохији, коју су многи видели као одузету готово истог дана када је привремена косовска скупштина прогласила независну државу Косово

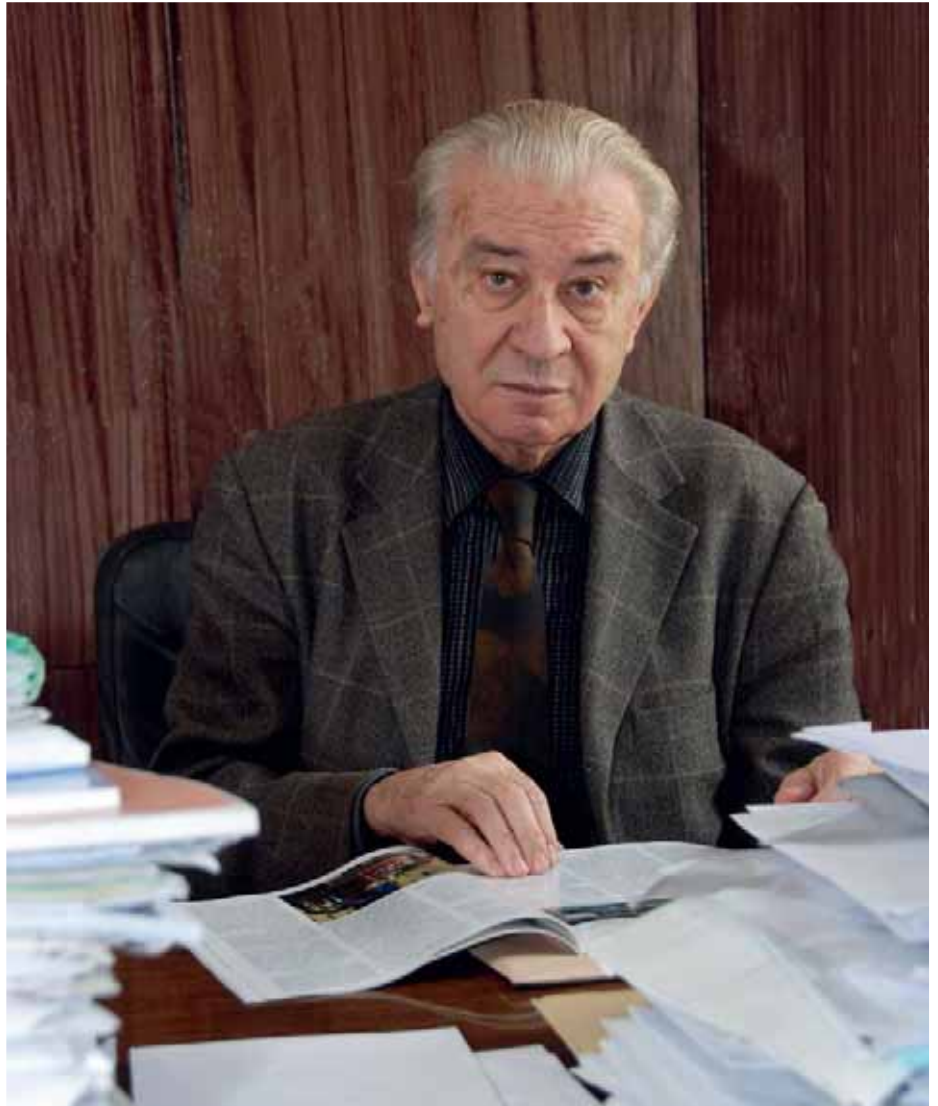
страница 27

НАШ ИНТЕРВЈУ	ПРОФЕСОР ДР ЈОВАН РАНКОВИЋ О ПРИВАТИЗАЦИЈИ ЕПС-а Грешка – и то тешка!	страна 4
	ДР САША ДРАГИН, МИНИСТАР ЗАШТИТЕ ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ У ВЛАДИ СРБИЈЕ ЕПС значајан партнер	страна 6
РАЗГОВОР С ПОВОДОМ	БОШКО БУХА, ДИРЕКТОР ДИРЕКЦИЈЕ ЕПС-а ЗА ПРОИЗВОДЊУ ЕНЕРГИЈЕ Пет блокова у светском врху	страна 8
ФОРУМИ	УПРАВНИ ОДБОР ЕПС-а Топао фебруар, потрошња висока	страна 10
	ЕЛЕКТРОПРИВРЕДЕ РЕПУБЛИКЕ СРПСКЕ И СРБИЈЕ ГРАДЕ НОВЕ ХИДРОЕЛЕКТРАНЕ НА ДРИНИ Ускоро заједничка фирма	страна 11
АКТУЕЛНЕ ТЕМЕ	САСТАНАК ДИРЕКТОРА ЕЛЕКТРАНА И РУДНИКА ЕПС-а Велики корак термаша	страна 12
	ЕПС ВРЕДНИЈИ ДАНАС НЕГО ПРЕ НЕКОЛИКО ГОДИНА Књиге кажу – ЕПС вреди 6,7 милијарди евра	страна 14
	ДР ВЛАДИМИР ЂОРЂЕВИЋ, ГЕНЕРАЛНИ ДИРЕКТОР ЕПС-а, ЗА „ГЕОПОЛИТИКУ“ ЕПС је национално благо	страна 16
	САВЕТ БУДУЋИМ АКЦИОНАРИМА ЕПС-а Чекајте раст вредности	страна 18
	ЕЛЕКТРОЕНЕРГЕТСКА СИТУАЦИЈА У СРБИЈИ Без киша, термаши вуку	страна 23
	ИЗУЗЕТНА ОСТВАРЕЊА ЕПС-а „Старци“ трче велику трку	страна 25
	ЕЛЕКТРОПРИВРЕДА СРБИЈЕ НА КОСОВУ И МЕТОХИЈИ Уместо ламентације	страна 27
	ЗАПИСИ ИЗ СРЦА СРБИЈЕ Ово је наша земља	страна 32
НА ЛИЦУ МЕСТА		
ПОВРШИНСКИ КОПОВИ	РБ „КОЛУБАРА“ – „ТАМНАВА – ЗАПАДНО ПОЉЕ“ Бране чувају коп	страна 36
ТЕРМОЕЛЕКТРАНЕ	ТЕ „НИКОЛА ТЕСЛА А“ Обнова „шестице“ у јуну	страна 38
ХИДРОЕЛЕКТРАНЕ	ХАВАРИЈА ТУРБИНЕ У ХЕ „БАЈИНА БАШТА“ Лом пред генералку	страна 40
ДИСТРИБУЦИЈЕ	О БЕНЕФИЦИРАНОМ РАДНОМ СТАЖУ У ПД „ЈУГОИСТОК“ „Снимање“ радних места	страна 42
СВЕТ	ЧЕЗ МЕЂА ПЛАНОВЕ РАЗВОЈА Заокрет ка гасу и НЕ	страна 46
	МАЂАРСКА НЕ МОЖЕ БЕЗ НУКЛЕАРНЕ ЕНЕРГИЈЕ Продужава се век НЕ „Пакс“	страна 47
	ЕНЕРГЕТСКА СТРАТЕГИЈА ШВЕДСКЕ ДО 2020. Ветар и сунце уместо нафте	страна 48
	ВЕСТИ ИЗ ЕНЕРГЕТИКЕ	страна 50
КУЛТУРА	МАНАСТИР БАЊСКА Немањићи и њихово право	страна 54
	ГРИГОРИЈЕ БОЖОВИЋ Недовршена косовска прича	страна 55
ЗДРАВЉЕ	АНКСИОЗНИ ПОРЕМЕЂАЈИ КАО ДЕО НАШЕ СВАКОДНЕВИЦЕ Напети и нервозни, па ипак нормални	страна 58
ЉУДИ	БОРА СИБИНКИЋ, ЧЛАН ПОСАДЕ ПРВАКА СВЕТА Човек који је позлатио Србију	страна 60
УПОЗНАЈМО СРБИЈУ	ПЕЂКА ПАТРИЈАРШИЈА, ТЕМЕЉАЦ ДУХОВНОСТИ Светлост из таме векова	страна 62

ГРЕШКА - И ТО ТЕШКА!

Држава не сме да дигне руке од електропривреде, јер једино она може да јој омогући потпуно финансијско консолидовање и дугорочан развој. – Зашто продати предузеће које је тек почело да прави профит? – Подела бесплатних акција пунолетним грађанима више личи на вешто смишљену подвалу него на озбиљан друштвени посао

Не видим ниједан озбиљан економски разлог, о политичким и политикантским нећу да говорим, због чега би се држава у некаквој прокламованој тежњи за свеопштом приватизацијом одрекла своје електропривреде. Она је душа и срце њене привреде. Кома да је препусти? Ко су ти купци који су спремни да је поштено плате и да после тога воде рачуна о националном, а не о свом приватном интересу? Нема их. Због тога је мој савет – одустанимо од свега тога на време. Није „срамота“ имати успешно државно предузеће. Да ли томе опет треба да нас учи Европа? Не, али ми као да хоћемо да будемо „већи католици од самог папе“ па смо фронтално кренули у приватизацију свих јавних предузећа. По мојој дубокој оцени, то је, стратешки гледано – грешка и то – тешка, каже за наш лист др Јован Ранковић, професор Економског факултета у Београду, који је, како успут рече, више да одагна nelaгоду, него да се похвали, одшколовао хиљаде економиста, а због њих неколико жали што им је дао позитивну оцену на испиту, јер се у економију

Јован Ранковић

не разумеју или их је, можда, политика толико узела под своје да више не знају ваљано да расуђују.

Код њега је, каже, недавно брањено рад последипломаца са темом о

сврсисходности приватизације петнаест јавних предузећа Новог Сада. Баш их толико има. И шта је доказао? Да само у два, највише три случаја за тако нешто има оправдања. Све остало је политика. Другим речима, држава, оваква каква јесте, у економски и политички боље уређеној ситуацији, може да буде добар газда.

Буџет као јама безданица

Према оцени др Ранковића, наш целокупан концепт приватизације, поготово привредних предузећа, а како се чини и јавних, постављен је наглавачке. У сваком купопродајном уговору држава је инсистирала на уплати новца од продате фирме у буџет и обавезним инвестицијама. Двострука грешка.

Најпре, паре иду у буџет, у потрошњу, као у јаму безданицу, уместо у неки развојни фонд одакле би се предузећа, којима у овом часу недостаје око хиљаду милијарди динара обртног капитала, „снабдевала“ јевтинијим новцем. Инсистирањем на инвестицијама, уместо на финансијском оздрављењу продате фирме, држава је новог власника натерала да се уместо борбе за обртни капитал, којег нико нема довољно, задужује код банака и по каматним стопама од 40 одсто годишње. Нема те производње која то може да плати. Зато, по мишљењу професора Ранковића, и имамо тако мали број приватизованих предузећа која су на здравим економским ногама.

• Шта то значи кад је реч о ЕПС-у?

- ЕПС су, по подацима из завршног рачуна за 2006, јер су за прошлу годину тек предати, чинили Дирекција ЈП ЕПС, затим једанаест привредних друштава и три ЈП са Космета, са 34.789 радника у две органски повезане целине – производњу и дистрибуцију.

Одлуком Владе Србије у 2005. години од до тада јединственог предузећа, а које је укључивало и пренос као трећу органску целину, формирана су два ЈП – ЕПС и ЕМС. У нашој свеопштој кратковидости многи ЕПС поистовећују, међутим, само са производњом. То, разуме се, нема благе везе са реалношћу, али некоме та искривљена слика одговара. И шта од тога приватизовати? Само производњу? А шта са другим сегментима? Лажна дилема. ЕПС може, ако мора, а није обавезно, у приватизацију тек после усаглашавања свих електропривредних делатности. Нема производње без преноса и трговаца. А то једино може да учини држава која је власник и ЕПС-а и ЕМС-а. Искусства, на сву срећу, и добрих и лоших, има на сваком кораку. Немојмо се повести за оним што су урадили Македонци. Следимо Чешку или Француску. ЕПС може да буде јако, профитно државно, па и акционарско предузеће. Наше је да изаберемо најбоље решење, али како смо кренули, све је изгледније да ћемо урадити нешто због чега ћемо се колико сутра – кајати.

• **ЕПС је тек 2006. завршио без губитка, али углавном због отписа дугова и курсних разлика. Да ли сада треба приватизовати такав ЕПС?**

- Стари, али и нови биланси ЕПС-а једини дају исправан одговор на питање да ли и када кренути у приватизацију. Тврдим да нема корег од садашњег тренутка за својинску трансформацију. ЕПС је, према подацима из завршног рачуна за 2006. годину, први пут пословао са добитком од 17,9 милијарди динара. Укупни акумулирани губици на почетку 2006. износили су 36,7 милијарди, а крајем године смањени су на – 18,6 милијарди динара. И као финале у овом сету укрштених података је – вредност укупног капитала. ЕПС вреди 341 милијарду динара. Номинална, књиговодствена вредност. Реална, тржишна? Вероватно неколико пута већа. Очекује се да најновија процена покаже да се вредност ЕПС-а значајно повећала и да ће се повећавати.

• **И шта онда чинити – продавати или чувати?**

- Крајње је економски неразумно продавати предузеће које је тек почело да одбацује профит. Колики? Скроман. Свега три одсто од вредности капитала. Нико ко иоле уме економски да рачуна, поготово страни инвеститор, не би ушао у ЕПС без најмање

А реституција?

За професора Ранковића бесплатна подела акција јавних предузећа свим пунолетним грађанима више личи на вешто смишљену подвалу него на озбиљан друштвени посао. Зашто?

- Србија је једина бивша социјалистичка земља у Европи која није решила питање реституције, повратка имовине старим власницима. Како, с којим моралним правом да нешто делимо када нисмо обештетили оне којима је имовина државном присилом узета пре више од пола века? - пита наш саговорник и додаје да у том послу држава мора да покаже већу одлучност.

Посебна је прича, каже, што ће држава својим грађанима делити акције јавних предузећа чији су папири крајње дискутабилне вредности. ЕПС-ове акције, на пример, могу бити веома вредне, али других јавних предузећа – потпуно безвредне. Шта с тим?

Веома је важна улога државе и у начину будуће трговине акцијама ЕПС-а. Да људи не похрле с тим папирима на берзу, да их услед страшне понуде потпуно обезвреде, а неко за мале паре дође до завидног броја акција и капитала. Све су то питања о којима држава мора да поведе рачуна и нађе најбоља могућа решења.

десет до петнаест одсто годишњег профита. А пошто смо веома ризична земља, не само у политичком смислу, тај постотак се пење на 18 до 20 процената. Ко може и под којим условима то да му обезбеди? Држава? Зашто би?

• **Па, они који гурају ЕПС у приватизацију, бринући о народном благостању, тврде да се то исплати, да се могу добити добре паре за овакав ЕПС?**

- Питам ја те генијалце, који је то купац спреман да издвоји стотине милиона евра за предузеће које грца у старим дуговима, без обртног капитала и новца за инвестиције, али са јасном визијом у годинама које долазе. Страни капитал има своју логику – профит. Може, али и не мора да размишља о развоју. О новим термо и хидроелектранама. Шта ако одлучи да само износи профит, а да га развој не интересује, а нама треба струја, јер ће привреда колико сутра кренути у осетнији развој. Ко ће тада да нам осигура развој? Хоће ли држава поново да прави неку нову електропривреду и да с њом планира развој? Неће и не може. Па зашто би се онда лишавала свог садашњег предузећа. Потребно нам је много више опреза и државничко-економске мудрости у повлачењу будућих потеза у погледу могуће приватизације ЕПС-а.

• **Јевтина струја многим одговара. Колико смањује профит ЕПС-а, толико увећава профит великих купаца струје, углавном у рукама страног капитала. До када ћемо имати ту јевтину струју?**

- У овом часу, када се морамо окренути повећању вредности ЕПС-а, када је ЕПС почео да се опоравља, много разумније је дићи руке од неосмишљене приватизације у погрешном тренутку, од политичке галаме о приватизацији,

него кренути у њу. Једини разлог за тај мој став је - економски.

Цена киловат-часа у Србији ће тек сада достићи пет евро центи. Углавном се креће око четири и по цента. У суседству и не тако далеким европским земљама је између осам и десет центи. Ми ћемо, ако превладају домаћи уски, приватни интереси, удружени са сумњивим страним тежњама, продати добар део електропривреде, остати без стратешког националног ресурса и монопол своје државе препустити странцу. А он се неће баш сложити да му се држава меша у политику цена и да ниском ценом струје плаћа њену лошу социјалну политику. Тражиће, сасвим извесно, да се то, али и питање старих дугова, искључи. Баш онако како је то наопако урађено са продајом "Сартида". Продали смо само фабрику, а огромне дугове проследили држави, односно њеним пореским обвезницима. ЕПС је тек уз нешто реалнију цену киловат-сата и започету реорганизацију успео да се искобеља из губитака. Шта то говори? Да држава, као власник, мора да настави да газдује на реалним економским принципима својим најважнијим ресурсом. Да му помогне да се оснажи и да крене у развој, јер ми струје немамо ни сада довољно, а камоли сутра. Мора да се договори са свим, поготово највећим купцима, као што је рецимо „Ју ес стил“ о правој, тржишној цени струје из које се неће платити само њена садашња вредност, већ делом обезбедити и новац за развој. ЕПС, сам, ма како добро пословао, није у стању да за кратко време осигура средства за инвестиције које се мере стотинама милиона евра. У томе је неизоставна улога државе која не може да се склони од ЕПС-а некаквом причом о приватизацији или стратешком партнерству.

Лазар Станковић

ЕПС значајан партнер

У протеклим годинама у електропривреди су уложени велики напори за производњу чистије струје. – Најважније предстојеће активности у термоелектранама су реконструкције електрофилтера и увођење нових технологија отпепељавања

Активности предузете у 2007. години, и то уз значајну подршку и невладиних организација, појединих донатора, медија, као и других, сигурно су утицале на то да се теме из екологије појављују на ударним местима и онда када се не догоди еколошки акцидент. Урађени послови, а посебно другачији однос према животној средини, указују, пре свега, на то да Србија има јасну, па самим тим и добру еколошку перспективу. То доказује и сет закона који се налазе у скупштинској процедури и чекају на усвајање, а чија ће примена „очистити“ Србију. Реч је, између осталог, о изменама Закона о заштити животне средине, којима се предвиђа да казне за прекршиоце буду и двадесет пута више од садашњих износа, затим доношење закона о управљању отпадом и закона о амбалажном отпаду, специјално за „kWh“ каже др Саша Драгин, министар заштите животне средине Србије. У реализацији еколошких пројеката Министарство заштите животне средине посебно веома добру сарадњу има са електропривредом. ЈП ЕПС је, наиме, једно од ретких предузећа које је ап-

Саша Драгин у разговору са нашим сарадником

солутно свесно да се мора улагати у заштиту животне средине.

- Електропривреда је много трпела током деведесетих година прошлог века. Ради одржавања неког социјалног мира стагнирала је цена електричне енергије тако да се веома мало и улагало у електропривреду – истиче Драгин. - И сада то треба исправити, надокнадити. Као реалан човек, знам да ако нешто желите да добијете, морате то и да платите. ЕПС сада заиста чини изузетне напоре да све што је раније пропуштено надокнади, да у свему стигне друге јаке електропривреде. У реализацији тих послова ЈП ЕПС поштује договорене

рокови. Лично сматрам да би било добро да су они још краћи што би омогућило да се тај развој оствари још брже.

Инвестиције из сопствених извора, донација, фондова

Према речима Драгина, електропривреда је начинила значајне помаке у области заштите животне средине уз улагање приличних средстава из сопствених извора, као и из донација и фондова. Примера ради, Министарство за заштиту животне средине у 2007. години уложило је у реконструкцију електрофилтера око педесет милиона динара, а Фонд за заштиту животне средине 1,7 милиона евра. Имајући у виду, међутим, да ЈП ЕПС у екологију годишње треба да улаже 120 милиона евра да би достигао европске стандарде у заштити животне средине до 2015. године, Драгин се осврнуо и на могућности обезбеђивања тако великих средстава.

- С обзиром на износе који су потребни за та улагања, брже обезбеђивање новца ће бити могуће после потписивања Уговора о стабилизацији и придруживању Европској унији. Јер, на тај начин ће се за Србију отворити и предприступни фондови – напомиње Драгин. - Тим

Еколошки знак

У Министарству заштите животне средине у току су активности на увођењу еколошког знака, који ће бити и бренд за све оно што заиста представља еколошки производ. Убудуће, значи, поред кажњавања оних који о екологији не воде рачуна, фаворизоваће се сви који поштују такве нормативе и стандарде. И у свету се тако прави разлика између компанија које су еколошки свесне и оних које то нису. Како Драгин истиче, и привредним друштвима ЈП ЕПС добро би дошао тај еколошки знак, с тим што је потребно да уложи много труда да би га добили. За привредна друштва која у производњи електричне енергије користе фосилна горива, међутим, тако нешто реално није ни изводљиво. Имајући у виду све то, Драгин напомиње да се у заштити животне средине и даље морају примењивати мере предвиђене по европским стандардима, као и да се више средстава мора улагати у развој, а посебно у едукацију младих. У том смислу у подизању еколошке свести међу децом веома значајно место има и акција „ЕПС и деца“ у којој Електропривреда Србије учи децу како да паметно троше енергију и тако штите животну средину.

пре што знатан део средстава, који се тренутно улаже у наш електроенергетски систем, долази управо из фондова Европске уније, а њихова врата су тек одшкринута. Са њиховим отварањем стећи ће се и знатно веће могућности за финансирање пројеката у многим областима. У том случају средства за развојне пројекте, па и еколошке, неће више морати да се издвајају из реалних прихода, као, на пример, из повећања цене електричне енергије. Тиме ће се, такође, избећи и нови наменски намети грађанима.

А као пример досадашње добре сарадње, Драгин наводи Немачку, која је после отписа дела дуга Париског клуба у износу од 18,5 милиона евра тражила да се та средства уложе у еколошке пројекте. Таква препорука уједно је и потврда да се у Србији у области заштите животне средине претходних година већ доста урадило.

Пепео усмерити у цементаре

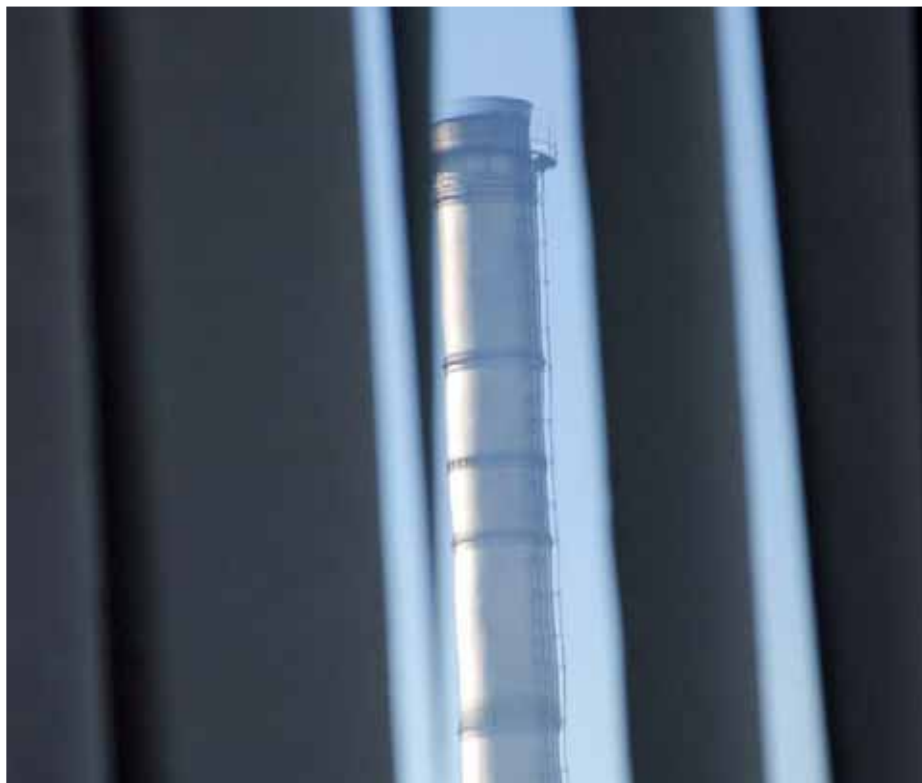
Што се тиче термоелектрана, најважније је да се у што краћем времену реконструишу сви електрофилтери како загађујуће честице више не би представљале проблем за грађане Обреновца и других места у близини тих објеката. А пошто је у термоелектранама ЕПС-а највећи део електрофилтера већ обновљен и усклађен са европским нормативима, највећи проблем сада представља пепео који настаје у производњи електричне енергије. У току

су, стога, преговори са цементарама да почну да преузимају већи део пепела из термоелектрана. При томе, наравно, веома је важно да његов квалитет буде прихватљив за индустрију цемента, што омогућава примена нове технологије отпепељавања у којој је однос воде и пепела један према један. У термоелектранама ЕПС-а у току је реализација таквих пројеката и очекује се да ће се

за неколико година проблеми превоза и одлагања пепела решити. Упоредо са тим, ради се и на санацији самих пепелишта, чијим се пошумљавањем спречава утицај ветрова у разношењу пепела и у ерозији тла. Посебно је с тим у вези значајна сарадња са локалном самоуправом, а у Обреновцу највећим делом из тих средстава финансира се пошумљавање и ускоро ће започети реализација ових послова.

- У реализацији еколошких пројеката све важнију улогу имају и средства која се убирају на основу принципа „загађивач плаћа“ – објашњава Драгин - с тим што је њихов део намењен и локалној самоуправи. У изменама Закона о заштити животне средине затражено је да се таква средства искључиво користе наменски и то из, за ту сврху, посебно основаног фонда. За њихово коришћење, значи, биће потребна сагласност министарства, како се не би дешавало да се новац уплаћен за екологију потроши на нешто друго. Битно је да се схвати да уколико се не штити животна средина и не брине о здрављу грађана, нема ни економског развоја, па самим тим ни савременог друштва. То су, уосталом, и три стуба одрживог развоја. Само у том случају неће нам се десити још један Бор или Мајданпек, где је неко на табли написао: “Када излазите из града, задњи који изађе нека угаси светло”, наглашава Драгин.

Кристина Јанићијевић

Електрофилтери за чистији ваздух

Заштита животне средине само по европским стандардима

Пет блокова у светском врху

Улагања у ревитализацију ТЕНТ-ових капацитета дала изванредне резултате и они сада раде боље него када су били нови. – Обнављање косточачких блокова Б-1 и Б-2 требало би да донесе још 500 до 600 милиона киловат-часова годишње

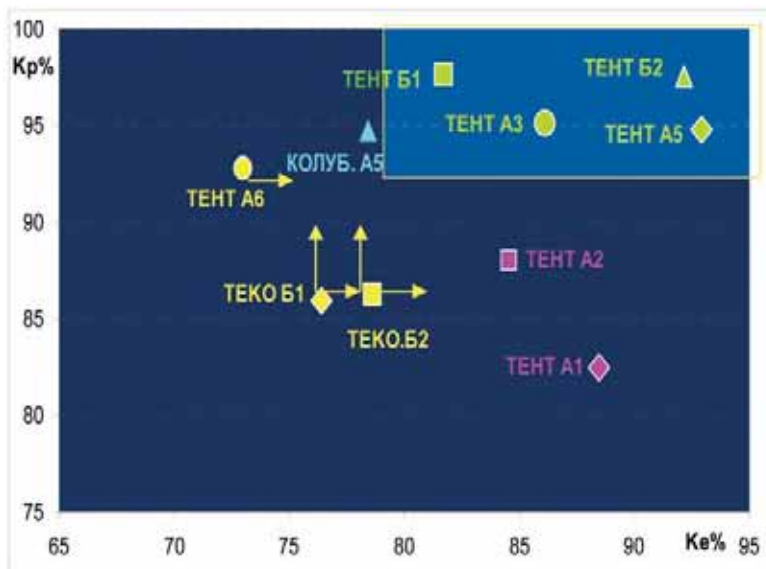
Из техничких података, који у суштини показују колико се за годину дана искористи један електроенергетски капацитет, дошли смо до закључка да су ТЕНТ-ови блокови Б-1, Б-2, А-3, А-5 и пети блок у ТЕ „Колубара“, сада не само најбољи у ЕПС-у већ постижу светске резултате. У њих је највише улагано, али не само када је реч о парама, већ и у стручном смислу, тако да је уложени новац, захваљујући техничким знањима наших стручњака и њиховом познавању погона, дао такве резултате да ти блокови раде боље него када су били нови. Значи, увелико враћају сва средства која су у њих уложена кроз коефицијент искоришћења снаге.

Бошко Буха: Предстоји сређивање косточачких блокова

Износећи ове констатације, Бошко Буха, директор Дирекције ЕПС-а за

производњу енергије, напомиње да у том погледу може још доста да се постигне у ЕПС-у.

Графикон: техничка ефикасност најбољих блокова у 2007. години

И А-4 у лидерској групи

- Ако бисмо исто ово урадили и на блоковима Б -1 и Б -2 у Костолцу, који већ имају тренд раста производње за сваку похвалу, захваљујући великом залагању њихових стручњака, добили бисмо годишње додатних 500 до 600 милиона киловат-часова. То захтева и додатну количину угља и са окончањем Петог БТО система у Костолцу и ревитализацијом машина пренетих са копа Ћириковац, на Дрмно, те количине ћемо добити. Показали смо, дакле, да знамо да радимо овај посао и да нимало не заостајемо за светом, већ напротив на тим блоковима постижемо изванредне резултате. Ево и

конкретног примера. Ревитализовани блок А-5 у ТЕНТ-у произвео је прошле године 2,15 милијарди киловат-часова, а блок исте снаге, А-6, који ће у јуну бити ревитализован, произвео је 2007. године 1,65 милијарди киловат-сати. Ту се јасно види разлика - каже Буха.

Он даље објашњава да се и од блока А-4 у ТЕНТ-у такође очекују изузетни резултати и прикључење наведеној „лидерској групи“ блокова. Тај блок је ревитализован прошле године сопственим средствима и домаћим стручним снагама, изузев у делу где су увозне компоненте у вези са турбогенератором, Алстомове. Тренутно показује чак и боље резултате од обреновачких блокова А-3 и А-5. Наш саговорник напомиње да је у ТЕНТ-у остао да се ревитализује још само блок А-6. То ће почети у јуну и трајаће следећих пет или шест месеци, за разлику од ревитализације претходних блокова која је трајала по десетак месеци. Сва искуства стечена на обнављању блокова А-3 и А-5 у ТЕНТ-у примењена су код блока А-4 и код њега је комплетан систем управљања у потпуности дело стручњака Института „Михаило Пупин“ у сарадњи са инжењерима ТЕНТ-а.

Блок А-6 донеће ТЕНТ-у нови рекорд

- Морам да кажем да смо захваљујући таквим захватима, производњу у ТЕНТ-у са 16,5 милијарди киловат-часова годишње из 2001. подигли на готово 19 милијарди киловат-часова у 2007. Уколико ове године завршимо ревитализацију и блока А-6, ТЕНТ би 2009. могао да произведе 20 милијарди киловат-часова електричне енергије и то би био апсолутни рекорд свих времена! Уз све наведено ваља на уму имати и чињеницу да то јесу ревитализовани блокови, али и да су, ипак, стара постројења. А ако окончачмо и ревитализацију блокова Б-1 и Б-2 у Костолцу, мислим да бисмо у односу на 2007. година, која за термопроизводњу била рекордна, у 2009. могли да произведемо додатних 1,5, а можда чак и две милијарде киловат-часова електричне енергије, што би, рачунато по садашњој цени од око пет евроценти за киловат-час, било додатних сто милиона евра за Електропривреду Србије - напомиње Буха. - Блокове, које смо ревитализовали, међутим, никако не смемо да запостављамо, односно не сме да се губи корак на ревитализацији цевног система котла. Јер, 70 одсто времена

ТЕНТ Б: улагања која се и те како исплате

стајања блокова, односи се на проблеме са цевним системом и њихова поправка обично траје између 36 и 50 сати, чиме се доста губи због произведене електричне енергије и других фактора. На пример, блок А-6 у ТЕНТ-у прошле године имао је 36 застоја, од тога чак 24 због цевног система котла, због чега је стајао више од месец дана. А тај блок месечно произведе око 180 милиона киловат-часова. Ако то помножимо са садашњом ценом од око пет центи за киловат-час, значи да нас је та изгубљена производња стајала око девет милиона евра.

У ТЕНТ-у Б-1 и Б-2 за ревитализацију је потрошено доста пара, али на тим блоковима посао није завршен до краја.

- Блок ради добро - истиче Буха - али ето због цевних система се деси да уђе у неколико узастопних кварова и направи невољу. Такође, веома је битно за повећање производње у термосектору да се уједначи и побољша квалитет угља, или обави хомогенизација. Томе ће се ове године интензивније приступити. А, када је реч о побољшању техничких показатеља, на томе се неће радити само у термоелектранама, већ и на коповима. Чињеница је, на пример, да су технички показатељи у РБ „Колубара“, знатно бољи, него у ПК „Костолац“ и ако би се косточлачки приближили колубарским резултатима, имали бисмо знатно више угља.

Д. Обрадовић

Топао фебруар, потрошња висока

Упркос јануарским температурама изнад вишегодишњег просека, укупне потребе за електричном енергијом биле су 1,8 одсто изнад биланса, а у још топлијем фебруару само су за 3,7 одсто испод биланса

Нема зиме до краја зиме: са седнице УО ЕПС

На седници Управног одбора ЕПС-а (председавао Петар Кнежевић), одржаној 28. фебруара, разматрана је информација о извршењу електроенергетског биланса за јануар, са проценом за фебруар и са сагледавањем за март 2008. Истакнуто је да је у прва два месеца ове године одржана стабилна електроенергетска ситуација, коју је, пре свега, карактерисала висока потрошња струје упркос температурама изнад вишегодишњег просека. Јануарска је била за 3,1, а фебруарска за 3,7 степени Целзијуса изнад тог просека. Укупне потребе за електричном енергијом биле су, ипак, изнад нивоа који се очекивао с обзиром на температуре. Потребности су у јануару биле за 1,8 одсто изнад биланса, док су у још топлијем фебруару биле испод биланса само за 3,7 одсто.

- Реализацији електроенергетског биланса и уравнотежењу електроенергетске ситуације највише је допринела повећана производња из расположивих капацитета ЕПС-а која је у јануару

била за 5,4, а у фебруару за 0,6 одсто изнад биланса - рекао је Драган Влаисављевић, директор Дирекције ЕПС-а за трговину електричном енергијом. - У овом периоду посебно поуздано су радиле термоелектране на угаљ, које су после јануарске, највеће до сада месечне производње, и у фебруару пребациле биланс за 10,1 одсто. Због неповољних хидролошких прилика, међутим, и у фебруару је забележена мања производња из проточних и акумулационих хидроелектрана. Како се процењује, проточне ће дати 10,3, а акумулационе четири одсто мање од плана. Због већег ангажовања термоелектрана депоније ће крајем фебруара бити испод, док ће акумулације бити изнад биланса. У овом периоду било је и мањег увоза струје. Према речима Драгана Влаисављевића, мартовске процењене потребе биће изнад 3,9 милијарди киловат-часова, готово све количине ће

стићи из капацитета ЕПС-а, тако да ће се наставити стабилно снабдевање свих купаца електричном енергијом.

Чланови УО ЕПС донели су, на предлог генералног директора ЕПС-а, одлуке да се Драган Станковић разреши дужности директора ПД ХЕ "Ђердап", а да се за новог директора изабере Горан Кнежевић, као и да се Драган Радаковић, сада в. д, именује за директора ЕПС - ЈП за производњу, прераду и транспорт угља Површински копови „Косово“ - Обилић. Донете су, такође, и одлуке о изменама и допунама Одлуке о рачуноводственим политикама и начелима и о трансферним ценама за 2008, а разматрани су финансијски извештај ЈП ЕПС за 2007. годину и допуне извештаја о попису имовине и обавеза ЈП ЕПС, са стањем од 31. децембра 2007. Управни одбор ЕПС-а информисан је и о активностима на оснивању предузећа „Хидроелектране Горња Дрина“.

М. Филиповић

ВАНРЕДНА СЕДНИЦА УО ЕПС

Донета одлука о улагању капитала у Предузеће „ХЕ Горња Дрина“

На ванредној седници Управног одбора ЕПС-а (председавао Петар Кнежевић), одржаној 6. марта, донета је одлука о улагању капитала у Предузеће „Хидроелектране Горња Дрина“ д.о.о. ЈП ЕПС ће у оснивање Друштва за изградњу хидроенергетских постројења, производњу и трговину електричном енергијом „Хидроелектране Горња Дрина“ д.о.о. Фоча у Републици Српској (БиХ) уложити капитал са стратешким партнерима : Мешовити холдинг „Електропривреда Републике Српске“ - Матично предузеће А. Д. Требиње и Мешовити холдинг „Електропривреда Републике Српске“ Требиње - Зависно предузеће „Хидроелектране на Дрини“ А. Д. Вишеград. Основни капитал новог друштва износиће 100.000 конвертибилних марака и састоји се од оснивачких улога ЈП ЕПС од 50.000 КМ и остала два оснивача по 25.000 КМ. По основу новчаног улога у основном капиталу друштва ЕПС ће стећи удео у висини од 50 одсто вредности, а остали оснивачи од по 25 одсто.

Чланови Управног одбора ЕПС-а прихватили су и Уговор о оснивању Предузећа „ХЕ Горња Дрина“. Оснивачи ће, на основу резултата ревидоване Студије изводљивости, повећати основни капитал друштва и то са новим новчаним и новчаном улозима, а у складу са потребним средствима за улагање у изградњу хидроенергетских постројења и са утврђеним роковима улагања. Ова одлука Управног одбора ЕПС-а доставља се Влади Србије ради прибављања претходне сагласности на улагање капитала ЕПС-а у ово друштво. По добијању такве сагласности Владе Србије стичу се услови да ЈП ЕПС закључи Уговор о оснивању Предузећа „ХЕ Горња Дрина“.

М. Ф.

Ускоро заједничка фирма

Са потписивања протокола о разумевању за заједнички наставак пројекта изградње „ХЕ Горња Дрина“

Електропривреде Републике Српске и Србије и “Хидроелектрана Вишеград” потписале су протокол о разумевању којим се предвиђа формирање заједничке фирме за градњу „ХЕ Горња Дрина“ – У том пројекту ЕПС ће учествовати са 50 одсто, док ће учешће “Хидроелектрана Вишеград” и Електропривреде РС бити по 25 одсто

Представници Електропривреде РС, Електропривреде Србије и “Хидроелектрана Вишеград” потписали су 29. фебруара у Бањалуци протокол о разумевању који представља још један корак ка заједничком наставку пројекта изградње “Хидроелектрана Горња Дрина”, раније познатијег под називом Бук Бијела. Предвиђено је да у пројекту изградње „Хидроелектрана Горња Дрина“ ЕПС учествује са 50 одсто, док ће учешће “Хидроелектрана Вишеград” и Електропривреде РС бити по 25 одсто. Тиме је обезбеђен и највећи део предуслова за реализацију пројекта започетог још 1974. године. Све три стране постигле су и договор за оснивање заједничког предузећа које ће се звати “Хидро-

електрана Горња Дрина”, са седиштем у Фочи.

- Потписаним протоколом јасно су исказане намере да се иде у реализацију овог пројекта, а његов део представља и усаглашени текст уговора који би требало да потврде Влада РС, Влада Србије, као и Скупштина акционара “Хидроелектрана Вишеград”, после чега ће се моћи приступити потписивању уговора - рекла је Бранислава Милекић, генерални директор Електропривреде Републике Српске. Она је објаснила да је у току израда студије изводљивости пројекта, који треба да има снагу 150 мегавата и годишњу производњу од 400 милиона киловат-сати електричне енергије. Реч је о другом по величини пројекту у РС,

одмах иза термоелектране у Гацком, а посебно је значајан за источни део РС и у почетној фази отвара могућност за веће запошљавање његовог становништва. Она је подсетила да је експропријација земљишта извршена, инфраструктура је изграђена, а обезбеђен је и објекат у Фочи.

Владимир Ђорђевић, генерални директор ЕПС-а, истакао је задовољство што су две електропривреде потписале протокол о сарадњи који има велики значај. Нови хидроенергетски објекат има и еколошку компоненту, која је у региону веома цењена. А за обе електропривреде значиће и боље и ефикасније коришћење слива реке Дрине и наставак економске сарадње и повезивања народа са обе стране Дрине”, рекао је Ђорђевић.

Чим УО ЕПС-а донесе одлуку о оснивачком улогу ЕПС-а у новој фирми, на коју потом даје сагласност Влада Србије, биће потписан уговор о формирању нове компаније који је већ спреман и у свим детаљима утврђен.

Р. Е.

Велики корак термаша

Блокови Б-1, Б-2, А-3 и А-5 у ТЕНТ-у и блок А-5 у ТЕ „Колубара“ постигли су 2007. године резултате изнад светског нивоа

Блокови Б-1, Б-2, А-3 и А-5 у ТЕНТ-у, као и блок А-5 у ТЕ „Колубара“, у које је уложено доста новца, али и знања наших стручњака, постигли су 2007. године резултате изнад светског нивоа, када је реч о коефицијенту њиховог искоришћења. Такође, у Костолцу су блокови Б-1 и Б-2 минуле године постигли рекордне резултате. Али, ту имамо још резерви.

Ово су биле кључне поставке, које је на састанку директора електрана и рудника, одржаног 29. фебруара, изнео Бошко Буха, директор Дирекције ЕПС-а за производњу енергије и председавајући овог скупа, приликом разматрања Анализе рада производних капацитета ЕПС-а у 2007. и у прва два месеца ове године.

Он је додао да ће се у закључцима тачно утврдити шта ко треба да уради да би се и у Костолцу постигли бољи резултати, али да то, ипак, не може одмах да се уради; то је процес. И они капацитети ТЕНТ-а који сада постижу изванредне резултате, плод су четворогодишњих материјалних улагања и стручног приступа, аутоматизације и оспособљавања кадрова. Код Костолца ће, захваљујући стеченим знањима, тај процес трајати краће. То ће значајно подићи поузданост и сигурност рада блокова. Слично ће се урадити, речено је овом приликом, и у рударском делу.

- Морамо да добијемо ту трку јер нас јури потрошња. Од 2000. до 2007. произвели смо додатних 4,6 милијарди киловат-часова годишње, али је истовремено и раст потрошње био толики. Могла би та мртва трка да се води до 2012. године, а онда ћемо је изгубити, ако не буде новог блока – рекао је Буха.

Вера Станојевић, директор Сектора за производњу електричне и топлотне енергије у Дирекцији ЕПС-а за производњу енергије, напоменула је да је ово већ трећа година нестандардно високе производње у ЕПС-у и

Одлични резултати термоелектрана

да је четврти квартал 2007. био заиста за понос, јер је са малим дефицитом у односу на потрошњу овај период преброђен. Надмашени су сви максимуми из 1998. године.

Миладин Басарић, директор Сектора за енергетско планирање и управљање у Дирекцији ЕПС-а за трговину енергијом, посебно је истакао да су термаша у јануару и фебруару ове године готово невероватно добро радили а температура ваздуха била је за 3,7 степени Целзијусових виша у односу на просечне за прва два месеца у години. Потрошња је била за око 130 милиона киловат-часова мања од билансиране, али је била и за 535 милиона киловат-часова већа него претходне године. Значи, рекао је Басарић, потрошња се није смањила с обзиром на овако високе температуре. При садашњим дневним температурама, које су на нивоу априлских, потрошња електричне енергије за девет одсто је мања од билансиране. Дотоци су доста ниски и у проточним хидроелектранама имамо 12 милиона киловат-часова нижу производњу од планиране што је 40 одсто мање у односу на биланс. Међутим, то је надокнађено добрим радом термоелектрана. До краја марта бруто конзум би требало да буде на нивоу билансираног и не очекују се проблеми у

снабдевању електричном енергијом, рекао је Басарић.

У 2007. години, како је навео Небојша Шијаковић, директор Сектора за производњу угља у Дирекцији ЕПС-а за производњу енергије, у РБ „Колубара“ је остварена рекордна производња угља од 29,2 милиона тона, као и у ПК „Костолац“ од 7,2 милиона тона. За „Колубару“ је то, како је рекао, било на граници могућег. Сушна година омогућила је екстремно добру производњу угља. Он је потом додао да је на свим депонијама угља 93 одсто од билансираних количина, али да је то сасвим довољно, пошто је зима на измаку.

Ремонти у ЕПС-у, како је навео Зоран Божовић, помоћник директора Дирекције за производњу енергије, почели су уместо, као до сада, средином марта, практично већ 29. фебруара, уласком у ремонт блока А-3 у ТЕНТ-у. Техничка ефикасност постројења је побољшана и сада ће се тежиште ремонта у овој години ставити на котловска постројења, млинове и вентилаторе. Божовић је навео да је потребно да се обезбеде средства за предфинансирање, односно наручивања опреме, јер се сада доста чекало на одређене испоруке и зато их на време треба уговорити. Код домаћих извођача радова на ремонтима приметан је недостатак стручњака.

Д. Обрадовић

Електропривреда Србије највећи донатор

Од овог месеца програмом Уницефа обухваћено је 126 основних школа, а привредна друштва ЕПС-а донираће реализацију програма у једанаест школа широм Републике

Електропривреда Србије придружила се од овог месеца Уницефовом програму „Школа без насиља – ка сигурном и подстицајном окружењу за децу“. Свих једанаест привредних друштава ЕПС-а преузело је обавезу да финансијски подржи реализацију овог програма у по једној основној школи у свом матичном окружењу и да тако допринесе смањењу насиља према деци и међу децом. На тај начин ЕПС је постао највећи корпоративни донатор програма „Школа без насиља“.

Уницефовим програмом, који се реализује у сарадњи са Министарством просвете Републике Србије, обухваћена је од септембра прошле године 101 основна школа у Републици, са 6.770 наставника и 71.113 ученика, а како је крајем фебруара најављено на конференцији за новинаре у Влади Републике Србије, од овог месеца придружује им се још 25, међу којима и једанаест школа за које средства обезбеђује Електропривреда Србије. На свечаности у Влади

26 основних школа у Републици Србији добило је сертификате о успешно завршеном програму „Школа без насиља“.

За сигурније школе

Министар просвете Зоран Лончар рекао је том приликом да су овакви пројекти веома значајни, али и да нису само они довољни да би се у школама, па и у друштву у целини, успоставили обрасци понашања без насиља.

- Потребно је - истакао је Лончар - да се искорењивању насиља у школама посвете сви државни органи и друштвене институције и да се на овим програмима систематски и заједнички ради. Безбедност у школама није на задовољавајућем нивоу, а за смањење насиља није довољно спровођење програма о ненасилној комуникацији. Смањивање насиља у школама мора да буде један од државних приоритета, на коме систематски треба да раде сва министарства и сви државни органи.

За заједнички рад zaloжила се и Јудита Рајхенберг, директорка Уницефа за Србију. Она је посебно захвалила Александру-Сашу Ђорђевићу, који је присуствовао свечаности, и Ани Ивановић, као амбасадорима Уницефа и великим донаторима програма „Школа без насиља“. Госпођа Рајхенберг је истакла да се насиље у школама не може искоренити, али се може смањити. Навела је да искуства из света говоре да о видљивом смањењу можемо да говоримо тек када једна генерација ученика проведе цео свој школски век са принципима „ненасиља“.

Захвалност ЕПС-у

Министар Лончар, Јудита Рајхенберг и Саша Ђорђевић посебно су захвалили ЕПС-у за допринос реализацији овог програма и позвали и остала предузећа и појединце да се придруже. Програм „Школа без насиља“ у потпуности се финансира од добровољних прилога грађана и предузећа у Србији. Саша Ђорђевић је омогућио да прве 53 школе почну да примењују програм, а Ана Ивановић је донирала средства за петнаест школа.

Момчило Цебаловић, директор Сектора ЕПС-а за односе с јавношћу, истакао је да ће једанаест привредних друштава ЕПС-а, чији су представници такође присуствовали додели сертификата, бдети над имплементацијом програма у основним школама у градовима где су и седишта ових друштава.

Истакавши да Електропривреда Србије великим бројем донација допринеси развоју образовања, науке, културе, здравства и спорта у Србији, Цебаловић је рекао да је то доказ да је ЕПС велика компанија, која не само да успешно остварује производне циљеве него и увелико допринеси добробити друштвене заједнице. Он је подсетио на ЕПС-ову акцију „ЕПС и деца“ и навео да је њоме годишње обухваћено 30.000 ученика из свих крајева Србије и још неколико десетина хиљада њихових родитеља, бака, дека и наставника.

А. Цвијановић

Приликом доделе сертификата „Школе без насиља“ у Влади Србије

Књиге кажу – ЕПС вреди 6,7 милијарди евра

Вредност сталних средстава ЕПС-а уписана у пословне књиге је готово 6,7 милијарди евра и увећана је за 44 одсто у односу на 2004. годину. Пре три године смо рекли да можемо да увећамо вредност ЕПС-а и да не сме да се распродаје, а сада смо доказали да је то могуће, истиче Владимир Ђорђевић, генерални директор ЕПС-а

Уз помоћ угледног страног консуланта утврдили смо да је вредност основних средстава ЈП ЕПС на дан 1.1. 2007. године 527 милијарди динара. По курсу НБС од 1. јануара 2007, то је 6,667 милијарди евра! У односу на претходну процену, с почетка 2004. године, то је у нето износу повећање од 44 одсто.

Ово је у изјави за „kWh“ први пут јавно саопштио др Владимир Ђорђевић, генерални директор Електропривреде Србије. Јасно је, каже он, да ЕПС данас вреди много више него што је вредео пре три године. Тада смо рекли, подсећа први човек ЕПС-а, да ЕПС не сме да се распрода и да треба да се увећа вредност највредније српске компаније, јер она има све предуслове да постане профитна фирма и значајан „играч“ на регионалном тржишту електричне енергије.

Стотине људи десет месеци „снимало“ ЕПС

- Одупирали смо се разним притисцима и „добронамерним саветима“ да се што пре уђе у приватизацију ЕПС-а, јер би због тога, тврдили су они, купци струје у Србији били срећнији. Као да би имали јефтинију струју него што им продаје ЕПС. Спречили смо поделу и распродају, улагали смо у ЕПС, обнављали капацитете који сада обарају рекорде... Резултат тога је поменута вредност ЕПС-а која је крајем фебруара уписана у пословне књиге свих једанаест привредних друштава и ЈП ЕПС - каже Ђорђевић.

- Процена вредности Електропривреде Србије трајала је десет месеци. Поред консултаната из фирми Arthur D. Little (ADL) и ЕНТЕЛ-а, учествовало је и око 350 стручњака из ЈП ЕПС (по решењима) и још барем толико који су повремено сарађивали - објашњава за „kWh“ Војислав Шкундрић, председник Стручног тима коме је био поверен овај посао.

Владимир Ђорђевић: „Спречили смо поделу и распродају“

Завршена је процена вредности непокретности, постројења и опреме ЈП ЕПС и привредних друштава чији је ЈП ЕПС оснивач. Процена је, у складу са међународним рачуноводственим стандардима, међународним стандардима за процену и међународним стандардима за финансијско извештавање, рађена по две методе, чији су резултати такозваним тестом профитабилности упоређени, чиме се дошло до „фер вредности“. То је довело до поменутог увећања за 44 одсто у односу на вредност пре процене, објашњава Шкундрић.

Прва метода је била тзв. „Трошкова“. Она се у основи састоји у процени садашње набавне вредности опреме која би се могла купити уместо постојеће – новонабавне вредности. Ценећи актуелно стање и дотрајалост постојеће опреме, по детаљној процедури је затим утврђен проценат отписаности и израчуната је садашња вредност непокретности, постројења и опреме. Тим ЈП ЕПС је дао техничке податке о средствима, њиховој физичкој отписаности и функционалној застарелости, док је нове набавне цене, акумулирану амортизацију, преостали

радни век и садашњу вредност одређивао ENTEL као подизвођач ADL. Први пут је процењивана и вредност земљишта у поседу ЕПС-а.

Друга метода је била тзв. „Приносна“. По њој је обрађивач ADL, имајући у виду све околности и искуства из транзиције других источноевропских земаља, начинио сценарио будућих догађања на тржишту електричне енергије у Србији. На основу података прикупљених из пословних процеса, планских докумената ЈП ЕПС, поменутог сценарија и других сопствених података, обрађивач је симулирао пословање сваке електране, рудника и дистрибуције у периоду 2007. до 2015. и тако одредио слободне новчане токове, које је дисконтовао на почетак периода. Даљим финансијским прорачунима, наставља наш саговорник, дошло се до приносне вредности имовине ЈП ЕПС. У складу са стандардима, као фер вредност узимана је мања од вредности добијених по ове две методе.

Све укњижено

Упоредо са проценом вредности, Стручни тим ЈП ЕПС је обавио и припреме за усаглашавање начина евидентирања основних средстава, у складу са Међународним рачуноводственим стандардима.

Сабирањем вредности привредних друштава дошло се до поменуте укупне вредности од 527 милијарди динара. УО ЕПС-а је на седници одржаној 6. фебруара донео Закључак о усвајању информације о извршеној процени и наложио да се нова вредност, према

Улагања допринела повећаној вредности ЕПС-а

Војислав Шкундрић: ЕПС-ов тим заслужује похвале

результатима процене, прикаже у пословним књигама. Истим Закључком, УО је наложио и да се непокретности, постројења и опрема убудуће у пословним књигама воде на нов начин, према предлогу Стручног тима и налогу генералног директора, као номенклатуре непокретности и постројења, које су сада потпуно стандардизоване на нивоу појединих делатности ЕПС-а.

После тога, објашњава Шкундрић, стручњаци за књиговодство у привредним друштвима су прионули на посао како би у изузетно кратком року, до краја фебруара, успели да обаве „немогућу мисију“ и прокњиже стална средства на нов начин, са новим вредностима и да ту вредност уведу у билансе предузећа за 2007. годину. Овај веома тежак задатак је успешно приведен крају и

ЕПС креће у нову пословну годину са значајно увећаном вредношћу.

- Имао сам част и задовољство да будем на челу једног сјајног ЕПС-овог тима – каже Војислав Шкундрић. - Сваки члан је уложио велике напоре да, поред својих редовних послова, припреми и преконтролише огроман број података и допринесе реализацији овог, за ЈП ЕПС веома важног посла, чији резултати и последице на будућу позицију ЈП ЕПС могу бити далекосежне. Ми нисмо само учествовали у одређивању нове вредности ЕПС-а, што ће имати директан утицај на наше будуће пословање. Наш рад је истовремено био и део процеса унутрашњег уређивања ЈП ЕПС, јер смо усаглашавањем методологије евидентирања сталних средстава створили основу на којој се даље може градити јединствени систем управљања трошковима. Без даљег развоја овог јединственог система, без усаглашавања свих других база података битних за управљање одржавањем (као највећим од свих појединих трошкова пословања), ни примена најмодернијих програмских алата за управљање предузећем, као што је САП, не би дала оптималан резултат.

Признање консултантима

Шкундрић посебно истиче изузетну кооперативност и флексибилност консултаната, који нису жалили труда да добро и професионално ураде ову процену вредности и који су имали разумевања и за наше потребе и за наше повремене и појединачне проблеме. Сви заједно, представници консултантских фирми и ЕПС-ов стручни тим, радили су као јединствена целина у којој се знало шта је чији посао и одговорност и у коме се свако трудио да најбоље и највише што може допринесе заједничком успеху. Посебно важну улогу имали су чланови Централног тима, који су планирали активности, старали се о њиховој реализацији и на крају их довели до успешног завршетка. Ништа мање заслуге не припадају ни председницима основних и радних тимова у привредним друштвима, али ни самим извршиоцима – члановима радних тимова, који су, ипак, на крају поднели највећи терет.

- Стручни тим је наилазио на изванредну подршку и разумевање руководства свих дирекција и привредних друштава, што је свакако значајно допринело да резултат процене буде бољи и реалнији – рекао је на крају Војислав Шкундрић.

Момчило Цебаловић

ЕПС је национално благо

Желимо да страни партнери донесу „жив“ новац, а не да се паре за градњу електрана обезбеде продајом неког његовог дела. - Свако ко жели добро Србији мора да каже да приватизацију наше највредније фирме треба обавити постепено, полако, уз одмерене потезе, јер сваки исхитрен потез, свака грешка може скупо да нас кошта

У односу на пре неколико година, када је покушана брза приватизација ЕПС-а, вреднији смо за неколико милијарди евра. Остварујемо рекордну производњу угља и струје, смањујемо увоз, повећавамо електроенергетску стабилност и независност земље. Зато је време да се покрену велике инвестиције, изградне нове електране и повећа вредност компаније, пре него што народ изнесе бесплатне акције на берзу и прода их некоме ко би могао да их купи по нереално ниским ценама, изјавио је др Владимир Ђорђевић, генерални директор ЕПС-а, у интервјуу часопису „Геополитика“ који се у специјалном додатку бавио стратешким значајем ЕПС-а.

Из године у годину све више производимо, а све мање увозимо. Све више имамо домаћу, а све мање увозну електричну енергију. То би слободно могло да се назове повећањем енергетске неза-

Владимир Ђорђевић: Време за велике инвестиције

висности Србије. У ствари, то је конкретан допринос ЕПС-а енергетској стабилности земље. Како смо то успели?

Овај ниво производње је резултат улагања у домаће капацитете, рекао је Ђорђевић, подсећајући да је од от-

варања последње електране у Србији прошло готово двадесет година. Још најмање пет година неће почети да ради неки ново постројење. Морамо, дакле, из ових која имамо, а која су некада радила и за потребе СФРЈ, да извучемо што више. Зато се обнављају, модернизују, примењују најсавременија техничко-технолошка решења и те електране данас, после 25 до 30 година, производе више него када су почињале да раде.

Снага електрана повећана за 400 мегавата

Према оцени др Ђорђевића основни елемент успеха ЕПС-а, који је данас много бољи, у низу аспеката, него пре седам или осам година, само је наизглед једноставан - инвестиције у обнављање капацитета, модернизација, решавање еколошких проблема, реорганизација,

Јевтина струја доноси јевтине акције

ЕПС ће поштовати закон о бесплатној подели акција. И ту нема никакве дилеме, рекао је Ђорђевић и додао да ЕПС у следеће две-три године, пре почетка поделе бесплатних акција, може да буде бољи и вреднији него данас. Пре пет година смо тврдили да је ЕПС највреднија српска фирма, која се не сме распарчати и распродати, са којом се не сме трчати у приватизацију. Ако се оствари све што је планирано, ако и власник то подржи, ЕПС може да постане профитна компанија са капацитетима за респект, који производе значајне количине тражене и вредне робе – електричне енергије. Али, да би се тај циљ остварио, потребно је другачије вредновање те робе, отварање тржишта и оспособљеност предузећа за тржишну утакмицу које се ЕПС нимало не боји.

Сва та прича око цене је у директној вези са профитабилношћу компаније. То опет има везе са вредношћу акција. Зато власницима акција мора јасно да се каже - немогуће је да имате вредне акције и да купујете јевтину струју. Ако је струја јевтина, биће јевтин ЕПС, а онда ће и ваше акције бити веома јевтине. Када их продате, неко други ће постати сувласник ЕПС-а. А тада ће се дозволити реална цена, па ће нови власник акција и те како зарадити на њима. Све је врло просто.

реструктурирање, смањивање броја запослених без потреса, штрајкова, избацивања људи на улицу. И, наравно, заштита животне средине. Резултати нису изостали.

Говорећи о не тако давним „званичним иницијативама“ да се ЕПС разбије на делове, а потом прода, чему се својевремено Ђорђевић одлучно противио, па је и смењиван са места заменика генералног директора, он сада каже да су најбољи коментар таквих „залагања“ управо производни резултати, рекорди готово сваког блока, а не само електрана.

- Где год смо улагали, то се вратило и враћа. Нисмо изградиле нову електрану, али смо снагу постојећих повећали за 400 мегавата! Блокови раде годишње више сати. Као у развијеним европским електропривредама. Када „испадне“, враћају се у краћем року... То је тај концепт за који смо се тада залагали, када смо говорили да није време за брзу приватизацију, за одвајање дистрибуција од производње... Срећом, тај концепт распродаје електропривреде тада није прошао. ЕПС је сачуван, значајно му је повећана вредност, иде се ка постепеној приватизацији... Истина, неке идеје о приватизацији, као спасоносном решењу за народ и државу Србију, нису сишле са сцене - рекао је Ђорђевић и додао да се наш концепт развоја заснива на повећању вредности ЕПС-а кроз повезивање са великим европским електропривредама, градњом нових електрана и формирањем нових фирми у које би оне унеле стотине милиона или више од милијарду евра.

Нажалост, и такав здрав концепт има противнике.

- Ми желимо да ти страни партнери донесу „жив“ новац, а не да се паре за градњу електрана обезбеде продајом дела ЕПС-а. Свако ко жели добро Србији мора да каже да приватизацију највредније српске фирме треба обавити постепено, полако, уз одмерене потезе, јер сваки исхитрен потез, свака грешка може скупо да нас кошта. Видите да неке земље које су продавале делове своје електропривреде, данас све то поново купују како би створили јаке компаније које брину о електроенергетској стабилности државе.

Говорећи о времену као најоскуднијем нашем ресурсу, генерални директор ЕПС-а је подсетио да су нас на прошлогодешње рекордне производне резултате натерали и купци који су трошили више него икад.

-Заслуге што данас имамо довољно електричне енергије припадају и онима који су пре 20 до 30 година градили постројења која су тада била вишак за Србију, али су радила за остале потрошаче у СФРЈ. Е, тај вишак нам је омогућио да, уз изузетан раст потрошње, преживимо до данас. А сада морамо да кажемо - са овим капацитетима можемо још неколико година, али после 2012. године Србија ће имати велике проблеме у снабдевању струјом. Увозна зависност ће бити изузетно велика и много новца ће одлазити за увоз струје. Боље је да те паре усмеравамо за градњу наших електрана, па да продајемо домаћу, а не увозну струју. ЕПС је у августу прошле године послао у Владу сва документа за сагласност о рас-

писивању тендера за избор стратешких партнера за градњу две термоелектране. Одговор се очекује ускоро и тада ће се више знати - шта и са ким ће да гради ЕПС - каже Ђорђевић.

Отклањање диспаритета цена првенствени задатак

Према његовој оцени првенствени задатак 2008. треба да буде отклањање диспаритета цене киловат-сата. То мора да се дешава у следећих неколико година. Циљ није достизање цена које су у Италији или Немачкој, већ цена у Македонији, Бугарској, Румунији, БиХ, Хрватској или Црној Гори.

- Зашто говорим о цени? То је предуслов за даљи узлет компаније, за обезбеђивање новца за развој. Компанија која продаје најјевтинију струју у Европи тешко да може да планира развој. Чека нас и претварање компаније у акционарско друштво затвореног типа. Почетак отварања не би смео да буде пре 2010. године, када ће се поделити бесплатне акције или после тога, када ЕПС буде одбацивао значајан профит, а те акције буду вределе више него данас. Вредност акција је у директној вези са ценом робе коју продаје компанија и профитом или губитком који бележи.

Немање важни послови су даље издвајање неелектропривредних делатности и њихова предаја власнику - држави, даље организационе промене у производном и дистрибутивном делу, као и унапређивање финансијских перформанси привредних друштава.

ЕПС је, наглашава Ђорђевић, и велики инвеститор. У овом тренутку вредност улагања која се реализују у ЕПС-у је око 300 милиона евра. Од те суме у домаћим фирмама реализује се бар половина. Захваљујући тим пословима у ЕПС-у, и добар део српске привреде ради. Директно или индиректно, у привреди Србије за ЕПС ради готово 100.000 људи. ЕПС јесте највећи њихов ослонац и није ни чудо што сматрају да је време да Србија покрене велике енергетске инвестиције, јер је то прилика и да се те фирме запосле, уздигну и обезбеде егзистенцију за толико људи. Ако у ЕПС-у ради 35.000 људи, ако од ЕПС-а живи још око 100.000 у привреди Србије, ако у свакој породици има по четири члана, можемо рећи - од ЕПС-а зависи више од 400.000 људи. И о томе се мора водити рачуна, рекао је на крају интервјуа за часопис "Геополитика" др Владимир Ђорђевић, генерални директор ЕПС-а.

Приредио Л. С

Са Републиком Српском у градњу нових електрана: Дрина

Чекајте раст вредности

Почетне берзанске цене су, по правилу, знатно ниже од каснијих, кад се трговање захукта. – ЕПС је такозвана „blue chip”, односно елитна српска компанија, која је жила куцавица енергетског система Србије и региона, чије ће акције извесно само расти

Купац акција Електропривреде Црне Горе, који је у јануару 2005. уложио 5.000 евра у те папире, чији је већински власник држава, већ у септембру те године имао је капитал вредан 77.000 евра!

Ова вест, коју је својевремено објавила „Политика”, у најкраћем времену обиграла је планету, захваљујући америчком Блумбергу, због чега се Монтенегроберза, на којој се трговало тим „врџим” папирима, нашла на мети инвеститора из целог света.

Без обзира на то да ли је реч о реалној вредности акција Електропривреде Црне Горе, које су вишеструко увећале вредност за само девет месеци трговања, чињеница је да је реч о вредном капиталу, као што ће, врло је извесно, бити и капитал Електропривреде Србије, који тек треба да се појави на тржишту и провери своју вредност.

„Апатинска пивара” – са 1.350 на 11.300 динара

Пре одлуке о евентуалној продаји акција будући акционари би требало да знају да су стартне берзанске цене, по

правилу, знатно ниже од каснијих, кад се трговање захукта. То значи да не би требало да журе с продајом, и да, ако за то имају могућности и стрпљења, сачекају прави тренутак да отуђе акције по најповољнијој цени.

Примера ради, акционари који су пожурили с продајом акција „Апатинске пиваре”, по цени од 1.350 динара, која је била првог дана трговања на берзи, већ после неколико дана имали су прилику да се ударају по челу кад је држава свој удео продала по појединачној цени од 11.300 динара. Та цена је дуго важила и за мале акционаре који су имали стрпљења да сачекају с продајом, а мењала се с променом односа курса динара према евра.

Акције „Хемофарма”, које су ушле у берзански промет 6. фебруара 2002. године, имале су цену од 450 динара, да би 10. августа 2006. скочиле на 12.345 динара колико је немачка „Штада” плаћала свим акционарима у процесу преузимања компаније.

Примера ради, „Тигар” АД, прва листирана компанија на берзи која је 10. априла 2007. године своје акције

почела да продаје на организованом берзанском тржишту, такозваном листингу А, премијерно је изнела „на пазар” акције 31. маја 2005, а њихова најнижа цена у промету била је 14. јуна те године, кад је износила 1.300 динара. Највиша цена акција овог емитента била је 17. априла 2007. године кад је износила 3.199 динара.

И акције „Соја протеина”, које су у промету од 2. септембра 2002. године, а на листингу од 26. октобра лане, 11. августа 2003. године имале су цену од свега 180 динара. Међутим, 30. априла 2007. постигле су вртоглавих 6.699 динара.

Држава може да утиче на вредност ЕПС-а

Да се исплати чекати прави тренутак месецима, па и годинама, показују подаци о кретању цена акција „Енергопројект холдинга” које су се у ванберзанском промету појавиле међу првима, 7. маја 2001. године, да би 19. јула лане доспеле на званично берзанско тржиште. Њихова најнижа цена била је 11. августа 2003, а износила је 151 динар, а највиша је била, по акционаре срећног и берићетног 17. априла прошле године, кад се винула до 3.400 динара.

Ови подаци показују да и кад почне промет акција ЕПС-а, не треба журити с продајом и трчати „на прву лопту”, јер је велика извесност да ће њихова цена расти.

Јер, реч је о такозваној „blue chip”, односно елитној српској компанији, која је жила куцавица енергетског система не само Србије већ и у региону, чије акције тешко да могу да крену „низбрдо”, већ је много извесније повећање њихове вредности, поготово уколико се крене у интензивније улагање прикупљањем средстава на берзанском тржишту.

То би могло да значи да држава, као већински власник, прибегне емисији и иницијалној јавној понуди акција из докапитализација као најјефтинијем начину финансирања развоја без задужевања код банака.

В. С. А.

Акције ЕПСЦГ увећале вредност за само девет месеци трговања: ТЕ Пљевља

Три цене једне акције

Номинална вредност акције одређена је уделом у акцијском капиталу фирме емитента. – Од њене висине зависи и степен остварења два основна власничка права акционара

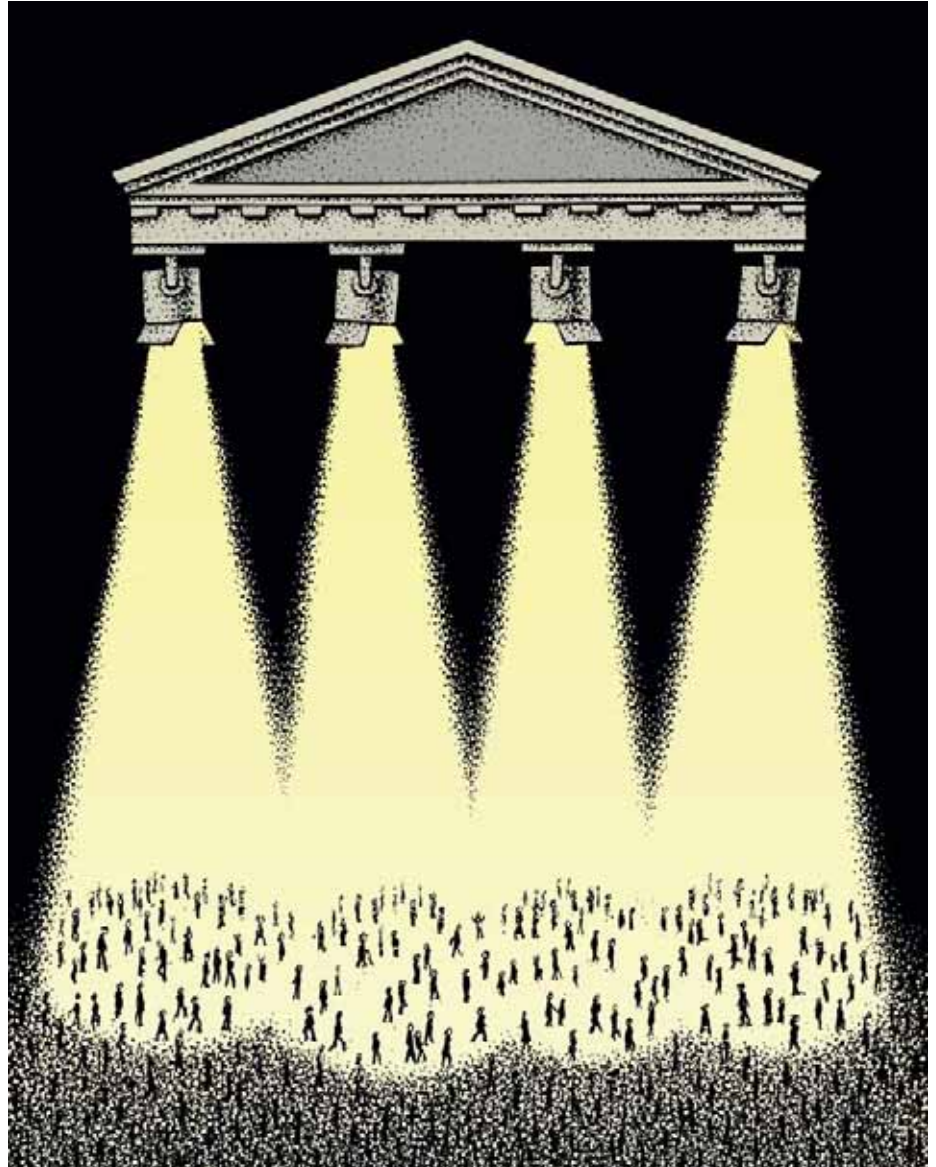
Акционари и они који ће тек то постати требало би да знају да њихов капитал у акцијама има три цене – номиналну, књиговодствену и тржишну која је за власнике и најважнија.

Номинална вредност акције /*face – nominal value*/ одређена је њеним уделом у акцијском капиталу фирме емитента. Од висине номиналне вредности акција које поседује акционар, односно висине удела у акцијском капиталу, зависи и степен остварења два основна власничка права акционара – на учешће у добити и на учешће у акционарском друштву.

Акције могу бити и без посебно назначене номиналне вредности у новчаним апоенима, већ у процентима који изражавају удео у акционарском капиталу. Номинална вредност акције може бити подвргнута периодичној ревалоризацији акцијског капитала. Процес ревалоризације мења номиналну вредност, али не и њен удео у укупном акционарском капиталу, тако да акција увек представља исти део акционарског капитала друштва.

Номинална вредност је обично минимална вредност акција и релевантна је једино у тренутку емисије кад једино може бити једнака књиговодственој вредности акција. У пракси је обично књиговодствена цена акција много виша од номиналне

Књиговодствена вредност акција /*book value*/ рачунска је категорија која се добија дељењем укупне књиговодствене вредности акцијског капитала и броја емитованих акција. Књиговодствену вредност акцијског капитала одређује збир номиналне вредности емитованих акција, капиталног вишка / дивиденде/ и задржаног профита. Како се ове величине мењају, тако се мења и ова обрачунска вредност акција.

Илустрација: Југослав Влаховић

Њен износ не мора да буде у директној вези са висином тржишне цене, премда су власници, по правилу, веома забринути кад тржишна цена падне испод књиговодствене вредности. Главни генератор раста књиговодствене вредности акција је задржани профит који се улаже у развој што је добра основа и за раст тржишне цене акција.

За разлику од обвезница чија је номинална вредност једнака књиговодственој, код акција између ове две вредности постоје значајне разлике.

Тржишна вредност /*market value*/ за акционаре је најважнија, а утврђује се у

односима понуде и тражње након што се акције појаве у промету на тржишту капитала, односно на берзи. Она се може знатно разликовати и од номиналне и од књиговодствене, јер зависи од понуде и тражње, а ова од опште конјуктуре и пословања акционарског друштва.

Често се дешава да тржишна вредност расте ако се повећава и имовина акционарског друштва које је емитовало акције, мада то не мора да значи, као и уколико постоји дивиденда, односно принос на акције, који осликава пословање акционарског друштва.

Р. Е.

Све о бесплатним акцијама

Од овог броја листа „kWh“ објављујемо одговоре експерата на сва питања читалаца у вези са бесплатном поделом акција јавних предузећа. Ваша питања можете слати на адресу – ЕПС – Сектор за односе с јавношћу („kWh“), Београд, Царице Милице 2, или на мејл list-kwh@eps.co.yu Потрудићемо се да одговоре добијете у следећем броју вашег листа „kWh“.

Петар Ранковић, Београд: Шта ће бити са бесплатним акцијама оствареним на основу рада у више јавних предузећа?

Званичан став Министарства економије и регионалног развоја је да запослени и бивши запослени могу да се пријаве за бесплатне акције сваког државног предузећа у коме су радили за онолико година радног стажа колико су остварили у том предузећу. Примера ради, ако је неко радио у ЕПС-у пет година и у Телекому шест година, њему се, сабирањем, рачуна једанаест година радног стажа у јавном предузећу. У складу са тим тај радник може да одустане од ових акција и да се упише за бесплатне, а које би у овом тренутку вределе 1.000 евра, а могле би да вреде и много више ако се ЈП буду високо котирала на берзи. Или, да узме 200 евра по години стажа чиме за тих једанаест година добија 2.200 евра и не ризикује ништа.

Милица Пешић, Зајечар: Да ли се право на акције наслеђује?

Право на бесплатне акције се не наслеђује. Уколико је супруга корисник пензије покојног радника из тих шест ЈП, она нема право на бесплатне акције као запослени у њима, једноставно зато што у њима и није остварила радни стаж. Она само као грађанин може остварити право на бесплатне акције свих шест ЈП уколико испуњава законом прописане услове.

Боривоје Поповић, Јагодина: Имам 26 година радног стажа, од чега сам дванаест провео у једном од тих шест ЈП. Имам ли право на 200 евра за сваку годину или само за тих дванаест проведених у јавном предузећу?

Имате право на бесплатне акције тог ЈП само за године радног стажа у том субјекту приватизације.

Младен Живковић, Сомбор: Да ли да упишем бесплатне акције или да узмем 200 евра по години стажа?

Одговор на ово питање треба да буде лична одлука сваког грађанина и врло је незахвално саветовати било кога око тога шта треба да уради у овој ситуацији. Сами морате да израчунате и одлучите шта вам се више исплати. А према неким прелиминарним проценама сваки грађанин би продајом бесплатно добијених акција требало да очекује око 1.000 евра зараде. А, примера ради, уколико је неко радио двадесет година у ЈП ЕПС и то помножи са 200 евра по свакој години, лако се може израчунати да је то укупно 4.000 евра. То, значи, важи за оне који не воле ризик и желе сигурну зараду. А за оне мало храбрије или који имају мало стажа предлагемо да упишу бесплатне акције и стрпљиво чекају на исход, јер се цене тих акција могу и драстично повећати.

Зоран Кнежевић, Врање: Десет година радио сам у друштвеној фирми, која је пре годину дана постала А. Д. У њој сам добио акције за тај део радног стажа. Следећих десет година радио сам на Вишој техничкој школи, а сада већ девет година радим у ЕПС-у. Имам ли право на акције, ако не на бесплатне бар по основу акција које припадају запосленима у ЕПС-у?

С обзиром на то да сте своје право на бесплатне акције као запослени само делимично остварили из година радног стажа у приватизованом ДП пре годину дана по Закону о приватизацији, имате право на бесплатне акције ЕПС-а за године радног стажа у њему проведене.

Тржишна вредност акција утврђује се у односима понуде и тражње у промету на берзи

Радмила Покрајац, Шабац: Када се могу очекивати прве уплате новца грађанима од продаје акција?

Прве уплате новца грађанима од продаје акција које су у Приватизационом регистру требало би да буду почетком 2009. године. А трговина акцијама ЈП, које ће се бесплатно поделити, очекује се да ће почети у првој половини 2009.

Ружица Стевановић, Косовска Митровица: Како своје право на бесплатне акције могу реализовати грађани са Космета?

Сви радници – садашњи и бивши – за шест ЈП којима следује приватизација, приликом пријављивања за бесплатне акције по основу стажа, са собом морају да понесу и тачно предвиђену документацију. То важи и за грађане са Космета. На Космету ради филијала Фонда ПИО у Косовској Митровици, као и канцеларија у Грачаници. Грађани који тамо живе могу да подигну своје фотокопије радне књижице и потврде о оствареном стажу које радницима издаје само предузеће, а пензионерима искључиво Фонд ПИО, у тим јединицама Фонда. Пензионери који су свој радни век провели на Космету, али су избегли у централну Србију и Војводину, за ова документа треба да се обрате оној филијали Фонда ПИО од које примају пензију. А за грађане чије су књижице и даље остале на Космету (а нестале су или уништене) коначан став како да остваре ово своје право тек ће дати Министарство економије и регионалног развоја.

В. С. А.

Прилив новца повећан за 5,8 милијарди динара

Електропривреди Србије ће за покривање оперативних трошкова и врло рестриктивно одмерене инвестиције, и поред поскупљења струје у просеку за 7,6 одсто, ипак недостајати око 4,5 милијарди динара

После сагласности Владе Србије, на одлуку УО ЕПС-а, цена киловат-сата повећана је од 1. марта ове године у просеку за 7,6 одсто (за домаћинства 3,6 одсто). Уједно, измењен је и тарифни систем за продају електричне енергије. Просечна, достигнута, цена киловат-часа сада износи 4,18 динара. Рачунато по курсу од 83 динара за евро, значи, киловат-час сада стаје пет евроценти и још смо подаље од цене струје у суседним земљама.

Ефекти у приходу ЕПС-а, који се икажују у Билансу успеха, требало би на годишњем нивоу да износе седам милијарди динара. Међутим, у новчаним токовима, оно што ће се видети као прилив и што ће се директно осетити кроз ликвидност ЕПС-а, износи 5,8 милијарди динара.

ЕПС је План пословања за 2008. годину сачинио без овог повећања цене, електричне енергије, веома рестриктивно код свих трошкова, а посебно када је реч о улагањима. Инвестиције су смањиване јер није било средстава. У Плану пословања за ову годину ушло се са укупним негативним финансијским резултатом од 32,8 милијарди динара; 21 милијарда динара односи се на пословни губитак.

Постоје два разлога за толики губитак. Један је ниска цена која је резултирала ниским приходом, а други је повећање амортизације за око 20 милијарди динара, што је резултат нове процене вредности основних средстава.

Међутим, како рачунице показују и да није дошло до повећања аморти-

зације, резултат у Билансу успеха био би негативан за око 12 до 13 милијарди динара.

Новчани ток планиран је са значајним минусом од 10,4 милијарде динара. Значи у План пословања за 2008. годину ушло се са податком да ће ЕПС-у недостајати 10,4 милијарде за покриће оперативних трошкова и покриће најнужнијих инвестиција. Постојале су две могућности: да се то реши или кроз повећање цене електричне енергије, или узимањем скупих кредита.

Садашње поскупљење струје дошло је у новчаним токовима ЕПС-а повећање од 5,8 милијарди динара. То значи да ће за покривање оперативних трошкова и те, врло рестриктивно одмерене инвестиције, које су и даље врло мале у односу на потребе, ипак недостајати око 4,5 милијарди динара. За сада остаје још да се види како ће се решити питање ових недостајућих средстава.

Д. Об.

ЗА 38 ГОДИНА РАДА У ПД ТЕНТ

„Произвели” 25 милијарди евра

Привредно друштво ТЕ «Никола Тесла», које је 7. марта обележило 38 година рада, за то време произвело је 490,3 милијарде киловат-сати електричне енергије, чија вредност достиже 25 милијарди евра. Како је тим поводом истакао Драган Поповић, директор ПД ТЕНТ, само у 2007. години из укупно 14 блокова ТЕНТ испоручено је електроенергетском систему 18,6 милијарди киловат-часова, при чему је за такву производњу утрошено 24 милиона тона угља. Са инсталисаном снагом од 3.288 MW то значи и да је у њима произведено и више од половине укупне електричне енергије у Србији.

– Рекорди у ТЕНТ-у, постављани током претходних 38 година, резултат су, пре свега, потреба државе, али и нашег хтења и знања да таквим потребама изађемо у сусрет. Хтели смо, а хоћемо и даље да покажемо да умемо и можемо – рекао је Поповић.

Александар Влајчић, заменик директора ПД ТЕНТ, подсетио је присутне госте на почетак градње ТЕНТ-ових блокова, нагласивши визионарство Богољуба Урошевића

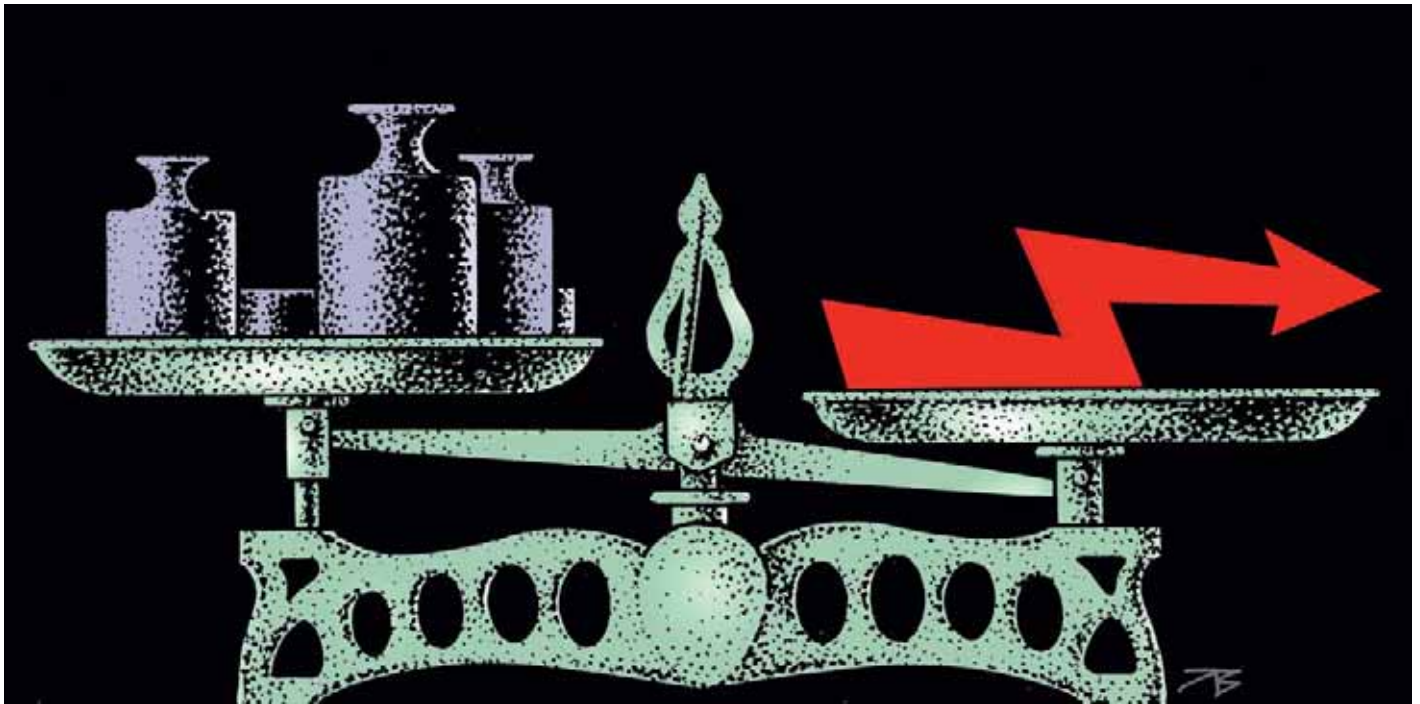
Црног, који је био први директор «обновачких» електрана. Први блок ТЕНТ А 1, снаге 210 MW, у систем ЕПС-а ушао је, на име, 7. марта 1970. године. После интензивног развоја, у 70-тим и 80-тим годинама, уследио је у 90-тим период застоја инвестиционе градње, а што би у наредним годинама требало интензивирати, јер време је за нове инвестиције, закључено је на свечаности у ТЕНТ А. Поводом дана ПД ТЕНТ јубиларне награде за 10, 20 и 30 година рада, добило је и 157 запослених.

Свечаном обележавању 38 година рада ТЕ „Никола Тесла” присуствовали су представници министарства рударства и енергетике, науке, заштите животне средине и финансија, затим ЕПС-а, као и инострани и домаћи пословни партнери.

Љ. Ј.

Мрвице су за птице

Илустрација: Југослав Влаховић

Одлука Владе Србије да од 1. марта поскупи електрична енергија и почне примена новог тарифног система наишла је у јавности на различита реаговања. Док су надлежни свим средствима почели да убеђују потрошаче да се такорећи ништа неће променити, да је поскупљење минимално, поготово за највећи број купаца, стручњаци су поскупљење од просечних 7,6 одсто дочекали без јавних коментара. Мада ће се прави ефекти поскупљења тек сазнати, ни ЕПС ни купци не могу бити задовољни. ЕПС зато што нивоом одобреног поскупљења струје готово да не решава ниједан већи проблем који га притиска. И даље је то електропривреда са најнижим нивоом цена у Европи, па чак и у окружењу. А купци су већ навикли да на сваку промену реагују одбојно. Било то три или 23 одсто, следи иста медијска бука.

Суштина, ипак, није у реакцијама на поскупљење него у одлучивању. Ускоро ће се навршити две деценије од како домаће цене електричне енергије, мимо сваког економског

резона, пркосе било каквој логици. И значе једино раубовање ресурса и капацитета које електропривреда користи. Не постоји чак ни било какво разумно објашњење зашто је електропривреда специјални изузетак када се одлучује о ценама – сви други могу одређивати цене према тржишним условима, поредећи се са околним земљама (често и изнад околних земаља), а за електричну енергију нормална тржишна правила не важе. Тако се једно јавно предузеће дичи милијардама профита, јер му се на сваких петнаестак дана коригују цене, пратећи тржиште, док ЕПС чека самилост власника. Некад се тумачи да је такав изузетак последица страха од инфлације, други пут зато што није згодно пред изборе, трећи пут зато што је опште стање напетост и лоше... По том принципу никад се неће ни стећи услови да електропривреда послује у нормалним тржишним условима.

А то значи да би цене електричне енергије у Србији требало повећати приближно за шездесет одсто. Тек

тада би се домаће цене могле поредити са ценама струје из неких суседних земаља. Али, за такав потез (или захтев) нико нема храбрости. Чудно је, међутим, да свако поскупљење деривата нафте или природног гаса истовремено пролази, такорећи, без расправе. Значи ли то да се увозна енергија мора плаћати толико колико и вреди, а да се са домаћом може експериментисати? Зар нико није свестан да се из године у годину на тај начин једе супстанца електропривреде и да такав процес није бесконачан. Ако је то логика доношења одлука о ценама електричне енергије, онда треба признати да она, ипак, постоји. Али, мрвицама се могу хранити птице, а не чувати ЕПС. Са овим поскупљењем електричне енергије за ЈП ЕПС није покривена ни инфлација. А претварање динарске цене у евро центе, после сваког поскупљења, постаје и смешно. Струја поскупи и опет се у евро центима врати тамо где је била годину дана раније.

Драган Недељковић

Без киша, термаши вуку

Проточне хидроелектране производе мање од планираног, а биланс се „затвара“ захваљујући изузетном раду термоелектрана на угаљ. – Потрошња мања од билансиране, али при температурама знатно изнад просечних

Потрошња електричне енергије у Србији не јењава, упркос томе што је почетак ове, као и прошле, године топлији од вишегодишњег просека. У јануару и фебруару, а ево и у марту, трећег месеца заредом, дакле, средња температура већа је за неколико подеока него што је просечно у овим месецима. У фебруару, рецимо, средња месечна температура износила је 6,2 степена Целзијусова, а то је 4,4 степена више од просека за овај месец. Просечна температура у јануару и фебруару била је 4,6 степени, што је 3,7 степени топлије од вишегодишњег просека за исти период. Крајем фебруара и првих мартовских дана жива у термометру кретала се као да је април.

Потрошња, ипак, расте

Миладин Басарић, директор Сектора за енергетско планирање и управљање у Дирекцији ЕПС-а за трговину електричном енергијом, каже да су, упркос томе што су били топлији од просечних, јануар и фебруар ове године били хладнији 2,7 степени од прошлогодишњих. У фебруару, за разлику од јануара, просечна дневна потрошња струје јесте била мања од билансиране (4,9 одсто), али и 5,8 одсто већа него у истом месецу прошле године. Бруто конзум Републике (без потрошње на Космету) износио је у фебруару 3,18 милијарди kWh. Просечно дневно у Србији се прошлог месеца трошило 126,3 милиона киловат-сати.

Кретање потрошње за одређени период посматра се, међутим, како објашњава Басарић, свођењем те потрошње на температуре из вишегодишњег просека, на основу којих се припрема и

И ТЕ „Костолац“ допринеле испуњењу биланса

електроенергетски биланс. Када се ово свођење потрошње уради за фебруар ове и фебруар прошле године, долази се до закључка да је потрошња у фебруару ове године 2,3 процента већа од билансиране, а четири процента већа од остварене у фебруару прошле године.

Сигурно извршење биланса

Басарић истиче да је електроенергетски биланс и у фебруару, као и у јануару, реализован захваљујући изузетно добром раду термоелектрана на угаљ (без ТЕ на Космету), које су произвеле укупно 2,344 милијарде киловат-сати, што је 8,9 одсто више од планираног и 22,4 одсто више него у истом месецу лане. Киша и снег, наравно, заобишли су прошлог месеца наше крајеве, тако да су, због малих дотока на рекама, проточне хидроелектране произвеле 10,6 одсто мање електричне енергије него што је планирано, а са производњом од 670 милиона киловат-часова, оне су овог фебруара систему дале 16,7 одсто мање енергије него истог месеца прошле године.

За четвртину мања него фебруара

прошле године и 4,7 одсто мања од билансиране била је производња акумулационих хидроелектрана. Укупно, хидросектор је систему прошлог месеца дао 85 милиона kWh мање него што је планирано и сав тај мањак надокнађен је производњом у термоелектранама. И то није све. У фебруару је и увоз електричне енергије био мањи од планираног. Тачније, увезено је само 65 милиона kWh. То је 200 милиона kWh мање од билансом предвиђених количина из увоза.

Укупно, из расположивих капацитета ЕПС-а (са ХЕ „Газиводе“), у фебруару је произведено 3,575 милијарди киловат-сати, што је 1,1 одсто мање од билансиране производње за овај месец, али и 10,8 одсто више него у истом месецу претходне године. Басарић истиче да је, с обзиром на стање хидроакумулација и расположиве количине угља на депонијама ТЕ, остварење електроенергетског биланса сигурно до краја марта и да је обезбеђена потребна флексибилност у планирању рада електроенергетског система ЕПС-а.

А. Цвијановић

Спремање за летње врелине

За ремонте и текуће одржавање планирано је да се у овој години издвоји 8,37 милијарди динара. - Најзначајнији послови рехабилитација блокова А-6 у ТЕНТ-у, Б-1 у ТЕ „Костолац“ и А-3 у ТЕ „Колубара“

Уласком у ремонт Блока А-3 у ТЕНТ-у 29. фебруара ове године, почетак ремонтне сезоне у ЕПС-у и значајно је померен са средине марта, како је то иначе раније било уобичаје-

но. То су омогућиле повољне временске прилике и усклађивање са актуелном електроенергетском ситуацијом.

Зоран Божовић, помоћник директора Дирекције ЕПС-а за производњу

енергије рекао је да је евидентно да се потрошња електричне енергије током лета видно повећава и да је то изискивало прилагођавање планова ремонта, како би сви расположиви производни капацитети у то време били на мрежи.

У најзначајније послове у 2008. години спада рехабилитација Блока А-6 у ТЕНТ-у (углавном око цевног система), затим на Блоку Б-1 у ТЕ Костолац и А-3 у ТЕ „Колубара“. Божовић наглашава да је посебно важно питање шта ће да буде са ревитализацијом шестог агрегата у ХЕ „Ђердап 1“ и додаје да ће се модернизовати агрегати 6, 7 и 8 у ХЕ „Ђердап 2“. Наставиће се, такође, радови у ХЕ „Овчар Бања“, следе продужени ремонти у низу објеката, као и стандардни ремонти код осталих блокова. За ремонте и текуће одржавање планирано је да се у овој години издвоји 8,37 милијарди динара, мада је до сада уговорено посла за свега 960 милиона динара, што је, по речима Божовића, доста низак проценат за почетак марта. Он је, такође, истакао да ће распоред уласка електрана у ремонте бити промењен због временских прилика и припремљености неких послова. Код хидроелектрана ће бити мањих померања, док ће код термоелектрана, највеће промене уласка у ремонте бити код ТЕНТ-а А-2, Б-1 и код ТЕ „Морава“. Биће промена уласка у ремонте и код Костолачких електрана А и Б, али и код ХЕ и РХЕ „Бајина Башта“, због померања термина ремонта код ТЕНТ Б.

Осим средстава за ремонте у 2008. години Божовић је напоменуо да је неопходно да се обезбеде и финансијска средства за предфинансирање сагледаних неопходних великих послова у 2009. години. Код домаћих предузећа, приметан је недостатак специјалиста, нарочито заваривача у летњем периоду, као и стручњака машинске струке.

Д. Об.

У плану и модернизација агрегата ХЕ „Ђердап 2“

„Старци“ трче велику трку

За седам година повећан степен искоришћења термоелектрана за 14,3 одсто или 4.928 GWh годишње

Од 14. до 31. децембра 2007. температуре су биле испод нуле и у тих осамнаест дана просек је био $-2,30^{\circ}\text{C}$, просек рекордних потрошњи је износио 145,7 GWh на дан, док су у исто време рекордне производње износиле 144,7 GWh на дан – навела је, поред осталог, на недавном састанку директора електрана и рудника Вера Станојевић, директор Сектора за производњу електричне и топлотне енергије у Дирекцији ЕПС-а за производњу енергије.

Одговор на питања до када и колико дуго ЕПС може да постиже ова изузетна остварења, додаје она, није једнозначан, али чињеница је да су ове резултате постигли термоблокови који су у просеку на мрежи радили више од 173.500 сати и хидроелектране просечне старости 33,3 године и које још нису започеле планирану ревитализацију! Остварено је високо учешће производње термоелектрана и термоелектрана-топлана (74,5 одсто) и трошкови производње, са актуелном ценом киловат-часа, одразиће се на финансијски положај компаније, који ће бити неповољнији од прошлогодишњег.

- Сваки степен повећања коришћења термокапацитета на годишњем нивоу еквивалентан је повећању енергије од 344 GWh. За седам година, од када се кроз појачане ремонтне активности, рехабилитације, санације побољшава стање опреме и постројења термоелектрана, повећан је степен њиховог искоришћења за 14,3 одсто или 4.928 GWh. Практично, у односу на 2000, то значи да је на годишњем нивоу, 2007. све време на мрежи био блок од 562 MW, који је радио пуном инсталисаном снагом, без иједног застоја свих 8.760 сати. Или, другачије речено, то је практично једнако годишњем учинку Блока Б-2 у ТЕНТ-у снаге 625 мегавата - каже Вера Станојевић.

Због цурења цевних система котла, ТЕ су прошле године стајале 341,3 часа, што је више од прошлогодишњих 261,2

Вера Станојевић: „Не сме се прекинути даље стручно и темељито одржавање блокова-рекордера.“

часа. Ови проблеми, како је наведено у Анализи рада производних капацитета, представљају изузетну тешкоћу за поуздан рад термоблокова. Највећи утицај на дужину застоја због котла имали су кварови на блоковима: ТЕНТ А 6, ТЕ Костолац Б 2 и Б 1.

- У последње две године на ХЕ „Ђердап 1“ акумулира се број принудних застоја (не дугих) на свим агрегатима. Ако се и даље буде одлагао почетак ревитализације агрегата ХЕ „Ђердап 1“ сигурно је да ће се повећавати број и дужина непланских застоја, а могући су и кварови већег обима. Хидроелектранама предстоји период најзначајнијих инвестиционих захвата. Од 2008. до 2012. године за реализацију пројеката модернизације ХЕ „Ђердап 1“, „Бајина Башта“, „Овчар бања“, „Међувршје“ и „Зворник“, потребно је приближно 350 милиона евра. Уз ово, неопходно је оптимизовати рад агрегата, како би се омогућило најповољније укупно искоришћење хидропотенцијала – каже Вера Станојевић.

У закључцима Дирекције за производњу енергије, у вези са овом анализом, наведено је да је неопходно системско спровођење мера да би се уједначило и побољшао квалитет угља-хомогенизација на оба рударска басена у ЕПС-у. На овај начин смањила би се специфична потрошња примарног горива, као и скупог течног горива! Наведено је, такође, да је, после улагања у захвате обнове и модернизације могуће постићи светске резултате на блоковима који су и више од 180.000 сати у експлоатацији, што показују достигнућа блокова: ТЕНТ А 3, А 5, ТЕНТ Б 1 и Б 2. За одржавање достигнутих стања ових блокова, наведено је у закључцима, не сме се прекинути даље редовно, стручно и темељито одржавање, као и непрекидно праћење процеса експлоатације - одличан рад особља у производњи. Иако су ове године остварили најбоље производне резултате блокови ТЕ „Костолац Б“ имају простора за повећање расположивости, али и за раст просечних снага.

Д. Обрадовић

И Дирекција добила „правила“

Новопотписани колективни уговор код послодавца у ЈП ЕПС-у тиче се права и обавеза запослених у дирекцијама и секторима ЈП ЕПС

У Јавном предузећу Електропривреда Србије потписан је још један колективни уговор код послодавца, којим се регулишу права и обавезе запослених. Министар рударства и енергетике Александар Поповић, генерални директор ЈП ЕПС Владимир Ђорђевић и председник Синдикалне организације дирекција и сектора ЈП ЕПС Мајовски Вучетић потписали су 3. марта ове године Колективни уговор за ЈП Електропривреда Србије, којим су регулисана права и обавезе запослених само у дирекцијама и секторима ЈП ЕПС, али не и у целом ЕПС-у. У зависним привредним друштвима ЕПС-а и јавним предузећима ЕПС-а са Косова и Метохије колективни уговори донети су још прошле године и они су резултат социјалног дијалога унутар тих компанија и ЕПС-а. Само на овом новопотписаном стоји и потпис ресорног министра, као представника Владе Републике Србије.

Да подсетимо, колективно преговарање у ЈП ЕПС „спустило се“ на ниво зависних привредних друштава када је Влада Републике Србије отказала у јануару прошле године до тада важећи Посебан колективни уговор за ЈП ЕПС и када је успостављана нова организација ЕПС-а. Законом је већ било регулисано ко је на ком нивоу учесник у колективном преговарању, тако да су у зависним привредним друштвима колективни уговор код послодавца потписали директори ових друштава и председници матичних синдикалних организација, а у три јавна предузећа ЕПС-а са Косова и Метохије, уз ова два, био је обавезан и потпис генералног директора ЕПС-а.

Минимум заједничког

Тако је, једноставно речено, Влада Републике Србије своју улогу представника власника капитала испољила у регулисању права и обавеза запослених у дирекцијама и секторима на нивоу ЈП ЕПС. То, међутим, не значи да је колективно преговарање у привредним друштвима ишло без икакве координације и да су разлике надвладале јединство делат-

ности и рада. У Синдикату и пословодству ЕПС-а отпочетка се сматрало да у ЈП ЕПС, као целини, ипак треба сачувати основна дотадашња заједничка решења у погледу права и обавеза запослених, па је у том смислу, у сарадњи са ресорним министарствима, и припремљен пилот-уговор, који је потом свако према својим специфичностима дограђивао до коначног текста колективног уговора.

Отпремнине и коефицијенти

Преговарање је, при томе, доста споро ишло, мада најспорије на нивоу дирекција и сектора ЈП ЕПС, где је први пут требало доносити овакав норматив који се односи само на запослене у овим службама, а где мера нису решења у привредним друштвима ЕПС-а, већ у другим јавним предузећима у Србији.

Мајовски Вучетић каже да није прошао захтев Синдикалне организације да се ниво социјалне заштите запослених у дирекцијама и секторима ЈП ЕПС, у погледу отпремнина у случају технолошког вишка, око чега су се дуго ломила копља, усклађује са већ постигнутим решењима у зависним привредним друштвима. Прихваћено је и потписано решење да ниво ових права у ЈП ЕПС буде као и у свим осталим јавним предузећима у Србији. То значи да запослени у дирекцијама и секторима ЈП ЕПС, у случају да постану технолошки вишак, имају право на отпремнину у висини по 350 евра за првих десет година радног стажа и по 330 евра за остале године стажа. У зависним привредним друштвима ЈП ЕПС-а отпремнине су утврђене у висини просечне месечне нето зараде у претходној години или последњем тромесечју текуће године.

Поред отпремнина, пажњу завређује и то што су у Колективни уговор за ЈП ЕПС, као саставни део, ушли коефицијенти за групе послова у дирекцијама и секторима ЈП ЕПС. Вучетић каже да је то тековина Синдиката, који се залагао да се барем до одређеног нивоа демократизује политика зарада у ЈП ЕПС.

А. Ц.

Радица Радуловић на послу у архиви ЕПС-а

Уместо ламентата

Део српског електроенергетског система: ТЕ „Косово Б“

Проглашење „независног Косова“ повод је више да се, наместо нарицања за „одузетим“, о тамошњој српској имовини говори као о залогу српске будућности у јужној покрајини

Ствари би могле и овако да се пострајају: ништа није одузето док власник не пристане да му се одузме. Човеку, без његовог пристанка, само живот може да се одузме. Све остало је питање актуелног односа снага, привременог стања и надгорњавања - на краћи или дужи рок. Тако је и са српском имовином на Косову и Метохији, коју су многи, не само у Приштини већ и у Београду, видели као одузету готово истога дана када је привремена косовска скупштина прогласила независну државу Косово. У Приштини, почело је славље - с разлогом. У српском јавном мњењу - не без основа, али прерано - кренуло је ламентирање над материјалним добрима које Србија и Срби имају у својој јужној покрајини. Бар у првој седмици по објави једностране независности Косова, једина утеха у свакој од тих српских тужбалица било је: душу нам не могу узети! Но, истина је, ипак, и у овом случају слојевита.

Ускраћени приходи

Данас нам ништа више није одузето него што нам је ускраћено Кумановским споразумом из јуна 1999. и Резолуцијом УН 1244 из те исте године. Тада је држави Србији привремено суспендовано право да управља сопственом имовином на Косову и Метохији и да баштини приходе од те исте имовине. Албанци су тада, погромом над цивилним српским и осталим неалбанским становништвом у Покрајини, искористили благонаклоност дошавше међународне мисије и узурпирани готово све што има пре-

фикс „српски“, па и српска имања, куће и станове. Зграбили су и узурпирани приватне поседе протераних Срба и присвојили државну имовину Републике Србије, којом су до 1999. управљала српска друштвена и јавна предузећа. Све то користе без икакве накнаде више од осам година, а сада, у еуфорији „испуњења вековног сна о самосталној држави Косово“, очекују да им та имовина и формално припадне.

Не одустају ни држава, ни појединци

Србија није пристала на независност Косова, на отуђење своје територије, па - ваљда је то једино прихватљиво читање - ни на уступање своје имовине. Откуд, онда, у српском јавном мњењу толико спекулација о вредности „одузете српске имовине“? Можда би прави одговор на ово питање могли да дају политички и социолошки аналитичари, али, шта год да је разлог, оваква хитрост у збрајању материјалних губитака на српској страни неизбежно је наметнула горак укус унапред потписане предаје. А предаје није било.

Ни током протеклих осам и по година, колико год да је Србије било мало на тлу Косова и Метохије, она није одустајала од своје имовине. Нису одустајали Срби појединци, па ни држава. У Електропривреди Србије, на косметски део српског електроенергетског система гледа се као на нешто што је само привремено изван контроле домицилне управе. Захваљујући

таквом становишту, очувана су сва три косметска предузећа ЕПС-а, која и после осам и по година егзодуса имају људски и стручни потенцијал да се прихвате производње угља и електричне енергије, а свакако и преноса и електродистрибуције у Покрајини. И не само то!

Иако је 1999. из објеката ЕПС-а на Космету протерано више од осам хиљада радника Срба и свих који нису Албанци, радници ЕПС-а, њих око 250, наставили су да одржавају дистрибутивну мрежу и објекте у српским срединама на Космету. У тај део дистрибутивног система у Покрајини ЕПС сваке године улаже знатна средства да би омогућио снабдевање српског становништва електричном енергијом. Из године у годину, дакле, од времена ступања на снагу докумената које смо поменули и којима је Србији привремено одузето право на управљање у Покрајини, Електропривреда Србије, и Влада Србије, и речју и делом показују да је Космет део Србије. Или, у бројкама: прошле године укупно је за материјално обезбеђење радника запослених у косметским предузећима ЕПС-а и одржавање и реконструкцију дистрибутивних објеката и мреже у српским срединама на Космету уложено 3,7 милијарди динара, или 45 милиона евра. Ове је планирано да се издвоји и више – целих 49 милиона евра.

Зато, уместо ламентирања над „одузетом имовином“ поводом једностраног проглашења независног Косова, сматрамо упутнијим збрајати разлоге зашто Србија ни у овој најекстремнијој својој угрожености не пристаје на отуђење дела своје територије и одузимање имовине. На Косову и Метохији јесте душа српског народа, али и његова будућност, која мора да има и економске услове.

Из угља – хиљаду милијарди евра!

Резерве на дохват руке: ПК „Белаћевац“

Потврђене резерве лигнита на Космету су 14,7 милијарди тона. – Од тог угља може да се направи струја вредна чак 1000 милијарди евра! – Уз нових 10.000 мегавата, угља би било и за следећих 150 година

Онај ко има енергетске ресурсе има и осигурану економску будућност своје заједнице, а Србија у том погледу може да буде сасвим спокојна с обзиром на геолошке резерве угља које има на Косову и Метохији. На тлу Космета лежи 76 одсто резерви угља у Републици Србији које се сматрају респектабилним не само у балканским него и у европским оквирима. Реч је о укупно 14,7 милијарди тона геолошких резерви, од којих више од десет милијарди тона може ефикасно површински да се експлоатише. У југоисточној Европи налазишта лигнита на Косову и Метохији већ су виђена као главни ослонац регионалног електроенергетског развоја. Тако су и почеле припреме за њихово коришћење. Нажалост, засад, без учешћа Београда и Електропривреде Србије. Но, Србија, и ЕПС, не одричу се

ове своје имовине. Са таквог полазишта представници ЕПС-а и тумаче вредност косметског лигнита.

Косовски басен тек начет

Бошко Буха, директор Дирекције ЕПС-а за производњу и један од најистакнутијих електроенергетских стручњака са Косова и Метохије, одговорио је на питање новинара прошлога месеца, поводом проглашења „независног Косова“:

- Вредност резерви косметског лигнита може се проценити на основу количине топлотне енергије коју може да даје и цене електричне енергије која се може произвести од тог угља. Према сада важећој просечној цени киловат-сата од пет евроценти, а на основу удела угља у његовој производњи, можемо рећи да се од

њега може добити електрична енергија вредна чак хиљаду милијарди евра! Ако би се изградило 10.000 мегавата нових термокапацитета, што је оптимално највише могуће с обзиром на ограниченост водних ресурса, косметског угља било би довољно за производњу електричне енергије у следећих 150 година.

Подсетимо, косовски басен тек је начет, а у метохијски се није ни ушло. Од почетка прошлога века, нарочито од шездесетих година, када је кренула масовна површинска експлоатација угља, искоришћено је само око два одсто резерви косовског басена. При томе, лигнит као гориво користиле су две термоелектране укупне инсталисане снаге од око 1.500 мегавата.

О томе у чему се све састоји вредност косметског лигнита за наш лист говорио је мр Ивица Јаковљевић, директор Сектора за производњу угља у Дирекцији ЕПС-а за косметска предузећа. Истакавши да је реч о огромним количинама угља, које ће засигурно одређивати укупне домете економског развоја југоисточне Европе и

да свако умањивање значаја тих резерви може да има само неенергетске циљеве, он је навео да је једна од најважнијих карактеристика косовског басена то што има веома повољне услове за површинску експлоатацију.

Суноврат производње

- У највећем делу косовског басена – навео је Јаковљевић - развијен је само један компактан угљени слој. Његова просечна моћност износи 41 метар, а максимална достиже и до 110 метара. Да би се откопала једна тона овог лигнита, мора просечно да се отклони само 1,8 кубика јаловине, што је, рударском терминологијом казано, веома повољан коефицијент откривке. Такође, косовски

лигнит одликује се просечном топлотном моћи од 7.200 килоџула по килограму, као и веома ниским садржајем сумпора, испод један одсто.

На питање зашто Површински копови „Косово“ од доласка међународне мисије у Покрајину не могу да произведу довољно угља за рад обилићких термоелектрана, Јаковљевић је рекао да је то очигледна последица протеривања Срба и осталих неалбанаца 1999. године. Тада је са копова протерано 4.000 радника који нису Албанци, међу којима и око 500 високообразованих стручњака, највише инжењера. Производња је, дакле, морала да се суноврати.

- И под најтежим безбедносним условима, када се стање на Косову и Метохији увелико ослужавало, на Површинским

коповима „Косово“ ми смо, рецимо, 1997. и 1998. производили по више од осам милиона тона угља годишње. После свих оних огромних улагања међународне заједнице у косметску енергетику, под управом Унмика на коповима „Косово“ највећа годишња производња угља постигнута је 2006. године, и то само шест милиона тона. Зашто је тако, тешко је рећи без потпунијег увида у стање, а ми тај увид немамо. До нас стижу информације о хаваријама на опреми, о клизиштима великих размера на копу „Белаћевац“, али чини се да је одлучујуће то што Албанци немају довољно стручњака да успешније организују производњу и спроведу пројекте које за њих раде реформиране фирме из Европе, нарочито из Немачке – каже Јаковљевић.

Мрак национално обојен

Привремена власт у Покрајини, мимо овлашћења која има, онемогућава утицај Србије на решавање проблема у снабдевању електричном енергијом и планирање развоја електропривреде на Космету

Под окриљем Унмика, а супротно Резолуцији 1244 Савета безбедности, привремене косовске институције у протеклих неколико година донеле

су нове законе, заоденуте у европске нормативе, на основу којих су регулисале давање концесија на експлоатацију угља и изградњу нових капацитета

за производњу електричне енергије у Покрајини. Усвојиле су и пројекат за изградњу нове термоелектране - „Косово Ц“ од 2.100 мегавата, као и отварање новог површинског копа „Сибовац“, чија би годишња производња била 21 милион тона угља за потребе ове нове, али и постојећих електрана у Обилићу. Тендер је расписан, заинтересовани инвеститори су се пријавили и сада следи избор најповољнијег понуђача.

И „Косово Ц“ у функцији исељавања

Усмеравање развоја одвија се мимо власти у Београду и Електропривреде Србије, на основу чијих се вишегодишњих истраживања и пројеката сада Приштина припрема да гради нову електрану и отвори нови коп. Истина, „да се Власи не би досетили“, пројекат је модификован у погледу локација и коришћења ресурса, и то на штету српске заједнице.

Реч је о томе да је српским плановима било предвиђено да се на ТЕ „Косово Б“ изграде још два блока исте снаге као што су постојећи, а да се „Косово Ц“ гради јужно од ТЕ „Косово А“, где би се убудуће ширио и површински коп. Сада Приштина намерава да све смести у окружење „Косова Б“, за-

Електране производе мање него пре једну деценију: ТЕ „Косово А“

хватајући тако највећи део простора на коме живи српска заједница. При томе, никоме не пада на памет да српској заједници у Покрајини омогући коришћење барем дела тих ресурса и будућих капацитета.

Унмик и привремене косовске институције настоје, у ствари, да сваки сегмент електроенергетике на Космету држе подаље од српског утицаја, дајући тако лошем коришћењу електроенергетских ресурса и капацитета, због којег је Космет најчешће у мраку, чисто албански национални предзнак. Једино су кооперативни у оним деловима где им је самосталност ограничена јединственошћу електроенергетског система Републике Србије, као што су пренос електричне енергије, или испомоћ у енергији у случају хаварије на неком од блокова обилићких електрана. До које мере тај сепаратни однос иде, вероватно најречитије казује то што већ две зиме Унмик неће да прихвати помоћ у електричној енергији од Владе Србије иако Космет нема струје. Та тобожња самодовољност власти у Приштини директно иде на штету грађана Покрајине, понајвише, наравно, на штету српске заједнице, која и јесте најугроженија уопште, али и у погледу снабдевености струјом.

Суштина је у томе да Косово и Метохија од доласка међународне мисије нема довољно електричне енергије за потребе конзума у Покрајини, који

у међувремену јесте нарастао, али то није једини разлог мрака који не може да се отклони. И после уложених готово 700 милиона евра (податак који се најчешће наводи) у оспособљавање обилићких термоелектрана, недостаје око трећина потребних количина енергије, малтене цео онај део које су ТЕ „Косово“ својевремено пласирале у систем ЕПС-а изван Покрајине, подмиривши претходно косметски део потрошње. Сада трећина недостаје и када се део конзума покрије увозом електричне енергије.

Производња мања него у прошлом веку

Бошко Буха, директор Дирекције ЕПС-а за производњу, који је у прошлој деценији био директор ТЕ „Косово“, каже за наш лист да су обилићке електране много више производиле док је ЕПС управљао овим објектима. Рецимо, 1998. године, у време веома тешке безбедносне ситуације, када су албански терористи непрестано насртали на српску полицију, па и цивиле, ТЕ „Косово“ су произвеле око 4,5 милијарди киловат-сати. Ту производњу још нису достигле под управом Унмика. Буха сматра да би, уз добар стручни тим, из ТЕ „Косово“ могло врло брзо да се добије и целих шест милијарди kWh, а ако би се ревитализовали блокови ТЕ „Косово А“ и изградила још два блока

ТЕ „Косово Б“, годишња производња могла би да се подигне на девет милијарди kWh.

Драгутин Марковић, директор Сектора за дистрибуцију у Дирекцији ЕПС-а за косметска предузећа, оцењује да темељни проблем није толико недостатак количине електричне енергије, већ снаге у косметском делу електроенергетског система. Он наводи да су у Приштини недавно саопштили да је у погону 600 мегавата у Обилићу и да се увози 150 мегавата на сваки сат током две трећине дана, али да је за потребе конзума на Космету неопходно око 1.050 мегавата на мрежи. Или, дневно се обезбеђује око 17 милиона kWh, а потребно је најмање 22 милиона, и то под режимом редукација које су на снази.

- Оно што се у електроенергетском сектору на Косову и Метохији испољава свих ових година од доласка Кфора и Унмика јесте да ни најбогатија налазишта угља, као што су на Космету, нити моћна инсталисана снага прерађивачких, преносних и дистрибутивних капацитета, какви су изграђени на тлу Покрајине у прошлом веку, нису гаранција да ће грађани имати минимум цивилизацијских услова за живот. Незаменљив фактор су знање, стручност и искуство у управљању електроенергетским системом, а привремена власт у Покрајини показала је да то нема – истиче Марковић.

Испред зграде „Електрокосмета“ у К. Митровици

Чекајући повратак

Запослени у предузећима ЕПС-а тражиће пред Судом у Стразбуру надокнаду за изгубљено и право на повратак

О имовини ЕПС-а на Косову и Метохији може да се говори у бројкама, али и сликањем судбина људи који су радили у неком од њених објеката у Покрајини и који су по доласку Кфора на Космет протерани са својих радних места. Бројке су сувопарне, али и речите. Поред на претходним странама већ поменутих 14,7 милијарди тона резерви угља, ЕПС на Космету има и огромне прерађивачке, преносне и дистрибутивне капацитете.

Богатство су људи

Тосу, пресвега, комплетна постројења за експлоатацију угља на површинским коповима „Белаћевац“ и „Добро село“, две термоелектране, „Косово А“ и „Косово Б“, укупне инсталисане снаге око 1.500 мегавата, топлана и гасификација. Затим, више од пет хиљада трафо-станица напонског нивоа од 400 до 0,4 киловолта, око 1.200 километара високонапонских далековаода и више од 15.000 километара далековаода средњег и ниског напона. Томе треба додати и на десетине пословних зграда и објеката такозваног друштвеног стандарда. Када би се све то сада градило, било би потребно око три милијарде евра, и то је цифра која се наводи када се збраја вредност ЕПС-ових објеката на Косову и Метохији.

Но, богатство ЕПС-а на Космету су и људи. Они који већ више од осам година подносе страдања и истрајавају у нади да ће се вратити на своја радна места. Међу њима је велики број високообразованих стручњака, али највише висококвалификованих мајстора, са значајним искуством у електропривредној делатности. Они су и под најтежим безбедносним условима у Покрајини умели да држе високу производњу и пренос и дистрибуцију без већих проблема, а и данас су спремни да се прихвате посла – ако се стекну услови за повратак.

Радну кондицију одржали су у првом реду захваљујући томе што ЕПС део протераних радника из косметских објеката привремено ангажује у својим привредним друштвима изван Покрајине. Годишње је просечно привремено рад-

Са protesta у Јерињу 2007. године

но ангажовано око две хиљаде радника Површинских копова „Косово“, Термоелектрана „Косово“ и „Електрокосмета“. Поред тога, све време од 1999. запослени у косметским предузећима ЕПС-а имају осигурану материјалну егзистенцију с примањима 43 одсто од просечне плате у ЕПС-у. Кад раде, примају пуну плату према колективном уговору.

Од протераних више од 8.000 радника на платном списку ЕПС-а има их још 5.200. Њихов живот, највећим делом, свих ових година протиче у чекању. Чекању на повратак. Они који живе на Косову и Метохији, њих око 2.500, ишчекују надамак димњака обилићких електрана да им се дозволи да прођу кроз капију која их дели од радног места, а расељење да се врате не само на посао него и у своје домове.

Право на живот

Отуда, када се збраја шта ЕПС има у јужној српској покрајини, из рачунице, ма како безлична била, не могу да се изоставе људи, у чије име нико нема права да отима или отуђује имовину – ни државну, ни корпоративну, ни приватну. У општем косметском страдању Срба, Рома и осталих који су се у предвечерје прошлога века нашли на путу албанског сепаратизма и независности, свака појединачна судбина је доказ безумља, безакоња и неправде. На убиствима, киднаповањима и протеривању недужних постављани су темељи „независног Косова“.

На Косову и Метохији од 1998. године убијено је 50 и киднаповано 27 радника Електропривреде Србије. Ниједан

случај ових злодела у Покрајини није истражен, нити су починиоци кажњени. Такође, радници су протерани с радних места, а да им притом нико није дао било шта написмено, на основу чега би могли да траже право и правду пред правосудним органима.

Милан Вујаковић, директор Сектора у Дирекцији ЕПС-а за косметска предузећа, каже да се у овој дирекцији, после неколико година трагања за правним леком, дошло до уверења да је правду једино могуће тражити пред Судом у Стразбуру.

– Ни најбољи познаваоци праксе Суда у Стразбуру, које смо консултовали, нису сигурни кога радници, заправо, могу да туже и на који начин, ако је услов да претходно мора да се „прођу“ све домаће судске инстанце, које су на Косову и Метохији протераним радницима ЕПС-а углавном недоступне. Ипак, на основу неких тумачења и судске праксе, јасно је да запослени могу да покрену поступак једино против државе из које је шеф Унмика, а тренутно је то Немачка. Но, око тога потребно је још консултација, како нам се не би догодило да Суд у Стразбуру одбије апелације запослених само зато што нису прецизно идентификовани одговорни за насталу штету – рекао је Вујаковић и објаснио да протерани радници ЕПС-а имају право да траже и очекују надокнаду за изгубљену зараду и угрожену економску и социјалну егзистенцију. Изнад свега, истакао је он, протерани радници имају право да траже да се врате на радна места, што је у косметским условима, у ствари, право на живот.

Стране припремила: **Анка Цвијановић**

Ово је наша земља

Косовска Митровица: свуда су српске заставе

„Најгоре је што немамо коме да се жалимо. Кога да тужимо? Ту њихову непостојећу државу? Или можда Унмик. Али, они су тело Уједињених нација и изван су свих јурисдикција”, кажу обесправљени радници ЕПС-а са Косова и Метохије

У понедељак, 25 фебруара, прошли смо контролни пункт Јериње: нико никога не зауставља, ништа се не контролише и не мора се више кроз онај „валов” за дезинфекцију аутомобилских точкова како се на њима, је л’ те, не би унело још какво зло на територију Косова и Метохије. То одсуство контроле надокнади се доцније. Јер, после само десетак минута и исто толико километара вожње кроз живописну клисуру Ибра, мора да се застане. Та запрека се састоји од једних борних кола, два тенка и двадесетак жилавих и као тетива запетих војника: на рукавима носе француску заставу, а у рукама аутомате. Међу њима би се могло пробрати и неколико Француза. (ми на њих објектив, они на нас пушчане цеви...) Баве се и записивањем регистарских бројева аутомобила. А нису ни принети оној француској војсци што парадира париским тргом Конкорд сваког 14. јула, када би многи наши старци под шајкачама, занемоћали од пустих одликовања на грудима, одлазили онамо да славе са

српским савезницима. Ко би рекао да ће исти ти савезници једног дана окупирати део Србије?! Минули смо и још две „заседе” – пољску и шпанску – и то без заустављања.

Свуда су српске заставе: вијоре се са кућа, радњи, далеководна, висе са дрвећа, наткрилиле стогове сена, или су пребачене преко прозора, суше се на конопцима за веш по двориштима... Питао сам пролазника у Лепосавићу да није какав празник?

– Није – одговара кочоперно, испривши се. – Ово је Србија.

Мердита, хер Рикер

Звечан је одавно периферија Косовске Митровице. Минули смо крај празне и зарђале “Трепче”, па крај муслиманског гробља које, види се, нико не одржава (али и не руши, за разлику од опустошеног старог православног гробља на јужној страни) и ушли у град. Много је аутомобила, а уз њих и превише оклопних возила КФОР-а, гломазних ципова

УН и оних злослутних Комесаријата за избеглице. Градом патролирају војници из Грчке и Шпаније. – Слушај, буразеру – објашњава власник кафића крај моста на Ибру. – Онај Рикер мора да мисли да смо ми Срби блесави? Послао нам Грке и Шпанце. Добро де, Грци су нам одувек пријатељи, а Шпанија се противи њиховој самопроглашеној независности, немамо ништа против њих. И нису лоши људи. Али, да ми и рођени брат дође у кућу тако наоружан, не би ми био драг гост. Иначе, остајемо овде, сви, до једног. Ионако за нас говоре да смо – деца дезертера из 1389. године...

Базама улицама, убијамо време до сусрета са пријатељима из “Електрокосмета”: били су у Београду, на оном патриотском скупу, па су се задржали мало дуже. У том скитању замакли смо и кроз Бошњачку махалу, четврт настањена Албанцима. Једино ту нисмо затекли српске заставе. Ни албанске, додуше, али... Вијоре се са оне стране Ибра, где штрчи нова џамија, дар Саудијаца.

Северни, српски део града живео је пуним плућима, као да над њим и његовим житељима није злослутан таман облак неизвесности. Има деце и много младих, јер Косовска Митровица је, данас, и универзитетски центар са око

5.000 студената. Али, нерадо се фотографишу. Предвече, у препуном хотелу "ББ" (собе су резервисане и по неколико месеци унапред) у центру града, коначно се срећемо са нашим домаћинима. Време проводимо у ковању планова за сутра, не бринући превише што је време свима нама најгори савезник.

Памет и сила

Драган Марковић је директор Сектора за пренос и дистрибуцију електричне енергије у Дирекцији ЕПС-а за Косово и Метохију, Љубиша Петровић је директор Сектора за производњу електричне енергије, а Милан Вујаковић је директор Сектора за економско-правна питања и имовину. Сазнајем од њих да је једини прави привредни субјект на северу покрајине ЈП ЕПС (од „Трепча“ је остало само име), а једини истински капитал – вода, заправо хидроакумулација „Газиводе“ и људи.

-Та хидроакумулација је богатство које не сме да се испусти из руку – прича Милан. – А на добротит целог региона. Вода, наравно, не може да се заустави, али може да се наплати, чиме би се решили сви постојећи еколошки проблеми. Ибар на Косово, тако, улази с водом прве категорије, такорећи пијаћом, а излази као трећа категорија, плус фенол. Знају то најбоље Краљевч-

ни. А и хидроцентрала је безначајна у односу на вредност ове воде. Тај водо-захват је направљен за потребе косовских термоелектрана и оне би истог часа престале да раде када би им се вода ускратила. Али, то никоме није циљ... Захваљујући томе планира се изградња још енергетских постројења, мада би то увећало и емисију угљен-диоксида знатно изнад подношљивог нивоа.

Језеро пресеца административна граница, мада је то етнички српски простор: експрописана је српска земља, раде искључиво Срби, али су Албанци "Газиводе", по уобичајеној процедури, сада назвали – Ујмани (у слободном преводу – водени човек). Као што је Обилић, на пример, постао Кастриот, или Србица – Скендерај?!

Ко то тамо гаси?

- Лако је за воду, али шта ћемо с људима – пре је закључио него што је запитао Љубиша. – Ево, на дан почетка бомбардовања Србије, дакле 24. марта 1999, у три јавна предузећа (Површински копови, Косовске термоелектране и Дистрибуција) било је 13.652 запослена, а после потписивања Кумановског споразума, 23. јула 1999, без посла је остало 8.064 Срба и других неалбанаца. Захваљујући добром социјалном програму, данас их је „само“ 5.110. А најгоре

је што немају коме да се жале. Кога да туже? Непостојећу државу? Или можда Унмик? Али, то је тело УН и изван свих је јурисдикција...

Небојша Алексић, директор ЈП „Електрокосмета“, истиче да је на северу много мање проблема јер су ослоњени на систем ЕПС-а, али доле, где су везани на КЕК, мрка капа. Јер, тамо рестрикције електричне енергије одређују стил живота. Срби су у том систему парије. Постоје предлози ЕПС-а и Министарства рударства и енергетике за хуманитарну испоруку струје српским срединама, али нема одговора. Свакој екипи интернационалаца на челу КЕК-а нудили смо конструктивне предлоге које би они у први мах, рекло би се, одушевљено прихватили. Али... Одбијају чак и сасвим разуман предлог да направимо посебно предузеће за српске средине, које би имало лиценцу за производњу, пренос и дистрибуцију, па и за наплату електричне енергије. Узалуд, Остају глуви на све, иако би то било сасвим у складу и са интенцијама ЕУ о реструктурисању великих система. Испада да су и они жртве политичких притисака албанских структура?! Свеједно, захваљујући ЕПС-у и Координационом центру урађено је много по питању инвестиција које омогућују боље снабдевање у српским срединама. Наша дистрибуција функционише много боље него тамо где је КЕК. У њих је инвестирано око седамсто милиона евра – а производња им је све мања.

„Скокнули“ смо потом са Драганом Марковићем до Прилужја, да бисмо се оданде у Косовску Митровицу вратили мултиетничким возом, а који Срби, не без цинизма, називају возом „башким влазним“ (братства и јединства). У Прилужју живи три и по хиљаде Срба, а у околним селима још толико. Према речима Сунчице Машић, директора Центра за социјални рад из Вучитрна (овде измештеног) ту има 165 породица у стању социјалне потребе, а да није ЕПС-а који радницима осталим без посла исплаћује део зараде, било би их бар двоструко више. Возом путују Срби и остала сиротиња. Карта кошта 35 динара или 40 евроцента. Обезбеђење, без ког се ни овде не може, мешовито је. Ћуте: и они и путници.

– Него, кад ћете опет овамо, код нас – пита нас Драган. – Ово није завршена прича... Знам, радо бих остао. Па, доћи ћу првом приликом, макар да мало демонстрирам. И да им се нађем... Ех, моја Стара Србијо.

Милош Лазић

ХЕ „Газиводе“: Срби – радници и чувари

Мобилни важнији од струје

Причање преко мобилних телефона кошта 1,3 милијарде евра

За плаћање мобилних телефона домаћинства, у просеку, месечно издвајају око 2.000, а рачун за струју им је 1.400 динара. – У Србији има 4,8 милиона корисника који годишње потроше 1,260 милијарди евра! - Редовније плаћају допуне кредита, него рачуне за електричну енергију

У четворочланом домаћинству Милице и Зорана Илића из Београда сви имају по један мобилни телефон. Једна фамилија, четири мобилна. Највише се користи Зоранов, службени, за позивање, док деца (16 и 14 година) месечно заједно добијају 500 динара за допуну кредита. Мама Милица кредит допуњава са 300-500 динара, док тата Зоран на послу добија месечно 1.000. Само понекад доплати још највише до 200 динара, односно оно што потроши преко дозвољеног лимита. Значи,

њихови месечни издаци за употребу мобилних телефона укупно износе око 1.000 динара, плус 1.000 динара бонуса на службеном телефону. Пример ове, можемо рећи, ипак штедљиве породице, осликава просечно коришћење мобилних телефона у домаћинствима Србије, како је то показало и недавно спроведено истраживање листа „kWh“.

- Коришћењем мобилних, међутим, нису смањени трошкови за фиксни телефон – примећује мама Милица. - Са нашим примањима од око 40.000

динара месечно, то је, свакако, велики издатак. Само, трудимо се да будемо рационални.

Ово истраживање, којим су била обухваћена домаћинства у Београду, показало је да се у њима просечно месечно из породичног буџета за коришћење мобилних телефона издваја између 1.000 и 1.500 динара, уз коришћење бонуса које фирме дају запосленима од најмање 1.000 динара. На разговоре мобилним телефонима и на СМС поруке, укупно по домаћинству у Србији, потроши се тако више од 2.000 динара месечно.

Према подацима Републичког завода за статистику, у јануару 2008. године, просечна нето зарада у Србији износила је 28.230 динара. У домаћинствима се највише трошило за

храну: у просеку око 40 одсто свих прихода. Друга, највећа ставка била је такозвана збирна потрошња за: становање, воду, струју, гас и друга горива и износила је око 14 одсто или око 5.700, док су остала знатно мања издвајања исказана у једноцифреним процентима. У тој групи је и потрошња за комуникације и износи мало више од три одсто, то јест око 1.400 динара. У тој ставци је и потрошња за комуникацију мобилним телефонима, али без службених, јер њих домаћинство не плаћа из сопствених примања.

У истраживању које је Међународна ревизорска кућа „Deloitte“ на глобалном нивоу обавила за потребе „Теленора“, једног од три оператора мобилне телефоније у Србији, између осталог се истиче да је повећањем употребе мобилних телефона у Србији, остварен прираст БДП од 104 милијарде динара, односно да су директни и индиректни приходи од ове делатности бруто друштвени производ земље повећали за 4,1 одсто. Уз такав раст, наглашава се

и позитиван утицај мобилне телефоније на продуктивност рада. Процене „Deloitte“ тим поводом указују да је по раднику продуктивност рада само захваљујући комуникацији омогућеној мобилном телефонијом повећана чак за седам одсто!

Телефонирање за Гиниса

Тим поводом, истовремено, истраживали смо и колико домаћинства у Србији просечно месечно плаћају струју. Фактурисана месечна просечна потрошња електричне енергије по домаћинству (од око 390 киловат-часова) у 2007. години износила је 1.400 динара. Иако већи део домаћинстава уредно плаћа потрошену електричну енергију, велики проценат ту законску обавезу не измирује навреме и дугови су још неминовна појава у пословању ЕПС-а.

Из породичног буџета, очигледно, предност над плаћањима струје добијају друге ставке расхода, а у првом

реду то се односи на фиксне и мобилне телефоне. Јер, како је то показала и наша анкета за мобилне телефоне лако се издвоји просечно 2.000, али то није случај са чак и доста мањим просечним појединачним плаћањем за струју од 1.400 динара. А да је тај тренд у сталном расту илуструје и најновије повећање корисника мобилних телефона, којих, према поменутим истраживању „Deloitte“, већ има 4,8 милиона или 72 одсто од укупног броја становника у Србији. Ти власници телефона годишње потроше чак 1,260 милијарди евра! Приближно је исти и годишњи приход ЕПС-а за продају електричне енергије.

Без обзира на таква опредељења корисника електричне енергије и мобилних телефона, сувишно је свакако објашњавати предност, па и неминовност употребе струје у свакодневном животу. Али и те како има смисла поредити такав „однос снага“. Страна компанија, која је стигла на наше тржиште, анализом резултата пословања указује на то да је допринела и повећању укупног стандарда становништва. ЕПС, као државно јавно предузеће, упркос свим проблемима у пословању услед ниске цене струје па и дугова за испоручену електричну енергију, међутим, стално доприноси расту стандарда, а уз то континуирано остварује и још значајнији прираст БДП.

Шта је прече?

Кад се све то, на крају крајева, зна, има ли уопште смисла поредити просечне рачуне по домаћинству од поменутих 2.000 динара месечно за мобилни и 1.400 динара месечно за струју. Апсурдно је и постављати питање да ли би се домаћинства пре одрекла мобилног или ТВ, веш машине, фриџидера, осветљења, рачунара... Али, исто тако, није и колико су српска домаћинства рационална у употреби мобилних, а колико у потрошњи струје. Или: колико се у њима редовно допуњавају кредити за мобилне, а колико се уредно плаћа струја. Наравно да на тај однос према мобилној телефонији утиче и следећа чињеница – ако не платиш телефон, нема телефонирања, док струју платиш када стигнеш, хоћеш, можеш... Искључења телефона су „даљинска“, на дугме, не постоји опасност да раднике неко пребије када искључује неплатишу. Знамо шта се дешава радницима дистрибуција када се сударе са дужницима.

Р. Р. 3.

Мобилни су популарни, а рачун за струју...

Бране чувају коп

Нова технолошка решења велики су корак ка сигурном прихватању огромне количине воде која настаје током зимских падавина

Ове зиме запослени у Служби одводњавања на копу „Тамнава-Западно поље“ први пут имају разлога да буду задовољни. Припремни радови везани за одбрану копа од многобројних водотокова, подземних вода и очекиваних зимских падавина урађени су квалитетније него обично и на време, а купљена је и нова опрема. Тим поводом разговарали смо са Радосавом Пантелићем, главним рударским пословођом копа и Мирком Марковићем, шефом Службе одводњавања на копу „Тамнава-Западно поље“.

- Велики проблеми везани за безбедан рад рударске механизације на овом копу, када је реч о одбрани од великог броја водотокова и падавина, датирају још од времена његовог отварања - каже Пантелић. - Ове зиме ситуација је много боља. Због тога, без лажне скромности, могу да кажем да смо готово сто одсто спремни да се носимо са овом врстом тешкоћа које

нас током јесењих и зимских месеци дебело притискају.

Према Пантелићевим речима, ободни канал који затвара коп је завршен и у целини је у функцији, изграђене су нове ретензије (мање или веће бране) које готово све водотокове заустављају пре уласка на коп, купљена је и нека опрема. Централни водосабирник (који се по правилу налази на најнижој коти копа) добро је припремљен и спреман је да у сваком тренутку прихвати воде које настају као последица падавина, као и подземне воде које евентуално између етажа уђу у коп.

- У овом тренутку највише проблема ствара стално залегање терена због чега пумпна постројења и цевоводе, дугачке и по неколико километара, морамо често да селимо - наглашава Марковић, сагледавајући тај проблем.

- Реч је, наравно, о позицији централног водосабирника у који су сада поринуте четири пумпе које у ободни канал копа могу да избаце и до 2.000 литара воде у једној секунди. Тај капацитет је, за сада, довољан, а ако буде потребе, обезбедиће се и додатни пумпе.

У последњих неколико година највише проблема стварала је река Кладница. Њен водоток је, у неколико

Радосав Пантелић

наврата, мењан и преусмераван, али за тај проблем, све до ове године, није било доброг решења. Због тога, коначно, на ободу копа река је заустављена. Како истиче Пантелић, на месту где је раније улазила у коп изграђена је брана која задржава воду реке и прави језеро из којег се онда, та вода, по потреби, помоћу пумпи избацује у део њеног корита, које се налази с друге стране копа, одакле даље отиче природним путем у реку Колубару...

- Наш посао је сада, значи, знатно лакши, али је и даље остала обавеза да се на копу дежура и 24 часа дневно. И то на свим кључним местима, а како се и даље ради по старој организационој шеми, знатно је мање људи од броја неопходног за обављање овог посла. Јер, коп се стално развијао и постајао све већи, док се број оних који раде овај посао стално смањивао. При томе, свесни смо чињенице да ни у једном тренутку не смемо да закаснимо и погрешимо. А највише се ради онда када су услови најтежи - каже Марковић и на крају додаје: - Напишите да су, од ове јесени, све ретензионе тачке у систему одбране копа од воде покривене видео-надзором, што нам олакшава посао и службу чини ефикаснијом. Уз то, однедавно, металне цеви, од којих су били изграђени готово сви цевоводи на копу, замењујемо „епоксилним“, које су много лакше и флексибилније, што померања траса цевовода чини доста једноставнијим.

М. Тадић

Брана 2 спада у највеће

Ремонти за више угља

Ремонтом угљеног система на копу „Дрмно“ стварају се услови за месечну производњу 800.000 тона угља

Пред запосленима на Површинским коповима ПД „ТЕ-КО Костолац“ у овој години много је посла. Упоредо са организацијом производног процеса, до краја првог тромесечја треба завршити и све друге послове како би се спремно ушло у овогодишњу сезону ремонта, реконструктивних захвата, пресељења преостале рударске опреме са копа „Ђириковац“ на коп „Дрмно“. Веселин Булатовић, директор Дирекције за производњу угља ПД „ТЕ-КО Костолац“, најавио је тим поводом да ремонтна сезона на копу „Дрмно“ почиње од априла и затражио је бржу реализацију јавних набавки и обезбеђење опреме и делова.

Булатовић је посебан акценат ставио на ремонт угљеног система, планираног за период од 26. јуна до 27. јула. У овом року требало би обавити и реконструктивне захвате на систему, који ће бити смештен дуж североисточне границе угљеног лежишта, чиме се стварају услови за месечну производњу од 800.000 тона угља. Кључно је питање да ли ће планирани захвати бити спроведени, јер касни монтажа четири нове погонске станице за угљени систем, са тракама ширине 1.800 милиметара.

А с обзиром на значај реконструкције угљеног система, од којег се у другој половини године очекује знатно већи месечни учинак од 800.000 тона, у разговорима са представницима „Гоше – ФОМ“ истакнуто је да ће се преузете обавезе испунити у предвиђеном року. Од четири погонске станице једна је готово завршена, друга је у фази монтаже са 90 процената машинске готовости, а преостали део опреме испоручен је током фебруара тако да неће утицати на динамику ових

Старт ремонта већ у априлу

радова. Представници „Гоше“ најавили су и окончање монтаже погонске станице у трећој фази почетком маја, а у четвртој до 15. јуна.

Поред монтаже тих погонских станица, реконструкција БТД система

укључује и обимне припремне радове: израду трасе од око 1,7 километара за постављање понтона и око 300 секција које се у „ПРИМ-у“, како се истиче, израђују по планираној динамици.

С. Срећковић

Обнова „шестице“ у јуну

Побољшана погонска спремност блокова омогућила и нове производне рекорде. - На блоку А 6 најважнији посао биће замена цевног система котла

Термоелектрана „Никола Тесла А“ у прва два месеца текуће године (до 25. фебруара) произвела је и испоручила електроенергетском систему укупно више од 1,76 милијарди киловат-сати електричне енергије, пребацивши годишњи план за 10,53 одсто. Како истиче Михаило Николић, директор ТЕНТ А, овакви резултати указују на добру погонску спремност и високу поузданост свих шест производних јединица, као резултат квалитетно одрађених рехабилитација и капиталних ремонта, са чиме ће се наставити и у 2008. години.

Већ почетком јуна почеће, наиме, први део рехабилитације блока А 6, у којој је, од значајнијих радова, планирана замена већег дела цевног система котла (око 1.600 тона) као и ремонти виталних уређаја и система на блоку. Упоредо с тим, у току је пројектовање МРУ система, са ИМП – Аутоматика, будући да је предвиђена и замена управљања и регулација котла (без замене турбинског регулатора). Други део, а уједно и завршетак рехабилитације А 6, са циљем повећања снаге блока, најављен је за 2010. годину.

Настојања ПД ТЕНТ усмерена су на повећању снаге и осталих блокова, у оквиру реализације програма ЕКО-РАМ, првенствено кроз рехабилитације тих постројења. Упркос старости ТЕНТ А, постигнути су последњих година значајни рекорди, захваљујући повећаној часовној искоришћености блокова, уложеним напорима и улагањима у подмлађивање и продужетак њиховог радног века. То се, пре свега, односи на блокове А 2 (у погону од 1970. године) и А 5 (од 1979.) који су сопствене рекорде из деведесетих оборили 2007, подсећа Николић.

Све више сати на мрежи

Након прошлгодишње рехабилитације, одличне производне резултате постиже и блок А 4. Иако је у јануару (плански) пет пута заустављан, пребацио је план са 35,99 одсто. Позитиван производни тренд наставио је и током 25 дана фебруара, пребацивши план за 30,27 одсто, а заједно за ова два месеца за 35,42 одсто изнад планираних обавеза. Последња испитивања завршена су 26. јануара, а дан касније блок 4 је преведен у гарантни период од годину дана. Комплетан поступак мерења и испитивања перформанси одрађен је врло квалитетно, оцењује Николић,

што је гаранција да ће А 4 и у следећем периоду бити сигуран, поуздан и ефикасан произвођач.

Поред овогодишњег великог ремонта блока 6, према плану у четрдесетодневни застој (29. фебруар) први је ушао А 3, на којем је од опсежнијих послова предвиђено и отварање турбине високог притиска, али и већа замена делова цевног система котла. После тога, у стандардни ремонт иду А 5 и А 1, почетком јуна А 6, а септембар је „резервисан“ за А 2. Ове сезоне на „четворки“ је предвиђена само редовна нега.

С. Марковић

Нова улагања за здравији ваздух

Пепео и шљака на основу новог пројектног решења одлагаће се на депонији на Средњем костолачком острву

Немачка KfW банка спремна да у модернизацију система за транспорт и одлагање пепела и шљаке у овој електрани инвестира четрнаест милиона евра

Немачка KfW банка спремна је да учествује у кредитирању даље модернизације термоенергетских капацитета у Електропривреди Србије. Поред модернизације система за млевење угља на блоковима Термоелектране „Никола Тесла А“ у Обреновцу, позната банка кредитираће и модернизацију система за транспорт и одлагање пепела и шљаке у Термоелектрани „Костолац А“, што представља наставак улагања у програме заштите животне средине у окружењу термоенергетских капацитета.

Према речима Љубише Стевића, директора Дирекције за производњу електричне енергије у Привредном друштву „Термоелектране и копови Костолац“, укупна улагања у модернизацију система отпепељивања у „Костолац А“ процењују се на 14 милиона

евра. Ова немачка банка обезбедила је потребна средства, с тим што ће мањи део бити у виду донације. Пројектним решењима предвиђено је да се пепео и шљака густом хидромешавином одлажу на постојећу депонију на Средњем костолачком острву.

Улога консултанта поверена је шведској компанији „Vattenfall“ којој су термоелектране већ послале списак потребне документације. Када Влада Републике Србије донесе одговарајуће одлуке, консултантска фирма „Vattenfall“ приступиће комплетирању потребне документације и расписивању тендера за избор испоручиоца опреме и извођача радова. Према проценама у ПД „ТЕ-КО Костолац“, све ове активности могле би да буду окончане до краја године. Следи потом потпи-

сивање уговора а у другој половини идуће године највероватније и почетак радова на реализацији ове изузетно значајне инвестиције.

Како је идејним решењима предвиђено, поред потпуне модернизације система отпепељивања, предстоји и градња новог пепеловода од термоелектране до депоније на Средњем костолачком острву. Пепео ће се, како је речено, одлагати густом хидромешавином, што ће у потпуности спречити његово развејавање, које тренутно ствара доста проблема насељима у окружењу, посебно у време јаких ветрова. Одлагањем пепела и шљаке новом технологијом биће створени услови за његово депоновање на простору Средњег костолачког острва све до краја радног века ових електрана. У термоелектранама процењују да ће ова инвестиција, од тренутка потписивања уговора, бити завршена за две до две и по године.

Ч. Радојчић

Лом пред генералку

Слаб доток умањео производњу

Санација која је у току није угрозила план производње електричне енергије

Да је одлука о ревитализацији ХЕ „Бајина Башта“ донета у последњи час, показао је и погонски догађај у овој хидроелектрани 28. јануара. Дежурни руковац команде регистровао је изузетно велике вибрације у раду генератора Х-1. Машина је заустављена у 9.45 часова и уследио је детаљан преглед. Одмах се посумњало на проточни део турбине, машина је испражњена и мајстори из машинске службе кренули су у преглед лопатица. Сумња је потврђена, поломљен је лабиринт, па се парче од три и по метра одломило и упало у радно коло.

А шта је лабиринт?

То је бесконтактни заптивач (шипка од челика и бронзе), дугачак тринаест метара, висок 125 милиметара, дебљине 25 милиметара, савијен у прстен. Зазор између тог лабиринта и

дела статора је само два милиметра, а услови за рад су готово немогући.

Уследили су договори шта да се ради. Стручњаци и руководство ХЕ „Бајина Башта“ детаљно су размотрили сва могућа решења за санацију настале хаварије. А морали су да се одлуче између два: да изваде турбину, што подразумева вађење ротора и све остале захвате као код капиталног генералног ремонта (због чега би генератор ван погона био шест месеци) или да се покуша са неким „фантомским“ решењем, уз застој од око месец дана. Одлучили су се за ово друго решење како се не би угрозио план производње електричне енергије. Но, одлуку нису хтели да донесу сами, истиче Тривун Вучетић, шеф машинске службе одржавања. Стручњаци ове електране су, стога, ступили у контакт са аустријском фирмом VATECH, која је добила посао на ревитализацији ХЕ „Бајина Башта“.

Њихови стручњаци су одмах дошли, урадили прорачуне и, после

упознавања са предлогом запослених из ХЕ „Бајина Башта“, сложили се да ће предложени начин санације омогућити несметан рад машине до ревитализације. А ова машина, као прва, иде у ревитализацију у јуну 2009. године. И бајинобаштански мајстори су прионули на посао. Добили су четири недеље да посао заврше и за сада се потпуно држе тих рокова, с тим што је више од две недеље прошло у договарању и у припреми специјалних алата. Јер, у зазору од само два милиметра стандардним алатима немогуће је било шта урадити.

Према Вучетићевим речима, посебно су се истакли и металостругари из машинске радионице, који су осмислили и направили носаче специјалних алата, без којих се посао не би могао обавити. Наиме, мајстори су поменути хаварисани лабиринт подигли из радног кола, заварили и причвршћују га са 32 завртња, а потом следи и треће осигурање чврстине - заваривање између завртњева. Пошто посао добро

напредује, очекује се да ће бити завршен за две недеље.

А пошто је машина ван погона, упоредо са пословима на санацији хаварије, започео је и ремонт овог генератора. И то класичан, без већих захвата, јер ова машина у ревитализацију иде у јуну следеће године. Дакле, то је последњи ремонт овог генератора, који се врти од 27. новембра 1966. године. Наравно, поставља се питање колико

је изгубљена производња због ове хаварије и санације, а одговор стиже са неба - није изгубљен ни један једини киловат-час, јер нема воде, па је у дринском сливу доток изузетно низак. Ову тврдњу најбоље поткрепљује податак да се, крајем фебруара, дневно у ХЕ „Бајина Башта“ производи милион и по киловат-сати електричне енергије уместо планираних четири и по милиона, месечни план производње

се остварује са 83 одсто, а остварење годишњег плана достигло је 86,6 процената. Исти је случај и са производњом у РХЕ и у осталим хидроелектранама ПД „Дринско-Лимске ХЕ“. Једино је пумпање воде у акумулацију РХЕ на Тари за једанаест одсто веће од планираног, а у језеру има воде за производњу од 120 милиона киловат-сати електричне енергије.

М. Ђокић

ПД ХЕ „ЂЕРДАП“

Мање воде, мање струје

У фебруару у овом привредном друштву произведено је укупно 558 милиона киловат-часова електричне енергије, што је и 95 одсто од плана

Неповољне хидролошке прилике у сливу Дунава настављене су и током фебруара што је утицало на мању производњу електричне енергије у ХЕ „Ђердап 1“, а самим тим и у читавом ПД ХЕ „Ђердап“. Такав режим мањих вода погодовао је раду ХЕ „Ђердап 2“ па је остварен и пребачај плана. Власинске

хидроелектране биле су у овом месецу ангажоване по потреби, а ТЕ „Пирот“ остварила је готово троструко већу производњу од планиране.

Укупно остварена производња електричне енергије у ПД ХЕ „Ђердап“ у фебруару износила је 558 милиона киловат-часова, што је и 95 одсто у

Из шест агрегата у фебруару до 90 одсто плана: ХЕ „Ђердап 1“

односу на планирану од 587 милиона kWh. На неиспуњење укупног плана за други овогодишњи месец утицао је неповољан доток Дунава, као и мање струје у ХЕ „Ђердап 1“ од очекивања, а која у укупној производњи учествује са више од седамдесет одсто. Шест њених агрегата у фебруару је, наиме, произвело 390 милиона киловат-часова, што је нешто више од 90 одсто плана за тај период. По речима дежурних диспечера, тренутни доток Дунава у акумулацију „Ђердапа 1“ износи 3.300 кубика воде у секунди што омогућава производњу од 10 милиона киловат-часова дневно. Дугорочна хидрометеоролошка прогноза не наговештава, такође, битније повећање прилива воде. Сви агрегати у овој електрани су, иначе, у погону и расположива вода се претвара у енергију.

Када је реч о ХЕ „Ђердап 2“, њој одговара такозвани режим малих вода, тако да је у фебруару остварен пребачај плана за 14 одсто. Фебруарска производња струје на „двојци“ износи 120 милиона киловат-часова.

Четири власинске електране, које функционишу као вршне, током фебруара нису биле ангажоване у већој мери, тако да је уместо 24 милиона остварено 16 милиона kWh или 65 одсто од плана. ХЕ „Пирот“, друга вршна хидроцентрала у саставу ПД ХЕ „Ђердап“, у овом периоду знатно је више коришћена и то у тренуцима када је струја била потребна, тако да је у њој произведено готово три пута више од планираног. Коришћењем пиротске акумулације уместо 12 милиона остварена је производња од 28 милиона киловат-часова.

Б. Петровић

„Снимање“ радних места

Прво привредно друштво у ЕПС-у које ће завршити студију анализе препознавања радних места на којима се остварује право накнаде на име стажа осигурања са увећаним трајањем

Право на стаж осигурања са увећаним трајањем имаће електромонтери који раде на одржавању електроенергетских објеката, једногласно су одлучили представници пословодства, синдиката и Одбора за безбедност и здравље на раду у ПД „Југоисток“. Остаје још само техничка припрема за коначни документ студије анализе радних места за које се уводи бенефицирани радни стаж а чија је израда поверена А. Д. „Заштита на раду и заштита животне средине“ у Београду. За електромонтере који раде на одржавању, година радног стажа имаће 14 месеци, јер је на тим пословима повећан интензитет рада. Ускоро ће бити завршена и радна верзија будућег Акта о процени ризика на радним местима.

„Југоисток“ ће тако бити и прво ПД у ЕПС-у које ће завршити ову студију. Предраг Стојиљковић, шеф Службе за безбедност и заштиту у ПД „Југоисток“, тим поводом подвукао је да ће се тиме окончати шаренило међу огранцима привредног друштва у погледу регулисања бенефицираног радног стажа. Основни циљ студије је да се за свако радно место у било ком делу предузећа, како Стојиљковић истиче, обезбеде иста права у погледу остваривања стажа осигурања са увећаним трајањем. Тиме се унифицирају они послови на нивоу ПД „Југоисток“ који имају право на бенефицирани радни стаж.

- Поступак препознавања и уједначавања оних радних места које имају право на стаж осигурања са увећаним трајањем почели смо одмах након усвајања Правилника јединствене систематизације радних места у ПД „Југоисток“, каже Стојиљковић, који је и председник Одбора за безбедност и здравље на раду у оквиру привредног

Предраг Стојиљковић

друштва. Дирекција за логистику ПД „Југоисток“ поднела је захтев Фонду пензијског и инвалидског осигурања за покретање поступка утврђивања радних места за која би важио бенефицирани радни стаж. Служба за безбедност и здравље поставила је потом пројектни задатак и формирала комисију чији је задатак да обезбеди да се студија уради у складу са методологијом за израду стручне документације за утврђивање и ревизију радних места која имају право на стаж осигурања са увећаним трајањем. Израда студије поверена је, после обављеног конкурса, А. Д. „Заштита на раду и заштита животне средине“ из Београда.

Паралелно са овим пословима, траје и поступак процене ризика рада на радним местима. Акт је у последњој фази израде и очекује се да ће се већ у априлу завршити радна верзија. И у овим активностима ПД „Југоисток“ предњачи у ЕПС-у. Процена ризика за свако радно место ради се у сарадњи са Центром за истраживање у електропривреди и одрживи развој, Факултета заштите на раду, наводи Стојиљковић и додаје да је на челу овог стручног тима др Миролуб Гроздановић, професор Факултета заштите на раду и шеф Катедре за систем и ризике. Стојиљковић подвлачи и

да се процена ризика за радна места у оквиру ПД „Југоисток“ ради у складу са јединственом и заштићеном методологијом тог центра.

Све ове активности ПД „Југоисток“ су усаглашене са Законом о безбедности и здрављу на раду и са Законом о осигурању, који се налази у скупштинској процедури. Новина у законодавству, према Стојиљковићевим речима, је да ће се премије осигурања одређивати у односу на процењене ризике за свако радно место. У току закључења овог броја листа „kWh“, генерални директор ЈП ЕПС наложио је свим привредним друштвима примену јединствене методологије приликом утврђивања радних места на којима се стаж осигурања рачуна са увећаним трајањем и усклађивање поступка методологије процене ризика свих радних места. Тиме је потврђено и опредељење ПД „Југоисток“ ка јединственој методологији за оба поменута процеса.

Циљ је, такође, и да сви привредни субјекти израде интерни акт о процени ризика на радним местима, јер, како Стојиљковић закључује, Закон о осигурању ће регулисати висину премија осигурања у односу на вероватноћу појаве опасности.

О. П. Манић

Екипа погона Високи напон отклонила је, и то за непунa два дана, квар на 35 kV каблу, на тешко приступачном месту, десетак метара над реком Савом

Средином новембра прошле године, екипа испитивача Сектора заштите и испитивања, Дирекције управљања, лоцирала је квар на воду 4, кабла 35 kV, на Старом железничком мосту, над реком Савом. Иначе, средњенапонски кабл, који је био механички оштећен, из ТС „Топлана“ 110/35 kV напаја ТС „Савски венац“ 35/10 kV, тако да је услед насталог квара била смањена поузданост напајања великог броја приоритетних, специјалних потрошача у самом центру Београда (болнице и највише државне институције).

– Изашавши на терен, по налазу колега испитивача, уверили смо се да је кабл био доста механички оштећен, а жестоко је

страдала и метална заштита у којој лежи, описује Дарко Поповић и појашњава да су та лежишта, такозвани кабловски регали, била згужвана у дужини од петнаестак метара. Иако је због специфичног места, поправка квара била деликатна и сложена, надлежни у погону Високи напон су предузели све да га, што је могуће пре, отклоне. Међутим, прибављање свих неопходних дозвола трајало је дуже од месец дана...

Да би се осигурала потпуна безбедност приликом извођења овог сложеног подухвата, прибављена је дозвола лучке капетаније о обустави пловног саобраћаја на Сави. Даље, због опасности од присуства високог напона (25 kV), који користе возови, на захтев ПД „Електродистрибуција Београд“ добијени су и технички услови Железница Србије, а уговорен је и посебан, редукован, режим железничког саобраћаја током извођења радова. Као још једну, у низу предузетих мера

заштите, Поповић је навео и искључење вода 3, што је омогућило да се безбедно приступи отклањању квара на воду 4. За поправак оштећеног дела кабловског регала и за израду монтажне скеле, са које су извођени радови, ангажована је фирма „Мостоградња.“

Након целе ове, како и сами видите, компликоване припремне фазе, почетком фебруара, уследило је конкретно извођење радова. Екипу одважних, све заједно са својим референтом Дарком Поповићем, чинили су: Жељко Коврља, водећи електромонтер, Зоран Авдагић, Слободан Божиловић, Душан Живановић и Игор Стојковић, електромонтери Службе водова, погона Високи напон, Дирекције градске. Сав материјал са обале носили су до средине моста – на рукама, ходајући, притом, опрезно, врло узаном, шкрипавом, дашчаном стазом. И верујте, радили су и кретали се вешто, иако десет метара високо над реком Савом.

Дарко Поповић је догађај дефинисао прецизним електроинжењерским речником: поправка вода 4, на 35 kV каблу завршена је за два дана, израдом једне кабловске спојнице КС 1640 35 kV. Новинар – очевидац, додаје: алал им вера!

Времешни водови

– Далеке 1969. године положена су оба вода (3 и 4) 35 kV кабла дуж Старог железничког моста – каже Поповић. – Планирана је њихова замена сувим кабловима на комплетној траси. Процедура добијања пријаве за извођење радова од градске Управе за енергетику је у току.

Т. Зорановић

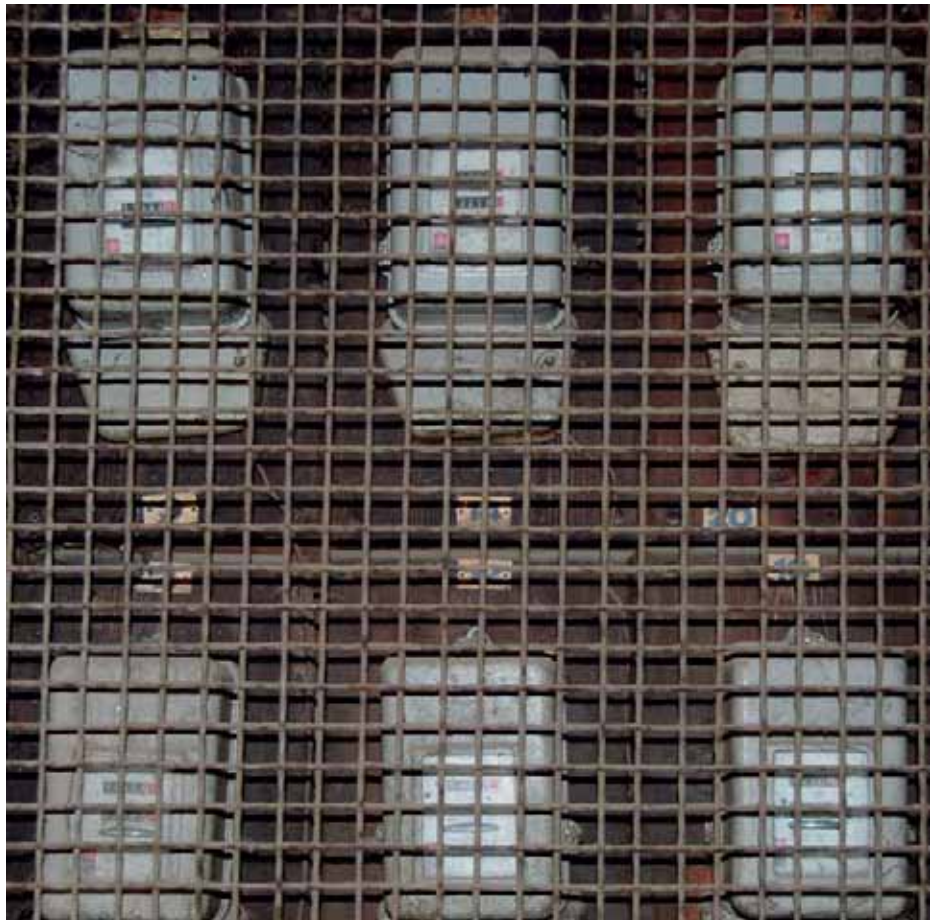
Губици мањи, али изнад плана

У 2007. години исказани губици електричне енергије у овом друштву износили 13,98 одсто, па иако су смањени у односу на 2006, још су изнад планираних од 13,57 процена-та. - Уско грло и даље су баждарнице и недостатак бројила за замену

На подручју ПД «Електросрбија» у 2007. години губици електричне енергије износили су 13,98 одсто и за 0,41 проценат изнад су предвиђених планом ЕПС-а. У односу на 2006. они су, ипак, смањени за 0,55 одсто. Зоран Милашиновић, председник Оперативног тима за смањење губитака електричне енергије у «Електросрбији», оцењује да је главни разлог неизвршења плана и даље изузетно висок проценат бројила којима је истекао рок за оверу, а који износи 66,24 одсто.

Огранци Аранђеловац, Јагодина, Краљево и Лазаревац исказали су губитке мање од планираних. Најбољи резултат остварен је на подручју Огранка Јагодина, где је губитак струје за 4,55 одсто мањи од планираног а за 1,02 одсто него у претходној години. Већи од планираних били су губици електричне енергије у оградима Чачак, Шабац, Ваљево и Ужице. Највећи губитак по оградима био је у ЕД Краљево (18,03 одсто). То је нешто мање него у 2006. години и боље је од задатог планског задатка. Јер, у саставу овог огранка је и највећи дугогодишњи рекордер у губицима електричне енергије у овом друштву – ЕД Нови Пазар који је прошле године исказао губитак од 29,93 одсто. ЕД Нови Пазар, значи, готово трећину електричне енергије коју преузме уопште не региструје као испоручену купцима и самим тим је и не фактурише. По висини нивоа губитка следи Огранак Ваљево, са 17,28 одсто. Најмањи губитак електричне енергије због структуре потрошње и даље има Огранак Лазаревац (8,75 одсто).

Застарели мерни уређаји, којима је давно истекао рок за употребу, један су од главних проблема у борби за

Небаждарена бројила повећавају губитке електричне енергије

смањење губитака електричне енергије. У структури небаждарених бројила углавном су механичка, која често показују потрошњу мању од стварне, чиме се умањује приход дистрибуција. Ако се има у виду да директних мерних бројила има готово 840.000, јасно је колики се потенцијални губитак крије само у том сегменту. Прошле године замењено је или избаждарено 45.326 директних бројила, што је знатно више него у 2006. години (28.244). До повећања је дошло захваљујући и уградњи нових бројила. Укупан резултат, међутим, и даље није задовољавајући јер је план остварен тек са 41,5 одсто. Остварење плана баждарења изнад 50 одсто имају једино огранци Чачак, Јагодина и Краљево, док су га огранци Ваљево, Крушевац и Шабац остварили испод 30 одсто плана.

Током прошле године уграђено је и 21.139 нових бројила произвођача «Сажем» из Француске. Електродистрибуцијама је испоручено 32.900

струјомера, тако да је проценат уградње износио 64,25 одсто. С обзиром на то да уградњу чека још готово трећина испоручених бројила, реално је да ће се стање на терену унеколико још поправити. У дистрибуцијама Краљево, Крушевац и Чачак уграђено је, уз то, и 2.518 бројила произвођача «Атлас електроникс» из Сурдулице.

Подаци о контроли мерних места знатно су повољнији. Обављено је 71.340 контрола, што је двоструко више него 2006. године, а план је премашен за 52 одсто. Повећању броја контрола допринело је преузимање мерних места, па су пре потписивања уговора са купцима она контролисана. Огранак Крушевац план је премашао чак три пута, а Чачак и Лазаревац су га више него удвостручили. С друге стране, план контроле мерних места нису испунили огранци Шабац, Ужице и Ваљево.

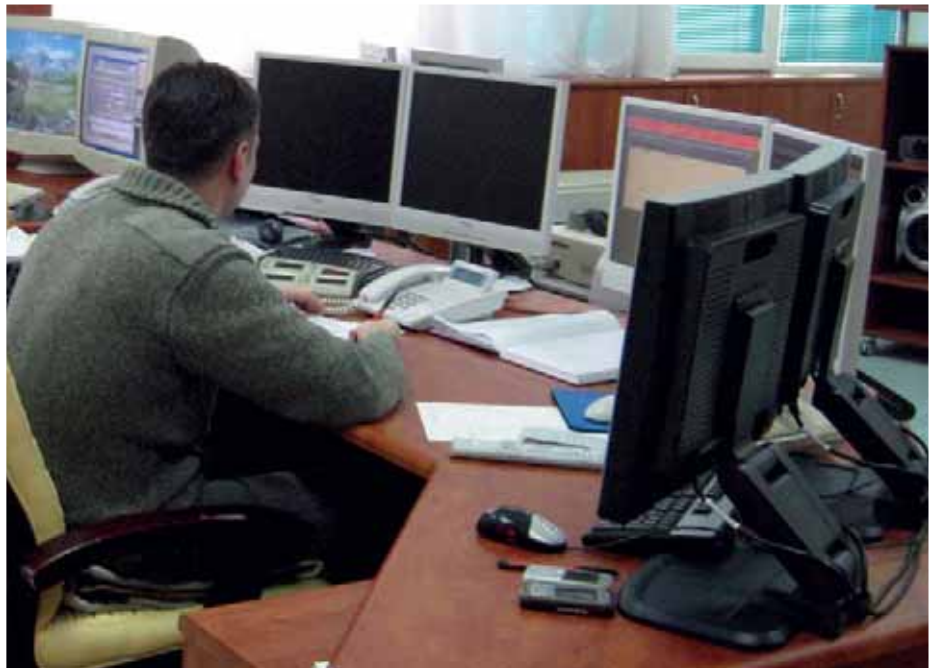
Р. Весковић

Бољи поглед на „сомборску петљу“

Нова верзија SCADA система - VIEW 2 инсталирана је у Диспечерском центру „Електровојводине“ и у ЕД Сомбор, заједно са пратећом информатичком и телекомуникационом опремом

После обнављања система даљинског надзора и управљања у ЕД Рума и ЕД Сремска Митровица, Диспечерски центар „Електровојводине“ и Електродистрибуција Сомбор добили су нову верзију SCADA система. Уместо досадашњег VIEW 6000 SCADA система, који је у употреби више од десет година, у њима је инсталирана и нова верзија VIEW 2, а што значи да је поред софтвера, уграђена и најсавременија рачунарска и телекомуникациона опрема. А као најважније, повезивањем нових SCADA система у ДЦ „Електровојводине“ и ЕД Сомбор, са VIEW 2 заиста ће се добити други поглед на „сомборску петљу“.

– Нова „Пупинова“ SCADA, поред побољшања квалитета рада, има и нове корисничке функције, настале на основу исказаних потреба корисника – каже Братислава Радмиловић, водећи инжењер за SDU у Центру за информатику и телекомуникације „Електровојводине“. - Реконструкција система

Нова опрема у ЕД Сомбор

за даљински надзор и управљање у привредном друштву обавља се на основу уговора чија је реализација почела у 2007. години и до сада они су замењени у ЕД Рума и Сремска Митровица. Започети су, истовремено, и радови на реконструкцији SCADA система у ДЦ „Електровојводина“. У Електродистрибуцији Сомбор обављено је и тестирање новог система, а његово

пуштање у пробни рад очекује се по завршетку свих планираних активности у ДЦ „Електровојводине“. Наши диспечери добро су обучени за руковање овим сложеним системом, јер га и користе већ више година. Обука за нови режим рада трајаће око месец дана. Очекујемо да ЕД Сомбор почне да користи VIEW 2 до краја марта.

Љ. М.

ПД „ЦЕНТАР“

Умрежени Крагујевац – Смедерево – Пожаревац

Физичка топологија WAN мреже привредног друштва ПД „Центар“

Концепт развоја информационог система у ПД „Центар“ заснован је на најсавременијим технолошким достигнућима из области информатичких и телекомуникационих технологија. Основу чини вишеслојна архитектура система која ће омогућити централизовано складиштење података (дата центар у седишту компаније), централизовано администрирање, управљање и одржавање система, што ће умногоме смањити трошкове. Да би се оваква архитектура система ставила у продукцију, основни предуслов који треба испунити је квалитетно повезивање удаљених локација преносним путевима довољног квалитета и високе поузданости. ПД „Центар“ има значајан број удаљених локација и за њихово повезивање предвиђено је коришћење преносних путева и сервиса Телекома Србија док се не стекну услови за коришћење таквих веза ЕПС-а.

Пројектним решењем предвиђена је реализација WAN мреже ПД, у зависности од расположивих преносних путева, и то у три хијерархијска нивоа – кичма мреже, дистрибутивни слој и приступни слој. Због изузетне важности и значаја за функционисање информационог система, прошлог месеца је успостављена кичма мреже за чворишта Крагујевац – Смедерево – Пожаревац. Повезивање је остварено линковима (Е-вод Л2ВПН) пропусне моћи 10 Мбс и опремљено је мрежним уређајима високе поузданости. На кичми WAN мреже предвиђена је редунданса преносних путева, чиме ће бити омогућено да механизми интерног протокола рутирања (ОСПФ) ефикасно обаве преусмеравање саобраћаја у случају отказа примарних путева преноса. Ово пројектовано решење омогућава једноставно додавање нових чворишта у WAN мрежи.

Д. Р.

Заокрет ка гасу и НЕ

У току 2008. године почеће градња два блока гасних електрана у Почерадима од по 440 MW. – Рачуна се и на наставак градње нуклеарних центра

Чешки електроенергетски концерн ЧЕЗ мења планове и од угља окреће се ка гасу, а намерава, такође, да настави градњу нових нуклеарки. Управа фирме је донела ових дана дефинитивну одлуку о почетку градње још током ове године два блока гасних електрана у северночешким Почерадима од по 440 мегавата. Њихова градња стајаће око 720 милиона евра. Још један такав блок почеће идуће године да се гради у Ужинама, такође на северу земље.

Потрошња гаса у Чешкој, због рада ових нових електроенергетских капацитета, порашће за нешто више од 10 одсто, то јест за око милијарду кубних метара. Чешка, углавном, троши руски гас, а гасовод који долази из Словачке и Украјине је истовремено транзитни ка западу и има довољан капацитет за покривање повећане потрошње (гасовод је капацитета 80 милијарди кубика).

Овакво опредељење уследило је после ревизије плана обнове и развоја угљених извора, која је уследила због оцене да је ризикантно ослањати се превише на угаљ. Од првобитних седам пројеката градње и обнове термоелектрана на угаљ, после ревизије остала су само три: то јест настављање већ започетих обнова централа "Тушилице" и "Прунержов" и градња нове у Ледвицама.

Два су главна разлога за напуштање угља - одбијање владе да повећа лимит даље експлоатације и нови систем дозволе за емисије угљен-диоксида који највише погађа централе на угаљ. Дозволе се, наиме, неће више издавати бесплатно него ће се куповати на аукцијама што ће им, како предвиђају аналитичари, повећати цену са садашњих 19 евра по тони угљен-диоксида на 30 до 40 евра. У цене електричне енергије то поскупљење би се уграђивало од 2013. године и повећа-

НЕ „Темелин“: све је спремно за градњу још два блока

ло би је за око трећину. За домаћинство цене би се због тога повећале за око 15 процената.

Повећано оптерећење угља дозвољава емисије CO₂ на другој страни фаворизује гас. „Имамо низ пројеката у којима велике енергетске компаније разматрају могућности градње гасних електрана“, каже Јиржи Габор из енергетске компаније ЕНА. Недавно је намеру да гради велику електрану на гас саопштила фирма J & T, а на то се припрема у Чешкој и неколико британских и немачких компанија.

Електране на гас су, свакако, осетно јефтиније и брже се граде, али су скупље у експлоатацији због високих цена тог горива. Та скупина се, међутим, све мање осећа јер цене струје брже расту управо због проблема које термоелектране на угаљ имају са животном средином. Гасне електране имају предност у плановима у Аустрији, а све значајније место приликом градње нових електроенергетских капацитета добијају и у Немачкој, Мађарској, Словачкој...

ЧЕЗ рачуна и на наставак градње нуклеарних централа. У нуклеарки „Темелин“, пуштеној у рад првих го-

дина ове деценије, која има два блока од по хиљаду мегавата, доградила би се идуће деценије још два блока, исте снаге. Та нуклеарка већ има припремљену инфраструктуру за четири блока, тако да би градња могла раније да почне и била би сигурно јефтинија. Та варијанта је као доста извесна помињана и раније, иако је у програму нове владе, као услов Зелених за коалицију, пре нешто више од годину и по дана, унесен мораторијум на градњу нових нуклеарки. Због одустајање од већег дела планова обнове и градње капацитета у термоелектранама на угаљ, у последње време почела је да се помиње и градња два блока у старој нуклеарки „Дуковани“ која сада има четири блока од по 440 MW. У игри је и варијанта с градњом потпуно нове електране, са четири блока, у Дукованима.

Али, све је то прелиминарног карактера док своју реч о будућности енергетике не каже специјално за то формирана комисија Академије наука, на челу с најпознатијим чешким нуклерним физичарем Вацлавом Пачесом, која је, како се чује склона, да препоручи ослањање на атоме. У том случају и Зелени би вероватно морали да пристану на неке уступке или би најјача владина Грађанска демократска странка (ОДС) по овом питању тражила договор са опозицијом која нема ништа против нуклеарки. Изузев Зелених у Чешкој код странака и у народу нема аверзије према нуклеаркама, за разлику од централа на угаљ које су велики загађивачи, па чак и ветрењача против којих су многа села јер им „визуелно загађују“ крај.

Милан Лазаревић

Продужава се век НЕ „Пакс“

Нуклеарна централа, најближа Србији, радиће двадесет година дуже, али ни то није довољно да се Мађарска реши све тежег дефицита струје

Мађарска више неће покушавати да бежи од коришћења нуклеарне енергије. Крајем фебруара влада Ференца Ђурчања је, после доста дугог оклевања, усвојила предлог концепције енергетске политике до 2020. године и упутила га парламенту. Једна од битних тачака те концепције јесте опредељење да се инвестира у продужење животног века нуклеарне централе у Паксу за двадесет година, то јест до 2032.

Против продужења рада једине мађарске нуклеарне централе нису само еколози и активисти у заштити средине, што је уобичајено, него и не баш мало мађарских политичара, упоркос оскудним електроенергетским потенцијалима и дефициту у билансу електричне енергије. Будућност нуклеарке на Дунаву у Паксу, око сто километара јужно од Будимпеште и на свега 30-40 километара од граница са Србијом и Хрватском, заинтересовала је активисте „Гринписа“ и других еколошких организација и покрета, не само из Мађарске него и из Аустрије, Словачке и Пољске. Они су се у великом броју окупили на међународном протестном скупу пред Министарством привреде, а да би се успротивили намери да се тој нуклеарки

НЕ „Пакс“ наставља рад

продужи животни век (из најближе Србије, нико није био).

Еколози и неки политичари против су опредељења за нуклеарну и за енергију из фосилних извора. Поред еколога, против тога су и Министарство пољопривреде, коморске и стручне организације и удружења.

Први блок нуклеарке у Паксу од 440 мегавата (познати совјетски тип ВВЕР) пуштен је у рад децембра 1982. године, а потом су 1987. прорадила и остала три блока истог типа и снаге. Век трајања блока био је утврђен на тридесет година, што значи да би први блок морао да се угаси за мање од четири године, а остала три блока у 2017. години.

Ова централа укупне снаге 1.729 мегавата годишње даје око 13 милијарди киловат-часова, то јест око 40 одсто мађарске производње струје. Без нуклеарке, ова би се земља нашла у кастро-

фалном дефициту електричне енергије. Нуклеарној централни биће потребно, међутим, и низ дозвола да настави рад, а посебно да испуни најоштрије захтеве у погледу безбедности и заштите средине. Наравно, потребна су и велика улагања.

Али, то неће бити довољно јер Мађарска већ сада у потрошњи струје има дефицит од 20 одсто, односно за његово подмирење петину електричне енергије мора да купује у иностранству (производи око 32 милијарде, а троши око 38-39 милијарди киловат-часова). Великопродајне цене струје у Мађарској су зато крајем прошле године биле око 65 евра за мегават (по тој цени је продавала државна компанија MVM) што је скупље него, на пример, у Немачкој. За ову годину стручњаци будимпештанског центра за енергетску политику (РЕКК) предвиђају раст цена од најмање 20, а највероватније око 30 одсто.

Доста стручњака, због тога, тврди да се, уз продужење рада нуклеарке у Паксу, морају градити и нови нуклеарни блокови. Јер, други извори, обновљиви и фосилни, недовољни су за покривање дефицита. А и са њиховом градњом проблеми су све већи, јер их не прихватају локално становништво и власти.

Енергетски дефицит подстиче и на тражење нових решења и то са бољим коришћењем још недовољно експлоатисаних потенцијала, као што су геотермални извори, по чијем је богатству Мађарска друга у свету. Тим поводом град Кишкунхалаш на југу земље припрема градњу геотермалне електране, која би се користила као топлана.

М. Лазаревић

Стратегијска алијанса МОЛ-а и ЧЕЗ-а

Две највеће енергетске компаније у средњој Европи – чешки ЧЕЗ и мађарски МОЛ - приступиле су стварању стратегијске алијансе. Крајем прошле године потписан је, стога, уговор о формирању заједничке фирме за градњу двеју пароплинских електрана, у вредности од 1,4 милијарде долара. Компаније су се договориле и да ЧЕЗ купи седам одсто акција МОЛ-а у вредности од 650 милиона евра. У фебруару ЧЕЗ је откупио такво „парче“ МОЛ-а.

Једна електрана, снаге 800 мегавата, биће саграђена у Словачкој, заједно с фирмом „Словнафт“, која је у власништву МОЛ-а, а друга, исте снаге, у Мађарској. Произведена електрична енергија покретаће рафинерије МОЛ-а, али ће се њен други део продавати на тржиштима Мађарске, Словачке, Словеније и Хрватске. При томе се истиче да су цене на тржиштима Мађарске и Хрватске, која су гладна електричне енергије, изнад оних у Чешкој за око 20 одсто и да цели регион југоисточне Европе има све већи дефицит и због тога све више цене електричне струје. ЧЕЗ је тако искористио прилику да релативно лако, у ослонцу на најјачег могућег локалног партнера, уђе на ово веома перспективно тржиште, које је гладно енергије и на коме су цене повољне.

Неки аналитичари тврде да је ово повезивање одбрамбена стратегија мађарске компаније пред покушајима аустријске фирме OMV да је преузме. То су, међутим, на конференцији за штампу демантовали шефови ЧЕЗ-а и МОЛ-а Мартин Роман и Жолт Хернади, указујући да су договоре о међусобном повезивању почели још пре годину дана, тј много пре него што се OMV „устремио“ на МОЛ.

Предност ветру и сунцу

Трећина енергетских потреба већ се подмирује из обновљивих извора. - Предвиђено и фазно гашење нуклеарки, чија струја тренутно обезбеђује 33 одсто потреба

Националним енергетским планом предвиђено је да се Шведска од 2020. године ослободи нафтне зависности у енергетици. Прецизније, влада у Стокхолму ради на томе да се потпуно измени структура производње електричне енергије и снабдевање становништва и индустрије базира, пре свега, на обновљивим изворима (ветар, вода и сунце) уз фазно гашење нуклеарних електрана. Шведска, иначе, тренутно трећину потреба за електричном енергијом задовољава из обновљивих извора, нуклеарке дају 33 одсто производње струје, а остатак стиже из термоелектрана на гас и нафту.

Преко краљевске академије наука, Шведска је већ разрадила енергетску стратегију до 2020. године. По речима Моне Сахлин, министарке за развој, циљ је јасан: да свако домаћинство користи гас или биомасу за грејање, с тим што и ауто индустрија већ полако прелази на биогорива. И енергетичари, уз то, треба да заврше педесетак ветро фарми дуж обала Шведске.

Да је такав заокрет и реално могућ, сведочи и то што се у 1970. години чак 77 одсто у производњи енергије у Шведској ослањало на нафту, да би њено учешће у 2003. опало на 32 одсто. Према речима Кенета Ферлинга, власника највеће етанолске фабрике у овој земљи, биће изузетно тешко остварити тако амбициозан пројекат, али вреди покушати.

Шведске ветро фарме на далеком северу

Већ десет година у Шведској, наиме, траје акција да се котлови на нафту у кућама замењују оним који користе дрво као основну сировину у грејању. Данас се тако само осам одсто шведских домаћинстава загрева са котловима на нафту. С друге стране, влада покушава да пореским олакшицама охрабри возаче како да масовно користе етанолско гориво, што им доноси и уштеду за око 30 одсто. Држава, стога, даје произвођачима субвенције да би одржали скупу производњу етанола и редовно снабдевали тржиште.

Када је реч о изградњи соларних постројења, још 1996. године формиран је на универзитету Упсала Angstrom Solarni Centar. У првој фази од 1997. до 2000. уложено је 700.000 долара. Друга фаза је трајала од 2001.

до 2004. и за то време је уложено још 800.000. Циљ је био да се систематским улагањем у соларну енергију, производња електричне енергије из тог извора са садашњих пет подигне за око 15 одсто до 2020. године.

Један од највећих пројеката ветро фарми реализоваће се у близини Малмеа и вредан је чак 280 милиона долара. Идејни творац је Арне Флодерус, а турбине и осталу опрему испоручује шведска фирма „Vattenfall“. Када се тај објекат укључи у енергетски систем Шведске, даваће електричну енергију за 60.000 домаћинстава. Позната енергетска компанија АВВ, 2006. године добила је посао вредан шеснаест милиона долара за испоруку опреме за ветро фарму код обалског града Лилигунда. Са предвиђеном инсталацијом снагом обезбеђиваће струју за око 70.000 домаћинстава. Коначно, позната ирска енергетска фирма „Airtricity“ у завршним је преговорима за изградњу двадесет ветро фарми дуж шведске обале, вредних чак 800 милиона долара.

Б. Сеничић

Ветро фарме, мале хидроелектране, соларна „села“...

Швеђани су свесни да цене нафте на светском тржишту вртоглаво расту и ако наступи рецесија, о којој се све више говори, барел може да догура и до 150 долара. У таквој ситуацији, одлучено је да се улагањем чак пет милијарди евра у следећих двадесет година изгради систем од педесет ветро фарми, око сто мањих хидроелектрана и читава соларна „села“, како би се десетине милијарди евра, уместо за куповину нафте, усмериле у развој обновљивих извора.

У ветрењачама 94 гигавата

Само у протеклој години инсталисана снага већа за 27 одсто. – Предњаче САД, Шпанија и Кина

Инсталисана снага електрана на ветар прошле године је у свету порасла за 27 одсто и достигла је 94 гигавата. Лане је раст нових капацитета био за трећину бржи него 2006. године, саопштио је Светски савет за енергију из ветра (GWEC).

Снага се повећала за 20 гигавата, то јест за 20 блокова савремених нуклеарки од по хиљаду мегавата. То више у светским размерама нису занемарљиви капацитети, чак се понегде граде и брже него што енергетски системи, углавном мањи, могу да их интегришу. У апсолутним бројкама највише су се производни капацитети ветрењача повећали у САД – за 5,3 GW, што је раст од 45 одсто. Следе, Шпанија – 3,5 GW и Кина са 3,4 GW.

„Еолска енергија је све више економски конкурентна конвенционалним изворима електричне енергије. Цене фосилних горива су све више и

Ветрењаче испред других енергетских извора

нестабилније, а и све мање предвидиве, што, уз бојазан од смањивања енергетске безбедности, енергију из ветра чини све повољнијим избором“, изјавио је Артоурос Зервос, председник Европске асоцијације за енергију из ветра (EWEA).

У Европи је лане, према подацима EWEA, капацитет електрана на ветар повећан више од свих осталих енер-

гетских извора. Док је, на пример, капацитет ветрењача повећан за 8,5 GW, то јест на садашњих укупно 56,5 GW, нове електране на гас су повећала капацитет за 8,2 GW. А што се тиче капацитета нуклеарних и термоелектрана на угљ, они нису нимало повећани, чак су и смањени.

Светска велесила у ветрењачама је Немачка, чији капацитети у светским учествују са четвртином. Лане је, међутим, градња нових ветрењача тамо стагнирала, па су је крајем године престигле САД, Шпанија и Кина. Као печурке после кише прошле године су ницале ветрењаче у земљи Сервантесовог јунака, дон Кихота де ла Манче, витеза тужног лика, који изазива асоцијацију на борбу против ветрењача. У Шпанији се сада десетина електричне енергије производи из ветра. Испред Немачке по темпу градње ветрењача у Европи лане је била и Данска, саопштио је Кристијан Кјаар из EWEA.

Светски капацитет ветрењача уштеди планети Земљи сваке године око 122 милиона тона угљен-диоксида, испуштених у атмосферу, што одговара продукцији гасова 20 великих термоелектрана на угљ, тврди EWEA. Енергија из ветра сада покрива око 3,7 одсто потрошње струје док је то још пре осам година било свега 0,9 процента.

Кина постаје велесила

Кина ће идуће године постати водећа у свету у производњи и испорукама турбина за ветрењаче, предвиђа Стив Сојер, генерални секретар GWEC (у којем се, иначе, налази више од 1.500 компанија из 50 земаља света). Сојер предвиђа да ће до 2020. ветрењаче учествовати са 12 одсто у укупној производњи електричне енергије. Кина ће до године, како се предвиђа, у својим предузећима произвести турбине и осталу опрему за укупне капацитете од око 10 гигавата – око три пута више него лане и готово двоструко више него што су их водећи Американци направили. То је више од половине целокупног новог капацитета постављеног лане. Једну половину турбина производе кинеске фирме, а другу иностране с погонима у Кини. Кинеска држава обилато помаже ову производњу и уопште коришћење ветра као енергетског извора, посебно због великих еколошких проблема насталих радом термоелектрана на угљ.

СЛОВАЧКА: Стоп за ветрењаче!

Словачки електрични преносни систем (SEPS) замрзнуо је до даљег издавање дозвола за припајање на мрежу инвеститорима који имају интерес да у Словачкој граде или експлоатишу електране на ветар. SEPS тренутно има од инвеститора евидентиране захтеве за припајање електрана на ветар инсталисане снаге од преко 2.100 мегавата, што износи око трећине укупних постојећих капацитета у електранама у земљи. „Практично сви инвеститори имају интерес и настоје да градњу што пре почну и заврше, то јест у следећих годину-две. Управо због тога, SEPS не може никоме да изда дозволу јер је тај екстремно висок и брз раст ових капацитета ризичан за мрежу“, изјавио је словачкој новинској агенцији SITA Рудолф Кветан, члан управе SEPS. Према стручњацима SEPS, ветрењаче су технолошки „неукротиви“ и „недовољно предвидиви извор електричне енергије“. Производња из њих не може се поуздано прогнозирати.

М. Лазаревић

Папрени рачуни за енергенте

Компанија завршила 2007. са рекордним профитом од 760 милиона евра. – Цене гаса у последњих пет година повећане за више од 70 одсто

После незапамћеног повећања цене гаса у британским домаћинствима за чак 15 одсто, компанија „Centrica British Gas“ остварила је током прошле године рекордан профит од 760 милиона евра. То је изазвало огорчење милиона купаца и само продубило дубоке поделе на британском енергетском тржишту. Према речима Роџера Кара, првог човека „Centrice“, компанија ће ове године уложити 1,33 милијарде евра у даљи развој гасне мреже и домаћа истраживања гасних поља, како би се смањио увоз. Од 2003. године просечан рачун за гас у Великој Британији порастао је за 76,7 одсто, на преко 865 евра по домаћинству. Истовремено, рачуни за струју су порасли за 74,3 одсто, на 550 евра по домаћинству.

„Centrica“ обезбеђује гас за више од 13 милиона Британаца, али има велику конкуренцију у још две компаније које се баве дистрибуцијом гаса на енерго тржишту: „Npower“ и „EdF“. Што се тиче

Еколошка топлана „Сатон“ у Великој Британији

електричне енергије чак 13 компанија се такмичи да привуче што већи број потрошача у немилосрдној борби да прода што јефтиније киловат-часове.

Током 2007. године чак четири милиона Британаца је променило дотадашњег снабдевача гасом и електричном енергијом у жељи да бар мало уштеди на све папренијим рачунима. С друге стране, половина Британаца никада није мењала дистрибутера електричне енергије и гаса, али, како примећују аналитичари, таква времена су дефи-

нитивно прошлост. Породице са ниским примањима традиционално саме читавају потрошњу гаса и електричне енергије, јер су то и највеће ставке у кућном буџету. Међу том категоријом становништва, од десет домаћинстава свако четврто је променило дугогодишњег снабдевача у жељи за додатном уштедом од бар 133 евра годишње.

Влада Велике Британије је, због све већих трошкова домаћинстава за ове енергенте, направила дугорочан план ослобађања увоза гаса за домаће потребе. Увозни гас чини око трећине укупног енергетског биланса домаћинстава и индустрије и то односи 1,33 милијарде евра сваке године. Зато је са Норвешком и Немачком, пре свих, направљена стратегија заједничких улагања на Северном мору, како би се изградњом магистралних гасовода за неколико деценија решио проблем увоза гаса. При томе се строго води рачуна да се са Русијом не праве било какви озбиљнији енергетски аранжмани, што, наравно, није нимало случајно.

Б. Сеничић

ИЗ ЕЛЕКТРОПРИВРЕДЕ ЦРНЕ ГОРЕ

Поскупљење извесно, проценат непознат

Стручни тим Електропривреде Црне Горе припремио је захтев за корекцију цена киловат-сата и регулаторно дозвољеном приходу за ову годину и проследиће га Агенцији за енергетику. За лањске трошкове Агенција за енергетику је ЕПЦГ одобрила око 232,6 милиона евра, а цена струје је у 2007. два пута повећана. Према садашњим тарифама, домаћинства која имају двотарифна бројила киловат-сат стаје 6,65, а једнотарифне потрошаче 8,61 цент. За подмирење овогодишњих трошкова ЕПЦГ ће, како је наведено, од регулатора тражити да им одобри око 250 милиона евра.

На писање неких медија да ће црногорска Електропривреда од Агенције за енергетику тражити одобрење за 35 милиона евра повраћаја за инвестиције, уз оцену да би у том случају киловат-час био скупљи 20 до 30 одсто, из ЕПЦГ је стигао деманти са образложењем да је толики раст цене нереалан. Из те компаније је саопштено да ће губици на дистрибутивној мрежи сада бити најмањи у последњих неколико година и да ће се степен наплате кретати око 94 одсто. У прилог нашим очекивањима иде и податак да је Термоелектрана „Пљевља“ у јануару остварила рекордну производњу, стоји у саопштењу ЕПЦГ. Како је наведено на сајту ове компаније, овај термоенергетски објекат је, после добро испланираног и успешно одрађеног ремонта, у јануару забележио максималну месечну производњу у последњих двадесет година рада. Уместо планираних 110 милиона киловат-часова тог месеца је произведено 137,6 милиона kWh, односно 25,15 одсто више. Континуирани рад пљеваљске термоелектране обезбеђен је захваљујући уредном допремању довољних количина угља.

Рекордно на старту 2008: ТЕ „Пљевља“

П. М. П.

У погону и ТЕ „Неготино“

На стање празних хидро-акумулација надовезао се и проблем са отежаним радом домаћих рудника. - За увоз 600.000 тона угља из буџета потрошиће се око 25 милиона евра

Упркос побољшању временских прилика и смањењу потрошње струје за грејање, тешка електроенергетска ситуација у Македонији се и крајем фебруара наставља. Стање је чак и све горе - хидроакумулације су готово празне јер кише и даље нема, а наставља се и отежани рад домаћих рудника, а због њих и термоелектрана. Због тога је донета одлука да се од 1. марта поново укључи у погон скупа резервна термоелектрана на мазут „Неготино“. По свему судећи, Влада Македоније први пут у историји ове електропривреде увешће и 600.000 тона угља за даљи рад термоелектрана. Увоз ове сировине, како кажу надлежни, уједно би требало да значи и уштеду домаћих резерви угља, а са чиме би се обезбедила већа стабилност и сигурност целог производног система.

На расписаном тендеру за увоз угља понуде је доставило тринаест компанија из региона и то махом фирме из Бугарске, Србије и Словеније, а које су понудиле цене од 39 до 45 евра за тону угља. За буџет државе то би значило ново издвајање за потребе електроенергетике у укупном износу од око 25 милиона евра.

Стручна јавност нерадо прихвата таква привремена решења владе и државне компаније за производњу електричне енергије. Негодовања иду дотле да се најпре тражи одговорност

Увоз скупљи и од произведене струје на мазут: ТЕ „Неготино“

производне компаније због великог подбачаја у реализацији електроенергетског биланса, посебно у делу хидропроизводње и експлоатације угља за рад термоелектрана. За сам интервентни увоз угља, међутим, мишљења су и даље подељена. Наиме, док једни кажу да је реч о крајње проблематичној одлуци, јер држава, ипак, располаже са 800 милиона тона експлоатационих резерви ове сировине, други заступају мишљење да је набавка иностраног угља као варијанта ипак јевтиније решење од увоза електричне енергије. Трећи истичу проблеме транспорта, односно да ће у недостатку железничког превоза угља до самих депонија термоелектрана камионски транспорт бити крајње лоша опција снабдевања.

Иде се, притом, и у друге оптужбе, па се наводи и да иза паравана

енергетске кризе појединци из владе и из државних компанија у електроенергетском сектору остварују чисти профитни интерес, јер се на нетранспарентни начин уговарала куповина струје од трговаца, а сада, ето, на ред је дошао и угаљ, на којем се исто тако може добро зарадити.

Неоспорно је, међутим, да због недостатка сопствених производних капацитета и ресурса производња електричне енергије у Македонији све више посустаје. Нема сумње да ће - уколико брзо не започне изградња неког новог домаћег капацитета - проблем снабдевања купаца, као и дефицит струје, сваке године бити све драматичнији. Уосталом, стручњаци Светске банке у Македонији, које помно и због реализације отплате својих кредита често анализирају прилике у држави, неколико пута су указали на то да Македонија већ 2019. године може да достигне деведесетопроцентну зависност од увоза електричне енергије. Да ли ће влада преузети неке конкретне мере како би се обезбедила изградња неког новог постројења за производњу струје, остаје да се види.

ТЕНДЕР И ЗА НОВИ УВОЗ СТРУЈЕ

Због подбачивања производње домаћих електрана, влада се одлучила и за нови, ванредни увоз електричне енергије. Преносна компанија АД МЕРСО, која треба да спроведе цели поступак комерцијалног увоза, још нема тачну процену количина, али истиче се да је реч о недостајућих 250 до 300 милиона киловат-часова струје. На јануарском тендеру Македонија је већ увезла 578 милиона киловат-часова, али се показало да те количине, ипак, нису биле довољне да подмире укупну потрошњу електричне енергије до краја 2008. године.

Саша Новевски

ЧЕЗ: нето добит упола већа

ПРАГ - Чешка енергетска компанија ЧЕЗ остварила је прошле године педесетопроцентни раст нето добити, на 2,46 милијарди долара. На снажан раст утицало је повећања цена електричне енергије од 17 одсто у односу на 2006. као и раста потрошње од шест процената. За ову годину ЧЕЗ очекује нето добит од 2,76 милијарди долара.

RWE бележи пад профита за 30,9 одсто

ФРАНКФУРТ - Немачка енергетска групација RWE саопштила је да до 2012. године намерава да уложи 30 милијарди евра у нове пројекте у том сектору. RWE је објавио и пословне резултате за 2007. Забележен је изненађујући пад нето добити за чак 30,9 одсто у односу на 2006. и износи 2,66 милијарди евра.

(Извор: DPA)

Спор ЕПРС и ХЕП-а

БАЊАЛУКА – Штета коју Електропривреда РС трпи због својевремене одлуке Хрватске електропривреде (ХЕП) 1994. године да једнострано наруши принцип расподеле електричне енергије из ХЕ „Дубровник“, већа је од улагања ХЕП-а у рудник и ТЕ „Гацко“, рекао је Рајко Убипарип, министар

привреде, енергетике и развоја РС. Он је додао да РС не прихвата споразум из 1986. који је ХЕП потписао са ЕП БиХ у удруживању средстава ради заједничке изградње рудника и ТЕ „Гацко“. „На основу тога ХЕП је из рудника и ТЕ „Гацко“ имао право преузимања трећине произведене електричне енергије. Документ на који се позивају из ХЕП-а није правно ваљан јер га није потписала Влада РС која је у то време била једини власник државног капитала, додаје Убипарип.

(Извор: Пословни дневник)

Македонија позајмљује струју од Грчке

СКОПЉЕ - Македонска државна компанија за пренос струје Мепсо је договорила размену електричне енергије на дневном нивоу са Грчком. Реч је о увозу струје која је Македонији потребна за следеће две недеље због недостатка који се појавио услед лоше пројекције производње код државних електрана. У овом тренутку, Македонији дневно недостају око 70 MW. У протеклих месец дана укључена је и ТЕ „Неготино“, која електричну енергију производи из мазута, што је веома скуп процес. За месец дана Македонију је то коштало додатних седам и по милиона евра. Према информацијама, Македонија ће Грчком увезену струју вратити током лета, онда када је Грчкој најпотребнија.

Забринутост због руских енергената

ЛОНДОН - Већина испитаника у пет великих европских земаља забринута је због чињенице да Русија подмирује њихове потребе за енергијом, показала је анкета коју је управо објавио „Фајненшел тајмс“. Анкета је показала да се, међутим, и већина западних Европљана противи већим, па и било каквим посебним издвајањима за прелаз на обновљиве изворе енергије. Већина испитаника у Великој Британији, Француској, Италији и Немачкој се, такође, противи улагањима руских компанија у њихове земље. Изузетак је 55 одсто Шпанаца који су поздравили руска улагања.

(Извор: The Financial Times)

Албанија планира градњу електрана на Космету

ТИРАНА – Албанија планира да буде највећи инвеститор у изградњу термоелектрана на Косову, рекао је албански премијер Саљи Бериша. Албанија је готово у целини ослоњена на производњу хидроенергије, уз нестабилност која прати тај сектор. Косовска самозвана влада би ускоро требало да распише тендер за изградњу нове термоелектране на угаљ, ТЕ „Косово Ц“ са капацитетом од 1.800 до 2.100 MW.

(Извор: BalkanInsight.com)

Отимају ли Космет и због каспијске нафте?

МИЛАНО – Америчка политика према Косову део је стратегије изградње и обезбеђења његових стратешких нафтних коридора у том делу Европе, конкретно нафтовода AMBO, пише ирачки опозициони сајт uruknet.info. Градитељ и оператор тог транспортног правца је Албанско-македонско-бугарска нафтна корпорација. Још незапочети нафтовод процењен на 1,1 милијарду долара, а почев од 2011. године, како је замишљено пројектом, требало би да транспортује каспијску нафту из бугарске луке Бургас, преко Македоније, до албанске луке Влора, прелазећи преко Косова. Осим директног снабдевања европског тржишта, нафтовод AMBO ће компанијама које производе нафту у каспијском региону појефтинити њен транспорт до Ротердама, а одатле до америчке источне обале. Вредност нафте која ће тим правцем ићи на америчко тржиште процењује се на 600 милиона долара месечно, објавио је лист америчке агенције за трговину и развој. Нафтоводни конзорцијум AMBO директно је под контролом фирме „Halliburton“, везаном за Клинтеновог потпредседника Дика Чејнија, наводи

професор Michel Chossudovsky, аутор "Америчког рата у Македонији", преноси uruknet.info. АМВО има за циљ да се повеже са нафтним коридорима између Црног мора и Каспијског базена, а милитаризација тих коридора је интегрални део стратегије Вашингтона у овом делу света, тврди професор. Он наводи да је америчку политику заштите нафтоводних рута у овом делу света одредио Клинтон министар енергије Бил Ричардсон неколико месеци пре бомбардовања СР Југославије 1999. Све са циљем заштите превоза нафте из огромних америчких инвестиција у региону каспијског базена.

Око ACER-а још се леме копља

БРИСЕЛ – Европски парламент је подржао предлог Европске комисије о формирању Агенције за сарадњу европских регулатора (ACER), али је већина учесника расправе затражила већа овлашћења и већу независност за ово тело у односу на мандат који му је предвидела „европска влада“. Три расправе, одржане прошлог месеца пред Парламентом, требало је, између осталог, да пресуде да ли предлог о стварању ACER противречи прописима Уније о преношењу овлашћења Комисије другом телу. (У референтном случају Мерони, Европски суд правде је 1958. године одлучио да је таква пракса допуштена само ако тело има исте одговорности и ако пренета овлашћења не укључују већа дискрециона права.)

(Извор: EURELECTRIC Daily News)

Флорида без струје

ВАШИНГТОН, (ФоНет) - Око 4,4 милиона људи на Флориди остала је 26. фебруара без напајања електричном енергијом, саопштило је руководство тамошње електричне компаније,

преноси Си-Ен-Ен. Струја је нестала у целој држави око 13 сати по локалном времену, након што је југоисток САД погодило олујно невреме.

Алтернативни предлог

БРИСЕЛ – Алтернативни предлог функционалног, уместо ефективног раздвајања компанија у електроенергетском сектору, који је осам земаља чланица ЕУ предложило, изазвао је опречне реакције на расправи одржаној почетком фебруара у Европском парламенту. Док Андريس Пиелбалгс, европски комесар за енергетику, оцењује предлог Европске комисије о раздвајању власништва над производњом и преносом најбољим начином да се гарантује равноправан приступ мрежи, други оцењују да предлози комисије не доприносе интеграцији тржишта. Представник немачког регулатора залаже се за трећи пут, који су предложили његова земља и Француска, а подржало још шест држава, оцењујући да би он могао брже бити спроведен у пракси.

(Извор: EURELECTRIC Daily News)

„Газпром“ вадити нафту и гас у Ирану

ТЕХЕРАН – Компанија „Газпром“ је објавила да је (19. фебруара) постигла договор о бушењу и производњи нафте и гаса у Ирану. Споразум је потписан у уторак у Техерану, после састанка челника „Газпрома“ Алексеја Милера са министром нафте Ирана Голамом Нозаријем. Посао обухвата експлоатацију три блока у пољима нафте и гаса South Pars уз учешће „Газпром Нефта“ у нафтним продукционим пројектима у Ирану, додаје се – без других детаља – у саопштењу. Гигантско иранско поље

South Pars се развија у 24 фазе и требало би да даје 751 милион кубних метара природног гаса на дан када буде комплетирано 2014. године.

Нове нуклеарке у Европи

ХАНОВЕР - Немачка нуклеарно-енергетска компанија „Е.ON Kernkraft“ предвиђа да ће у Европи до 2020. године бити изграђено петнаест до двадесет нових нуклеарних електрана. Аналитичари компаније такође процењују да би после те године, у оквиру друге фазе улагања у нуклеарке, могло бити изграђено још тридесет нових атомских централа.

(Извор: energetika.net)

Иран гради другу нуклеарку

МОСКВА - Иран је почео градњу друге нуклеарне електране у нафтом богатој регији недалеко од границе с Ираком, изјавио је Гхоламреза Ансари, ирански амбасадор у Русији. Он је истакао да је градње почела у Дарховину, у југозападној покрајини Хузестан. Иран ће изградити на тој локацији нуклеарку капацитета 360 мегавата. „Сада размишљамо о гориву за њу“, рекао је велепосланик на брифингу у Москви. Пи-ар иранске амбасаде потврдио је ту изјаву. Иран већ има нуклеарну електрану у Бушеру, чија је градња изазвала страхове да Иран планира да произведе нуклеарно оружје.

(Извор: АФП)

Припремио: Д. О.

Немањићи и њихово право

Мошти светог ктитора налазе се у Софији. Да се Бугари питају, можда би и дозволили да се пренесу овамо, где је царска лавра, али за то је ових дана потребна и дозвола високог комесара за културу Европске уније, који и није ревностан зналац српске средњовековне повести

Отац Стефан, заменик игумана Симеона, прича ми да је Косовска Митровица ушла у састав аутономне области(!) крајем четрдесетих, а општина Лепосавић шездесетих година прошлог столећа. И то вољом ондашњих политичара, а не логиком разума, упркос географским особеностима и мимо жеље народа. Монах је у пређашњем животу био историчар, али поверовао бих му ионако: јер, његов Велики Послодавац пажљиво вага изговорене речи.

Ово не бих сазнао да у живописној клисури Ибра, између Лепосавића и Косовске Митровице, нисмо скрајнули у манастир Бањску, несуђену царску лавру Стефана Уроша Другог Милутина, једног од најмоћнијих владара из династије Немањића, да бисмо се богобојажљиво одморили и окрепили у сенци његових прастарих зидина, заправо онога што је од њих остало после свега што су и манастир и његово братство претурили преко главе током пустих векова турске, али и арнаутске окупације. А и исламизације свега што су ту затекли.

Мошти светог ктитора данас се налазе у Софији. Да се само Бугари питају, можда би и дозволили да се пренесу овамо, где им је намењено место починка, али за то би ових дана била потребна и дозвола високог комесара за културу Европске уније, а он није претерано ревностан познавалац средњовековне историје Срба... Ни Балкана! Да јесте, где би нам крај био.

Седали смо на трему конака: пројекат тог здања недавно је, на сајму архитектуре у Београду, добио некакву награду, али мени више приличи

Манастир Бањска

каком мотелу, него месту монашког испосништва.

По сачуваним остацима манастирских зидина изгледа да је некада био међу највећим, па и најстарији у овом делу Старе Србије, али ме отац Стефан спушта с тог облака развигорене маште. Каже да је у овом делу Србије тешко оценити шта је најстарије, јер је ту сијасет манастира још из византијског и ранохришћанског периода који нису ревностно истражени, или им је, исто толико ревностно, мењана намена. А није било политичког интереса да се таквим истраживањима исписује истинска историја српског народа на овом простору, објашњава испод гласа. Додаје и да је Бањска "негде између Студенице, Милешеве и Сопоћана".

Манастир је подигнут између 1313. и 1317. године, а Милутин је у њему и сахрањен, али је после Косовске битке пренесен прво у Трепчу, а потом, 1460, у Софију. Почетком петнаестог века пожар је прогутао огромну манастирску библиотеку, да би крајем истог столећа запустео. По наредби султана, манастир је сасвим разорен у шеснаестом веку, да се у њему не би окупљали бегунци од турске власти. Претпрошлог столећа црква светог Стефана је претворена у џамију која је служила до Првог рата. Стара црква је први пут рестаурирана 1939, а затим 1990. године, када је урађена и прва делимична реконструкција и уклоњен доцније изграђени зид који је,

по исламском обичају, опасавао на цркву накалемљену џамију.

По средњовековном народном предању, Бањска је била међу најлепшим српским манастирима. Подигнута је у рашком маниру сакралног неимарства који је обавезно примењиван код изградње краљевских маузолеја, од Студенице Стефана Немање, до Светих Арханђела цара Душана.

Тужни, столећима запуштени остаци животописа показују с каквом је пажњом и љубављу црква осликавана и с каквом бесном ревносту разарана. Од свег пустог блага којима је, по казивању краљевог биографа монаха Данила Другог, Милутин обдарио ову своју задужбину, није сачувано ништа. Све је попљачкано. Једини налази скупоценог накита ископани су случајно, за време Великог рата 1915. године, из гроба краљице Теодоре, прве жене Стефана Дечанског и мајке цара Душана. Реч је о два златна прстена: први је украшен античком камејом, а на глави другог је двоглави орао, грб Немањића (а не Албанаца), и натпис "Ко га носи, помози му Бог". Први се налази у поседу познатог београдског колекционара Љубомира Недељковића, а други се чува у београдском Народном музеју.

Осам калуђера бањског братства се надају да никада више неће морати да стрепе да ће на том светом месту поново нићи нека нова – џамија.

М. Лазивић

Недовршена КОСОВСКА ПРИЧА

Немци и Италијани му никад нису опростили уводник објављен у “Политици” поводом 27. марта 1941, којим поздравља преврат и слободарски дух Београда, а Коминтерна то што је био Србин

Рехабилитација др Слободана Јовановића, члана Краљевске академије наука, врсног професора Правног факултета и ректора Београдског универзитета, мали је корак на путу којим ће морати да прође српска демократија. Он можда и није први интелектуалац што је, макар и посмртно, добио ово задовољење, али је, ипак, тек један у низу оних над којима ће та давно учињена неправда морати да се исправи... и не само зато што је демократија дужност сваког од нас да се бори за право других да другачије мисле!

Случај Григорија Божовића – заборављеног интелектуалца, полиглоте, плодног српског писца родом из Ибарског Колашина и последњег председника ПЕН клуба Краљевине Југославије – само је коцкица у мозаику такозване “револуционарне правде” (што је безазлено објашњење заслепљености која је у ништавило однела безброј невиних људи и њихових дела).

Када су “Политика” и “Народна књига” недавно објавиле изванредну збирку “Косовске приче”, онеспкојавајућа судбина Григорија Божовића нашла се потпуно огољена и пред онима који о њему никада нису учили, ништа његово нису прочитали, нити су га проналазили у послератним антологијама српске књижевности, иако је превођен на готово све европске језике. Његова трагична повест вишеструко је увећана неправдом што је заскочила земљу за коју је стварао и страдањем народа из којег је потекао.

У “Енциклопедији Југославије” (у издању Југославенског енциклопедијског завода, Загреб 1958), постоји одредница коју је по Крлежином нало-

Григорије Божовић

гу и, дакле, партијској дужности написао Ели Финци; Григорије Божовић је у њој представљен као “непријатељ народа и успутно пискарало”, што је било коминтерновски придев свему што је било везано за Србе. Мудри веле да је већ и то што се његово име појавило као неизоставна одредница у том капиталном делу, непосредан доказ да је завредео уважавање чак и надмених комесара културе.

Ипак, ко је заиста био Григорије Божовић, може се дознати тек из преписке његовог сина Браторада, који од рата живи и ради у Паризу и београдског књижевника и критичара Гојка Тешића.

Кратка биографска белешка из пера Живојина Јовановића: “Рођен је у Придворици код Ибарског Колашина 1880. године. Потиче из породице нахијских кнезова, учитеља и свештеника. Отац, прота Вукајло... Богословско-учитељску школу завршио у Призрену, а литерарни одсек на Духовној академији у Москви. Од 1898. до 1913. године учитељ у Призрену и Битољу. Посланик Народне скупштине Срба за Битољ 1909. године. Од 1913. до 1919. године секретар и председник призренске општине, окружни начелник и инспектор Минис-

тарства социјалне политике. Народни посланик у Уставотворној скупштини 1920. и у Народној скупштини 1925. године. Почео је да се бави писањем у ђачкој дружини Растко у Призрену. Прве радове објавио у Цариградском гласнику 1899. године. За време Другог рата сарађивао је са италијанским окупаторима. Стрељан је у Београду 4. јануара 1945. године.”

Али, истина је мало другачија. Током Првог светског рата и аустријске окупације био је интернирац у Неждерском логору, у Мађарској, док се у време лудила Другог светског рата скривао по беспућима Санџака и Црне Горе, јер му Немци и Италијани никад нису опростили уводник објављен у “Политици” поводом 27. марта 1941, којим поздравља преврат и слободарски дух Београда(!). Тај текст је последње што је икада написао: његова потоња књижевна апстиненција доказује шта је мислио и о окупаторима, и о његовим сатрапима.

Браторад је Гојку послао и фотокопију писма које је др Анте Радић 1906. године из Загреба послао његовом оцу, а које доказује неке истине што су и данас неприкладне у многим круговима: пре свега, да је у то време ћирилица била подједнако прихваћена и на хрватским просторима; да су јужносрбијански, још неослобођени делови под отоманском окупацијом, од најистакнутијих хрватских интелектуалаца сматрани “несрећним деловима народа наше заједничке отаџбине” и, коначно, да су се у Хрватској, у то време, делови словенских племена у Турској још називали браћом.

Објављивањем збирке приповедака Григорија Божовића бар донекле је скинута анатема која га је и посмртно пратила. Можда би је, све са поговором Гојка Тешића, требало прештампати чак и латиницом, па и “кroatизовати”, како би наша негдашња браћа и одскорашњи суседи открили нешто и о својој повести.

М. Лазивић

“ НЕМА ЗЕМЉЕ ЗА СТАРЦЕ ”

Ово остварење легендарне браће Коен тријумфовало је на овогодишњој додели “Оскара”, освојивши три најзначајније златне статуе: за најбољи филм, режију и сценарио, док је харизматични Хавијер Бардем добио “Оскара” за најбољу мушку епизодну улогу. Криминалистичка сага „Нема земље за старце“ почиње у америчкој забити, када Луелин Мос (Бролин) пронађе пикап возило окружено мртвим људима. Товар хероина и два милиона долара и даље стоје у пртљажнику. Када Мос узме новац, повлачи за собом ланац реакција катастрофалног насиља коме чак ни закон – у лику времешног, разочараног шерифа Бела (Томи Ли Џонс) – не може да стане на крај. И док Мос покушава да избегне прогонитеље – нарочито мистериозног генијалца који баца новчић за људски живот (Бардем) – филм се у исто време са америчке крими драме шири како би обухватио теме старе као Библија, али и тако болно савремене као јутрошњи новински наслови. Филм је већим делом снимљен у Новом Мексику, укључујући град Лас Вегас. Друге сцене снимљене су око Марфе и Садициара у западном Тексасу, док је сцена на градском тргу снимљена у Пиедрас Неграсу, Цоахуила у Мексику.

У интервјуу за “Sydney Morning Herald”, Коенови су говорили о сценарима насиља у филму: “То је било тако

забавно радити”, рекла су браћа на опаску о њиховој способности за приказивање крвопролића. “Чак би и Хавијер при крају филма дошао, протрљао руке и рекао: ОК, кога данас убијам?”, додао је Јоел.

Светска критика се готово надмеће у писању што бољих критика за овај филм. Неки га пореде са најбољим Хичкоковим остварењима називајући га “филмским класиком који ће годинама очаравати публику”. “Нема земље за старце” је на биоскопском репертоару широм Србије.

С обзиром на то да нема ни музике, сви звуци, попут ходања, дисања и пуцњаве, добијају велику пажњу. Сlike говоре више од речи, а уз камеру Рогера Деакинса, прави је ужитак гледати како се све одвија. У главним улогама поред Бардема су и: Џош Бролин, Томи Ли Џонс, Вуди Харлесон, Кејт Мекдауел и други...

ПОЗОРИШТЕ

“ ФЕДРИНА ЉУБАВ ”

“Федрина љубав” је комад Југословенског драмског позоришта настао по тексту Саре Кејн, а у режији Иве Милошевић. Представља храбро ауторско читање познатог античког мита о забрањеној љубави маћехе према свом пасторку. Оно је проткано сурово горким очајем натопљеним интимним ауторкиним доживљајем савременог света, испрочиним кроз необичну естетику бруталитета, екстрема и неочекиване поетичности.

“Телеграфски огољеном, минималистичком језичком фактуром, у контри са интензивним емотивним слојем комада и преплитањем слика екстремне бруталности и тренутак чисте нежности и истинитог у људском бићу, Сара Кејн креира не свакидашњи театар „доживљаја” који никога не оставља равнодушним. Представа ће настојати да храбро одговори на овај велики позоришни изазов и да публици открије лепоту и сјај једног од најзачуднијих позоришних аутора деведесетих”, рекла је редитељка Ива Милошевић.

У представи “Федрина љубав” играју: Мирјана Карановић (Федра), Ермин Браво (Хиполит), Анђелика

Симић (Строфа), Слободан Бештић (Тезеј), Горан Јевтић (Доктор), Љубомир Бандовић (Свештеник). У сарадничкој екипи “Федрине љубави” су: Горчин Стојановић (сценограф), Маја Мирковић (костимограф), Владимир Пејковић (композитор), Љиљана Мркић-Поповић (лектор).

БЕОГРАДСКИ ФЕСТИВАЛ ИГРЕ

Београдски фестивал игре (БДФ) представиће у петом издању, од 4. до 19. априла 2008. године, девет целовечерњих плесних продукција најзначајнијих балетских и савремених плесних компанија из света, уз разноврстан пратећи програм, а отвориће га 4. априла у “Сава-центру”, Балет Миланске скале представом “Медитеранеа” (Мауро Бигонзети). На петом БДФ-у, који ће поново бити одржан под високим покровитељством Међународног савета за игру при УНЕСКО, наступиће националне балетске компаније и плесне трупе из Италије, Француске, Израела, Велике Британије, САД, Кине, Словеније, Холандије и Швајцарске. Фестивал ће отворити Балет Миланске скале, са представом “Медитеранеа”. Ово је јединствена прилика да погледасте наступ овог чувеног балета, јер трупа гостује ретко, искључиво на најистакнутијим светским и италијанским сценама. У “Медитеранеу” наступа једна од највећих балетских звезда данашњице Масимо Муру. У Београдском драмском позоришту 6. априла гостоваће израелска “Inbal Pinto Dance Company” из Тел Авива, која ће дан раније наступити и у Новом Саду, а извешће представу “Шејкер”. Британска “Henri Oguike Dance Company” из Лондона 8. априла из-

вешће у БДП-у представу "Мало црвено", док ће швајцарска компанија „Алиас“ из Женеви гостовати 10. новембра с кореографијом "Хватање прашине". Ту представу извешће и 11. априла у Ужицу и дан касније у Нишу.

Амерички „Shen Wei Dance Arts“ из Њујорка 12. априла у Оперу и театру "Мадленијанум" играће у представи "Посвећење пролећа" и "Слободан пад", а 14. априла гостоваће и у Нишу.

„Клуб Гај и Рони“ из Гронингена у Холандији 13. априла у БДП-у извешће "Поетичнепорузе", а „Spellboundance“ из Рима 15. новембра представе "На-фас" и "Емотивна равнотежа". Фестивал ће свечано бити завршен 19. априла у "Сава-центру" Балетом Марсеја из Француске, који ће извести "Metropolis II".

ИЗЛОЖБЕ

"ДОБА СВЕТЛОСТИ"

Изложба Народног музеја из Краљева гостује у Београду, у Српској академији наука и уметности до 22. априла. „Доба светлости“ назив је изложбе посвећене обележавању 800 година манастира Жича. Изложба

приказује развој српске уметности 13. века, као контекста велике уметности Рашке школе којој Жича припада. Носећи део изложбе чине копије фресака које потичу из Народног музеја у Краљеву, а настале су током шездесетих година прошлог века у сарадњи са Галеријом фресака у Београду.

Биће изложени и одливци студеничке пластике, копије средњовековних рукописа, макете и карте манастира и дијапозитиви са најизразитијим делима средњовековне уметности. Занимљив део изложбе чини мали сегмент фрагмената уништеног првобитног фреско сликарства Спасовог храма, као и елементи оригиналне декоративне пластике из Студенице.

На изложби ће бити пуштена и два филма, један посвећен жичкој иконописној школи и други који представља разговор са сликарком Зденком Живковић, која је цео свој радни век посветила копирању фресака у нашим најзначајнијим манастирима.

Манастир Жичу су основали Стефан Првовенчани и Свети Сава између 1207. и 1217. године, а овај први споменик рашког стила био је узор многим српским црквама у 13. веку. Најстарије фреске, настале око 1220. године, улазе у ред најбољих остварења монументалног стила цариградских мајстора које је у Србију довео Сава Немањић. После разарања крајем 13. века, Жичу су обновили краљ Милутин и архиепископ Сава Трећи, а рестаурирана је из рушевина 1928, да би након оштећења у Другом светском рату поново била

обновљена. Данас у њој ради позната школа иконописања.

КЊИГЕ

ХАРУКИ МУРАКАМИ: "НОРВЕШКА ШУМА"

"Норвешка шума" је један од најпознатијих романа Харукија Муракамија, култна књига која је била највећи јапански бестселлер уопште. Објављивање ове наизглед једноставне приче о сазревању у шездесетим, прожете специфичном меланхолијом и хумором, проузроковало је толику хистерију да се повучени аутор на неколико година одселио из Јапана да би могао да настави са књижевним радом.

"Написао сам Норвешку шуму инспирисан песмом "Битлса". Осим протагониста који приповеда у првом лицу, створио сам још пет ликова, од којих је двоје требало да умру. Ни сам нисам знао који ће од њих умрети, а који живети. Приповедач је заљубљен у две веома различите девојке, али до самог краја нисам знао којој ће припасти. Све време постоји и могућност да оне обе умру и да он остане сам", рекао је Харуки Мураками, који је наклоност књижевне публике заувек освојио романом "Играј, играј".

Радња романа смештена је у Токио касних шездесетих, у време кад су јапански студенти, као и њихове колеге многих других нација у својим земљама, протествовали против сопствених режима. Ова помало носталгична позадина, поред тога што одсликава атмосферу светског бунта, представља кулисе за једну "обичну" љубавну причу. Реч под наводницима означава оно у чему је Мураками мајстор без премца: суптилни познавалац људског срца, дилема и страсти које доносе љубавни јади. Наслов књиге је директна асоцијација уз јапански превод песме "Norwegian Wood", "Битлса", то јест Џона Ленона.

"Дирљива прича која погађа равно у срце... "Мураками је, без икакве сумње, један од најбољих светских романописаца", речи су једног од светских критичара. Критичари за "Норвешку шуму" кажу да је то вино из најбоље бербе виноградару Муракамија.

Јелена Кнежевић

Нервозни, па ипак нормални

Анксиозност, као стање сталне напетости, забринутости, несигурности, раздражљивости и нервозе, али и стрепње, најчешћи је психички поремећај који не треба поистовећивати са депресијом. - Лупање срца, болови у грудима, дрхтање, знојење, немир, вртоглавица... неки су од телесних симптома

Због губитка циља који смо себи поставили када смо добили посао, заживели породицу, планирали шта ћемо постићи, а нисмо успели, али и због губитка вољене особе, повремени осећај туге, утучености, нерасположености, безвољности нису ненормална и болесна стања. Напротив! Психијатри кажу да је нормално у неком периоду у свом животу бити и незадовољан, раздражљив, неспособан за рад, дружење са људима... Људи чешће оваква стања сами прогласе депресијом, узму један-два бенседина за смирење, уместо да помоћ потраже од стручњака за проблеме психе.

- Реч је о различитим поремећајима расположења и емотивности, а не о класичној депресији. Међутим, данас је модерно бити депресиван. Под појам депресије данас се гура свашта. Јер, прихватљивије је имати депресију, него неки други психички проблем. Међутим, у смислу болести, и то врло озбиљне, депресија подразумева тужно расположење, које није везано за спољашњи узрок. Поред тога, та туга траје дуго, то јест у временском периоду који није усаглашен са разлогом настанка депресије. Јер, разлог је, заправо, реакција на губитак вољене особе или циља у животу - каже професор др Мирослава Јашовић-Гашић, психијатар у Институту за психијатрију Клиничког центра Србије.

Докторка Јашовић објашњава да су код наших људи најчешће срећу анксиозни поремећаји, који су са депресијама сродни по узроку и симптомима и у великој мери се преклапају. Неретко код психијатра пацијенти стижу тек пошто су претходно обишли чак и 20-30 лекара различитих специјалности, јер су симптоми анксиозности врло чести код

наших људи. Симптоми су: страх и различите психосоматске манифестације, поремећаји сна, апетита, али и психички еквиваленти као што су нервоза, осећај немира... Разне су врсте анксиозних поремећаја од стрепње, која је прва степенница узнемирености, а испољава се кроз осећај страха и забринутости или често са предубеђењем да ће им се нешто догодити. Међутим, у анксиозне поремећаје спадају и разне фобије и напади панике, као једно од најболнијих искустава, на пример, када особа мисли да ће умрети од срца. Лупање срца, болови у грудима, дрхтање, знојење, немир, вртоглавица, чак и грчење мишића само су неки од многобројних симптома које прате паничне поремећаје, а које је свако - ма колико да је психички стабилан - доживео понекад у животу.

Шта ће изазвати анксиозни поремећај, практично се никада не зна. И ту смо различити. Докторка Јашовић каже како је анксиозност најчешће реакција на неки спољни или унутрашњи стресор, мада ни утицај генетике није безначајан. Некада се анксиозност јави пред неки одлучујући тренутак у послу, важан састанак или јавни наступ, али је тада објашњива и адекватна, а и траје кратко. Али, када се једна особа суочи са претњом губитка посла, разводом, неком трауматичном спољном ситуацијом, анксиозност може да постане психички поремећај који тражи пажњу стручњака, јер таква особа постаје не-

сигурна, осећа страх, има застрашујуће виђење будућности да нешто неће бити у реду и то мора да буде препознато као проблем. Наша саговорница каже како већина лекара код нас не препознаје сигнале анксиозности и депресије, често ове особе добијају мање количине лека од онога што је оптимално да поврате нормално функционисање. Примећује да је на Западу овај проблем одавно у сфери решавања лекара опште праксе, а код нас ови пацијенти дуго лутају, док не дођу до одговарајућег стручњака, психијатра.

Наша саговорница каже како данас постоји широка лепеза лекова за лечење од анксиозности, као и за депресије, наравно уз одговарајући психотерапију, али да лекове никада не треба узимати на своју руку.

- Особе са овим проблемима треба да знају да могу да воде нормалан живот и да раде. Нигде у свету, изузев у тешким случајевима, такви пацијенти се не смештају на лечење у болницу. Човек мора да научи да живи са својим малим несавршеностима. Анксиозни поремећаји не укључују радну неспособност и ту са нашим пацијентима често наилазимо на невоље, јер им је тешко да прихвате да то није разлог за пензионисање. Евентуално тешке депресије, које се понављају, воде понекад у инвалидност и неспособност за рад - објашњава др Мирослава Јашовић-Гашић.

З. Ж. Д.

Снажне емоције и тешке године

У читуљама објављеним у „Политици“ од 100 чак 60 су опроштај од оних који су умрли због обољења срца и крвних судова. Ово је, пре свега, најразумљивије и истинито тумачење статистичких података о броју људи који у Србији болују и умиру од срца, каже академик др Миодраг Остојић, интервентни кардиолог, наш водећи стручњак за уградњу стентова. На интервенције се не чека више две године већ најдуже шест до девет месеци

По броју новооболелих од инфаркта и ангине пекторис Срби су први у Европи, односно ово место деле са становницима Русије. У последње две-три године остварен је напредак у лечењу – набављена је нова опрема, постоје нове сале за катетаризацију и уведене су савремене методе, али болести срца остају главни узрок смртности код нас. Јер, ипак, нема те медицине која може да поништи утицај на наше здравље дугих година у којима се тешко живело, сталну изложеност стресу, максимални губитак свих вредности и непрестану борбу за егзистенцију. Србима су својствене и снажне емоције: и када пате и када

се веселе, то чине преко мере, а све то итекако утиче на срце.

Лекари то најбоље знају: у њихове ординације све масовније стижу припадници генерација које су радиле и бориле се за опстанак у тешким годинама, које су напуштале родне градове, биле изложене ратовима, избегличким мукама, немаштини, а пре свега егзистенцијалном стресу да одрже своју фамилију на окупу, да је прехране, да преживе... Они су сада у петој или тек четвртој деценији, а већ имају проблеме са срцем. Наша најновија статистика каже да чак 10 до 15 одсто људи млађих од 50 година доживи инфаркт.

Срце нам је безбедно кад је:

- Укупни холестерол између 4.14 до и 5.1 mmol/L
- ЛДЛ-холестерол између 2.59 и 3.33 mmol/L
- ХДЛ-холестерол већи од 1.16 mmol/L код мушкараца и већи од 1.42 код жена
- Крвни притисак нижи 120 mmHg, систолни, нижи 80
- Непушачи током целог живота
- Без шећерне болести

Болести срца

Шта треба да знате...

УБИЦА: Болести срца су водећи узрок смрти у свету. Убијају једног од четири мушкарца и једну од четири жене

ПРЕВЕНЦИЈА: Велики део болести срца и крвних судова може да се спречи контролом крвног притиска, холестерола и остављањем пушења. Око 85 одсто људи са фаталним срчаном ударом имали су најмање један од ова три фактора ризика. Мушкарци од 45 године и жене после 65 године требало би да узимају аспирин од 100 грама свакога дана како би спречили појаву инфаркта и možданог удара. Пре узимања аспирина требало би се обавезно посаветовати са лекаром.

СИМПТОМИ: Симптоми срчаног удара нису увек оно што мислите да јесу. Најчешћи симптом је бол у грудима. Напад, међутим, може да почне и у виду тупог бола или као неодређена тегоба, као осећај тежине у грудима, испод грудне кости. Понекад проузрокује тегобе које се лако замењују са проблемима

са варењем и болесник то уопште и не примећује и не доживљава драматично, па се инфаркт открије тек после прегледа на ЕКГ. Болесника може да облије хладан или топао зној, хвата га паника и смртно је уплашен. Тешко дише и не може да се опусти. Врло често је све праћено слабашћу, малаксалошћу и муком са повраћањем. Задиханост и кратак дах већ при мањем напору (пењање уз неколико степеница или до поштанског сандучета, бржи ход) може да буде један од првих знакова срчаног попуштања. Осећај тешког умора указује на ослабљеност срчаног мишића или залистака.

ПЛАН: Ако сте у великом ризику да добијете инфаркт, морате да имате акциони план у договору са својим лекаром. **ХИТНА ПОМОЋ:** Свако ко добије симптоме који указују на инфаркт, треба одмах да позове службу Хитне помоћи. У случају тегоба та особа не сме да се сама одвезе аутомобилом у ургентни центар. Не треба занемаривати симптоме само зато што се мисли да се то вама не може десити и да нисте у ризику од срчаног удара. Сваки минут одлагања у започињању лечења може зна-

чити смрт или велико оштећење срца. Време је пресудно.

ИСХРАНА

Дуже на послу, теже за жену

Дуже радно време неповољније утиче на жене него на мушкарце, јер оне онда више пуше, пију кафе и нездраво се хране, саопштили су научници са Универзитета у Лидсу. Ако имају нормално радно време, и мушкарци и жене мање пију алкохол, такође је закључак ове студије.

„Жене које раде дуже, једу калоричнију и маснију храну са доста шећера, мање вежбају, уносе више кофеина, а ако су пушачи, пуше више од својих колега“, тврди Дерил О' Конон, која је била на челу тима који је испитивало стресне факторе на навике у исхрани. Презентације или пословни састанци су, у ствари, стресне ситуације које утичу на навике у јелу и то посебно због узимања брзе хране, а изостављања воћа и поврћа са јеловника.

З. Ж. Д.

Човек који је позлатио Србију

Први на свету успели кајком да пређу 200 метара за мање од тридесет секунди. – Како је дошло до овог успеха и са чиме се све у животу суочава – прича Бора Сибинкић (30), електротехничар у ПД „Електровојводина“, Огранак ЕД Нови Сад

Бора Сибинкић има тридесет година а већ две године је прошло како је постао првак света. Добро, није само он, већ и његова три другара, односно њихов четверац на кајаку, у дисциплини на двеста метара. Они су први на свету успели да пређу ту раздаљину за мање од тридесет секунди! То је најбоље „светско време“ икад постигнуто како се то стручно каже.

Тешко је то и замисливо. Кад се прорачуна, то би значило да су прелазили више од шест метара у секунди! Па тај кајак је као пушчано тане. Ниси се ни окренуо, а трка завршена. Спремаш се годину дана, напорно вежбаш, одричеш се разних овоземаљских уживанција и све то зарад тих тридесетак секунди. И тренинзи су, наравно, задовољство, али сви напори су усмерени ка једином циљу: бити најбољи.

„Нело“ на поклон

Тада, те 2006. године у Сегедину, такмичиле су се екипе 84 земље. Мађари су у самом врху овог спорта. Поређења ради, јачи су у кајаку него што је Бразил у фудбалу. Држава у њега улаже, резултати оправдавају средства.

А ови наши? Добили су кајак марке „нело“ (чувена марка) два месеца пре такмичења. Заправо, њихов тренер га је добио на поверење из Португалије, а отплатиће се касније. Јер, кошта око седам хиљада евра. Откуд њима толике паре?

Добили су, елем, кајак у јуну а већ у августу су победили на првенству света. Имали су само око два месеца за увеславање.

Бора Сибинкић: Прваци света у конкуренцији 84 земље

У Сегедину је био и власник чамца, Португалац Андре Нело. Пре такмичења, питали су га дозвољава ли им да се надмећу у кајаку који нису платили. Одобрено им је. Када су објављени резултати, чувени светски чамција Нело није потражио новац. Напротив - поконио им је кајак.

На додељивању пехара и победничких венаца први пут је свирана нова (стара) српска химна Боже правде. Као да се и химном хтело подвући да је признање овим младићима нека правда, божја. Признање за сав њихов труд, за љубав неизмерну према овом спорту, за одрицања, материјално намицање у свакодневном животу, јер кајакаштво не доноси новац. Иако се они њиме професионално баве, оно је ипак аматерски спорт.

Али, тада, док је свирана нова (стара) српска химна, када се вијорила српска застава, прва међу 86 земаља - вреди ли то нешто? У најмање 86 земаља света објављени су резултати, приказани снимци са такмичења. Вреди ли то нешто?

Понављам питање – Вреди ли то нешто? - зато што сам слушао како се ови момци боре готово без ичије помоћи. Кајакашки савез нема пара, Нови Сад нема пара (има пуно спортиста који се потпомажу из буџета), они немају пара (мада, што се Новог Сада тиче, не знам колико спортиста имају који су у нечему прваци света?) И без пара, направили су чудо ови момци. Четворица величанствених. Са Бором: Огњен Филиповић (Сремска Митровица), Милан Ђенадић

(Шабац), Драган Зорић (Бачка Паланка).

Бора Сибинкић запослен је у радионици за нисконапонске трансформаторе у ПД „Електровојводина“, Огранак ЕД Нови Сад, од 2002. године. На посао мора ићи сваки дан, осим када је на одмору. А њега и не користи за одмарање, већ за тренинг или такмичење. А када није на одмору, а тренира у Новом Саду, онда иде на Дунав ујутро рано, па на посао, па после посла опет на Дунав. Но, мало је један одмор и откидање по неколико сати од радног дана за тако што. Нарочито ако су припреме изван Новог Сада. Зато Бора узима неплаћено одсуство. Па не добија паре ни од фирме, ни од кајака.

- Зашто неплаћено? – питао сам Бору.

- Тако је по правилнику - одговорио ми је. - Плаћено одсуство могло би се добити за усавршавање у професији...

На припреме без плаћеног одсуства

Гледао сам га у недоумици. Јер, када неко име своје земље позлати у свету, па зар таквом неком не би требало да се периоди тренинга прогласе усавршавањем? То јесте усавршавање, иако не из области електротехнике. Не би се бунили његови другови из радионице. Не би, јер је тамо стекао пријатеље који га цене. А што се руководилаца тиче, уз мало добро воље, морали су да смисле како да му се формално правно обезбеђује плаћено одсуство.

Бори Сибинкићу то би много значило. Његове материјалне жеље нису нескромне. Само плаћено одсуство с посла, када иде на припреме. Као сада, крајем минулог месеца, када је био на припремама у Котору. Била је тамо цела репрезентација кајакаша Србије, њих једанаест. Смештени у „Бокељским дворима“, где је пансион износио 21 евра.

- А само хране смо јели у већој вредности од 21 евра дневно, рекао ми је Бора хвалећи тамошње домаћине.

Лепо су их дочекали и угостили у „Бокељским дворима“, и то на лепу реч. На обећање Кајакашког савеза да ће им платити када буду имали пара. Наравно да ће платити, али и овај пример казује у каквим условима живе наши врхунски спортисти у кајакаштву. За то време Мађари и кајакши из других, срећнијих земаља на припреме иду у Аустралију, Јужну Америку, Африку... Имају услове какви се само пожелети могу.

Није Бора Сибинкић у разговору инсистирао на плаћеном одсуству. Бора је само рекао да му је речено да нема право на то. Али, једна таква фирма, ка-

Посада шампионског кајака четвороседа
(Бора Сибинкић – други с десна)

кав је ЈП ЕПС и ПД „Електровојводина“, могу да изађу у сусрет свом раднику који на добар глас узноси и фирму и своју земљу. Па он је и те каква реклама и за сопствену дистрибуцију. Могло би и тако да се гледа ако би се размишљало о изналажењу формалног начина за плаћено одсуство.

А Бора као да је дигао руке од свог случаја, већ гледа у будућност. Ваљало би, вели, да се у Колективни уговор унесе могућност плаћеног одсуства за оне који ће можда доћи после мене. Да бар они имају лакши пут.

Бора има тридесет година а кајакаш у најбољој форми за такмичења може бити негде до 35-36 година. Јер, тело се у овом спорту брзо хаба. Попушта како код кога и како кад. Њему су пуцали лигаменти на рукама. Значи још пет-шест година?

Кајак, испред свега

Бора не воли о томе ни да прича. Не може замислити живот без кајака.

- Па добро, моћи ћеш и после, рекреативно да возиш...

- Ма какви, нисам ја за рекреативца...

Не воли ни да мисли да ће доћи време када се више неће борити за прво место. За „најбоље светско време“.

Због кајака Бора Сибинкић се одрекао много чега. Када су сва деца, оснивци, ишла на курсеве станих језика у новосадски Раднички универзитет, Бора је трчао на Дунав. (мада, то не значи да у међувремену није научио енглески.) Када су сви ишли на море, на летовање, он је тренирао... Има девојку, није да нема, али му је пречи кајак. То каже без двоумљења. Ретке су девојке које прихватају да буду на другом месту у животу свог момка. Али, и Бора је редак младић.

Рођен је и данас-дани живи у новосадском Булевару ослобођења 25. Сада живи сам, јер су му се родитељи (Стеван и Ружа), пензионери, повукли на село. И то село Сибинкић, код Новог Сада, где његова породица вуче корене из 1650. године. А доскора, било их је у Булевару четворо. Био је ту и две године старији брат Петар, који је такође електротехничар (као и отац им), али завршио је и ДИФ. И кајакаш, је, такође, возио је и за Бугаре око две године, а онда се преселио у САД, са женом и децом. Тамо је тренер.

И Бора студира. На четвртој је години менаџмента. Завршиће, каже, мада га тај посао не привлачи. Али, кад је већ догурао до четврте, да му не пропадне труд...

До петог разреда основне имао је детињство као и други у Булевару, али од петог је почео „озбиљно да весла“. Осетио да ништа друго и нигде другде није занимљивије, узбудљивије. Да би се постао кајакаш, треба пет до седам година. То је више вештина, него спорт, јер нема ослонца, каже Бора. Мада, потребни су и снага, издржљивост и брзина. И да се све то усклади. Од Боре сам научио и да је кајак најбрже пловило које људска рука покреће.

Прошле године, на Европском првенству у конкуренцији 90 земаља били су други. Од скоро су и без тренера. Био им је то отац Огњена Филиповића, који је изненада, млад умро. У Кајакашком савезу не постоји плаћена функција тренера.

Бора Сибинкић и његова екипа проглашени су за заслужне спортисте Србије. То је лепо. До краја живота, после 35. године живота, добијаће две и по просечне плате у Србији.

Слободан Стојићевић

Светлост из таме Векова

Женски манастир са 25 монахиња. - Веровање у проклетство због самовоље цара Душана. - Ризница опљачкана и наговарена на девет коња. – Метох с две калуђерице под заштитом КФОР-а

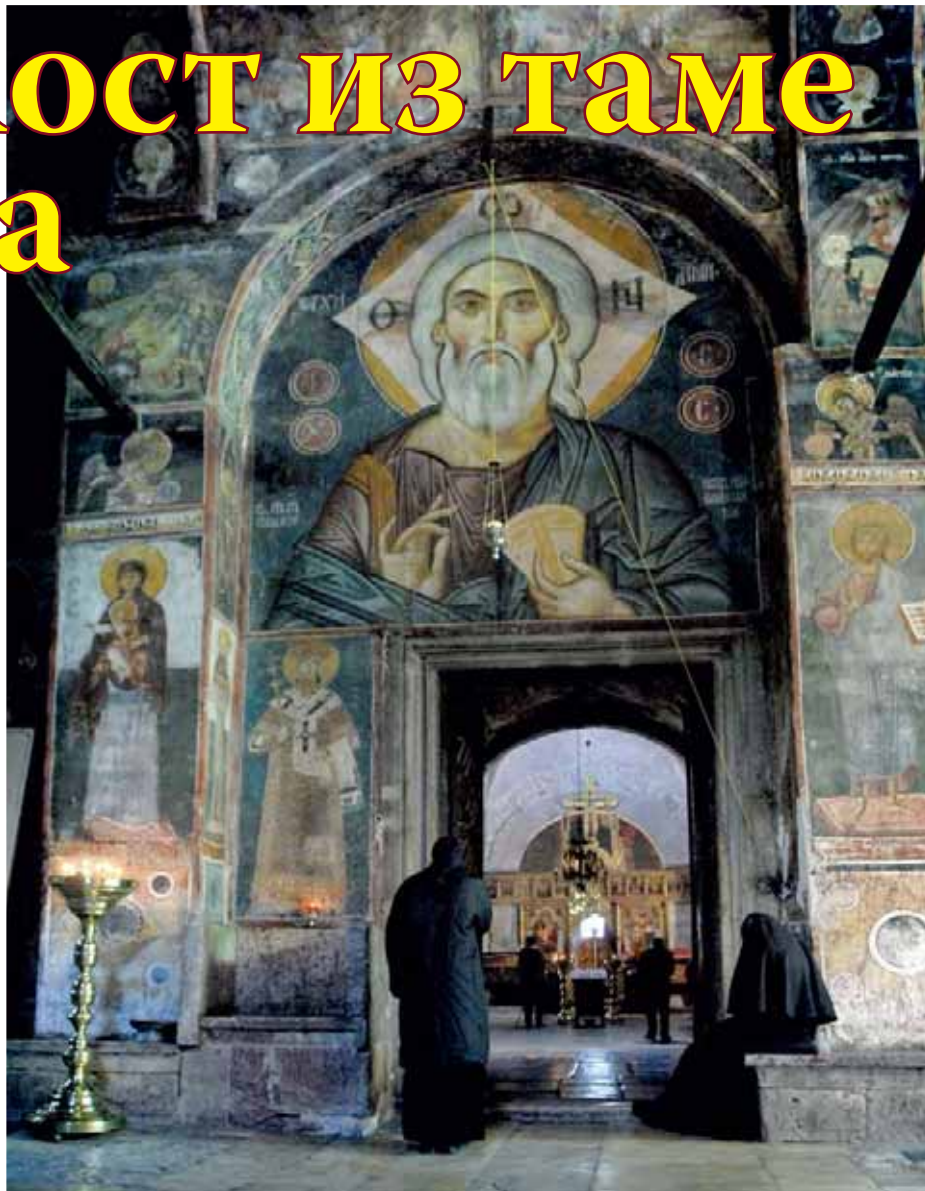
Космет када се спомене, намах се помисли на многе манастире расуте по тој старој српској земљи. Уосталом, назив Метохија настао је од речи метох, што је назив за манастирско имање. Зато ваљда Шиптари ову покрајину називају само Косовом. Други део имена никако им не одговара, као ни спојеница – Космет, из истог разлога.

Када се, елем, спомене Косово и Метохија, односно Космет, онда се помисли и на Косово поље и косовске божуре боје крви, косовске јунаке, кнеза Лазара, Милоша Обилића, седам Југовића, Косовку девојку, али и на - Пећку патријаршију.

Шта је Пећка патријаршија и откуд на Косову? Зашто се зове патријаршија, кад је патријарх у Београду? Ко данас тамо живи?

Многи се Срби, чини ми се, не могу похвалити да им је све то јасно и да из рукава могу дати одговор као ђак који је добро научио лекцију. Колико јуче, од случајног саговорника чуо сам – да је више Срба видело Ајфелову кулу него Пећку патријаршију.

Не могу, наравно, доказати ни да је тако, ни да није, али сам другачијег уверења. Сећам се да се у време СФРЈ ишло на екскурзије и по Космету (тада се није ишло у иностранство), па сам и ја том приликом први пут видео Патријаршију. Ипак, могао бих се сложити да недовољно знамо о том нашем благу, о том нашем прапочетку, о једном од камена темељаца на којем стоји цела кућа српска. Више знају наша деца историју Харија Потера, ко је ко у „америчком рвању”, него причу о настанку и вишевековном животу једног од најзначајнијих центара наше духовности. А

Седиште српских архиепископа и патријарха

средовечни и старији, опет, знају више историју “Црвене звезде” и “Партизана”. Нису криви ни деца, ни средовечни, ни старији што мало о томе знају, већ су криви они чија је непосредна дужност да се баве приближавањем наше прошлости савременицима.

Патријаршија са четири цркве

Када се приђе Пећкој патријаршији, издалека, личи на средњовековни град, бајковит. Када се уђе у каменим зидом ограђено двориште, могу се видети четири цркве, подигнуте између XIII и XIV века. Е-хееј! Када је то било!

Како би се најсажетије могло изразити шта је Пећка патријаршија?

Пећка патријаршија - скупина црква надомак Пећи, крај Пећке Бистрице, а на улазу у Руговску клисуру - један је од најзначајнијих споменика српске

прошлости. У њој се вековима налазило седиште српских архиепископа и патријарха. Од постанка Патријаршија је окупљала учене теологе, врсне књижевнике и обдарене уметнике и сви су они у њој остављали сведочанства о свом прегалаштву. Стога је она данас не само старо средиште српске цркве већ и место где се чува значајна уметничка заоставштина.

Црква светих Апостола овде је најстарији храм. Градњу је, изгледа, замислио и започео још Свети Сава при крају живота, јер се на једној фресци (истина из XIV века), означава као ктитор. Колики је удео Светог Саве није познато, али је његову замисао свакако остварио Арсеније II, Савин наследник на архиепископском престолу.

Са северне стране најстаријег храма архиепископ Никодим је подигао цркву светог Димитрија око 1320. године. Де-

ценију касније, његов наследник, познати књижевник архиепископ Данило II, саградио је са јужне стране Светих Апостола храм посвећен Богородици Одигитрији, да би и њему придодо са јужне стране црквицу светог Николе. Испред три главне цркве архиепископ Данило II је потом подигао монументалну припрату, а испред ње високу кулу. У време архиепископа Јоаникија, око 1345. године, живописан је храм светог Димитрија. Током XIV века обављене су и мање преправке у цркви св. Апостола, па су неки делови храма накнадно сликавани. Од XIII до XV столећа, па и касније, све до XVII века, у црквама Патријаршије сахрањивани су пећки архиепископи и патријарси.

Уточиште учених са југа и истока

Провале Турака у јужне српске области, после погубије Угљеше и његовог брата Вукашина, на Марици (1371. године), и тешке несреће које су затим једна за другом стизале српски народ, нарочито после смрти цара Уроша, појачавале су у народу и код многих сујеверних свештеника уверење да су све то последице проклетства. Отуда су неки писци, тога и доцнијег времена, осуђивали цара Душана што се самовласно прогласио царем и поставио патријарха, а није оставио онако како је Св. Сава уредио. На једвите јаде проклетство је, наводно, скинуто неколико година касније. Али, у самој Пећкој патријаршији није више било правога мира и реда. Са падом државног јединства опадала је и губила се моћ и

Српске цркве, иако је пећки патријарх по имену и даље важио за врховног поглавара целе Српске православне цркве по свима српским областима Душанове и Урошеве царевине.

После пораза у Косовској бици (1389. године), за владе Стевана Лазаревића, који је успео да највећи део српских земаља окупи под своју власт, наступиле су боље прилике за Пећку патријаршију. Почео је да оживљава и духовни живот. Развијала се црквена књижевност, архитектура, разне уметности. Тада је Србија, а с њом и Пећка патријаршија, постала уточиште и страних учених и других културних људи са истока и југа, који су пред Турцима морали да напусте своју отаџбину и потраже повољнији терен за свој рад.

У ризници манастира и данас се чувају иконе, рукописне књиге и дела примењене уметности од средине XII до краја XIX века. Најдрагоценији су остаци велике патријаршијске библиотеке са 113 рукописа, међу којима је и Ромилово јеванђеље с краја XIV века, диоптра из прве половине XV века и чувени примерак Октоиха петогласника, штампаног на Цетињу 1494. године. Поједини рукописи богато су украшени орнаментима. Уз збирке златарских радова – позлаћени крстови, корице јеванђеља, појасеви, у ризници се чува и велико звоно из 1432. године. Од радова средњовековне пластике издвајају се украси на саркофазима и изрезбарене двери. Све то сачувано је у последњим погромима на Косову и Метохији и сада се налази под специјалном заштитом. Али, није увек могло да се сачува.

Током векова манстираска ризница је пљачкана и обнављана. Једна од већих обнова Пећке патријаршије збила се у доба патријарха Максима. За кратко време манастирски комплекс је ограђен (1672/1673), живописана је црквица светог Николе и израђен иконостас.

Духовни и национални центар Срба

Али, у време аустро-турског рата, крајем XVII столећа, Пећка патријаршија је прошла кроз тешка искушења. Ризница је тада била скривена у једном кубету манастира Грачанице, али су је, на доставу, 1688. године Турци нашли и опљачкали. Помиње се да је пећко благо било тако велико да га је девет коња одвукло. Када је патријарх Арсеније III побегао у Аустрију 1689. године, пећки паша Махмуд Беговић опљачкао је све што се у Патријаршији стекло. Касније је патријарх Мојсије једва откупио отету земљу, а 1720. подигао је ограду око манастирских здања. У то време, 1722, добила је црква светих Апостола нов иконостас. А за време аустро-турског рата, у другој сеоби 1739, патријарх Арсеније IV Шакабента преноси у међувремену прикупљене драгоцености у Сремске Карловце. Нешто касније, 1831, Пећка патријаршија је била још једном опљачкана, сада је то учинио Арслан паша босански.

После завршетка Првог светског рата и уједињења српске цркве, овде је 1924. устоличен први патријарх обновљене Патријаршије, Димитрије. Од тада се сви српски патријарси устоличују у Пећкој патријаршији.

После Другог светског рата Пећка патријаршија је постала женски манастир, са сестринством од 25 сестара. Као ставропигијални манастир, у непосредном је надлештву патријарха српског у Београду, где је данас средиште Патријаршије.

После пожара који су 1981. године подметнули Албанци, изграђени су нови манастирски коначи са новом патријарховом резиденцијом. Након рата на Косову и Метохији 1998-1999. манастир Пећка патријаршија постао је духовни и национални центар за преостале Србе овог региона. Сестринство се бави хуманитарним радом и одржава манастирску економију. Припада му и метох у Будисавцима, недалеко од Клине, где две монахиње бораве саме под заштитом снага КФОР-а.

Слободан Стојићевић
Фото: Марко Вујићић

Темељац за целу кућу српску

Окриље за потомке

Камена старица и данас прима своју децу

Из таме векова светли Пећка патријаршија. То није светлост свећа, ни електрике, ни сунчева светлост која се одбија о камене зидове, већ она унутрашња, духовна - која постојано трепери из дубина прошлости.

Трепере душе стотина смерних монаха од пре шест или седам стотина година, сељака аргата који су себе уграђивали у светиње да би у своје ок-

риље примали потомке и чували им веру предачку.

Та невидљива снага и љубав одржале су у животу камену старицу која и сада у окриље прима своју децу. И данас је она у стању да подари снагу и веру поклеклима, уморнима од овоземаљских искушења и мука.

И светлеће тако све док има Срба.
С. С.

Богата манастирска ризница

Светлеће патријаршија све док има Срба

Благо Патријаршије под специјалном заштитом

Црква светих Апостола – најстарији храм

црква Св. Димитрија
у Косовској Митровици

